

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ІІМ М.БӨКЕНБАЕВ АТЫНДАҒЫ
АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ ВЕСТНИК

АКТЮБИНСКОГО
ЮРИДИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА
МВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ИМЕНИ М.БУКЕНБАЕВА

№ 3(4)

2021

Ғылыми-тәжірибелік журнал
2020 жылдың қыркүйек айынан бастап
жылына төрт рет шығады

Научно-практический журнал
Выходит четыре раза в год
с сентября 2020 года

**ҒЫЛЫМИ–ТӘЖІРИБЕЛІК ЖУРНАЛ
«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІІМ М. БӨКЕНБАЕВ
АТЫНДАҒЫ АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫНЫҢ
ХАБАРШЫСЫ»**

**НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕСТНИК АКТЮБИНСКОГО ЮРИДИЧЕСКОГО
ИНСТИТУТА МВД РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ИМЕНИ М. БУКЕНБАЕВА»**

**SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL
«THE BULLETIN OF AKTOBE LAW INSTITUTE OF THE
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
NAMED AFTER M. BUKENBAYEV»**

№ 3(4) 2021

Ақтөбе, 2021

**«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ИМ М. БӨКЕНБАЕВ АТЫНДАҒЫ
АҚТӨБЕ ЗАң ИНСТИТУТЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ»
ҒЫЛЫМИ–ТӘЖІРИБЕЛІК ЖУРНАЛЫ
2021 № 3(4)**

Құрылтайшы:

«Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Малкеджар Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты»
Республикалық мемлекеттік мекемесі.

2020 жылдан бастап шығады.

Журнал Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитетінде тіркелген
Тіркеу куәлігі: 2020 жылғы 23 сәуірдегі № KZ94VPY00022587.

Жауапты редактор:

Байсултанов А.Б. – заң ғылымдарының кандидаты.

Редакциялық алқа құрамы:

Н.А. Биекенов (з.ғ.д., профессор);

Е.О.Түзелбаев (з.ғ.д., профессор);

Ж.Р. Дильбарханова (з.ғ.д., профессор);

В.Г.Татарян (з.ғ.д., профессор);

З.С. Токубаев (з.ғ.д., профессор);

Т.К. Акимжанов (з.ғ.д., профессор);

В.А. Азаров (з.ғ.д., профессор, Ресей Федерациясы);

О.А. Авдеева (з.ғ.д., доцент, Ресей Федерациясы);

А.Ж.Нурушев (з.ғ.к., қауымдастырылған профессор)

Е.Т. Абеуов (з.ғ.к., қауымдастырылған профессор);

Г.Ж. Сулейманова (з.ғ.к.);

Е.К. Балымов (PhD докторы).

«Қазақстан Республикасы ИМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының хабаршысы» ғылыми–тәжірибелік журналы Қазақстан мен шет елдердің құқық қорғау органдарының ғалымдары мен практикалық практикалық қызметкерлерінің ғылыми зерттеулерінің нтижелерін ашық баспада жариялау мақсатында дайындалған.

Тіл: қазақ, орыс, ағылшын.

Жиілігі: тоқсанына бір рет.

Тақырыптық бағыт: заң ғылымдары, құқық қорғау қызметі, көпсалалы зерттеулер.

Таралу аумағы: Қазақстан Республикасы, ТМД елдері, алыс шет елдер.

Жауапты хатшы:

М.Д.Тулешев (з.ғ.м.)

Беттеу:

Тулесмухамбетов А.Б.

Редакцияға келіп түскен материалдар қайтарылмайды. Ғылыми және нақты сипаттағы қателіктер, дәлсіздіктер үшін автор (авторлар) жауап береді. Егер мақала қабылданбаса, редакция алқасы бас тарту себептері бойынша пікірталас жүргізбеу құқығын сақтайды. Материалдарды басқа басылымдарда пайдалануға редакцияның жазбаша келісімімен ғана жол беріледі. Журналға сілтеме міндетті түрде қажет.

Мекен жайы:

Қазақстан Республикасы ИМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа жұмыстарын ұйымдастыру бөлімі.

030011, Қазақстан Республикасы, Ақтөбе қ., Курсанттар тас жолы,1.

вебсайт: www.aui-aktobe.kz

e-mail: [mail@ ui-aktobe.kz](mailto:mail@ui-aktobe.kz)

Басуға 20 қыркүйек 2021ж. жіберілді.

А4 форматы. Офсеттік қағаз.

Ризографтық басылым.

Таралымы 200 дана.

Қазақстан Республикасы ИМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты, 2021.

**НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕСТНИК АКТЮБИНСКОГО ЮРИДИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА МВД
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ИМЕНИ М.БУКЕНБАЕВА»
2021 № 3(4)**

Собственник:

Республиканское государственное учреждение «Актюбинский юридический институт Министерства
внутренних дел Республики Казахстан имени Малкеджара Букенбаева»

Издается с 2020 года.

Журнал зарегистрирован в Комитете информации

Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан.

Регистрационное свидетельство № KZ94VPY00022587 от 23 апреля 2020 года.

Ответственный редактор:

Байсултанов А.Б. – кандидат юридических наук

Редакционная коллегия:

Биекенов Н.А. (д.ю.н., профессор);

Түзелбаев Е.О. (д.ю.н., профессор);

Дильбарханова Ж.Р. (д.ю.н., профессор);

Татарян В.Г. (д.ю.н., профессор);

Токубаев З.С. (д.ю.н., профессор);

Акимжанов Т.К. (д.ю.н., профессор);

Азаров В.А. (д.ю.н., профессор, Российская Федерация);

Авдеева О.А. (д.ю.н., доцент, Российская Федерация);

Нурушев А.Ж. (к.ю.н., ассоциированный профессор)

Абеуов Е.Т. (к.ю.н., ассоциированный профессор);

Сулейманова Г.Ж. (к.ю.н.);

Балымов Е.К. (доктор PhD)

Научно-практический журнал «Вестник Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М. Букенбаева» предназначен для публикации в открытой печати результатов научных исследований ученых и практических работников правоохранительных органов Казахстана и зарубежных стран.

Язык: казахский, русский, английский.

Периодичность: 1 раз в квартал.

Тематическая направленность: юридические науки, правоохранительная деятельность, междисциплинарные исследования.

Территория распространения: Республика Казахстан, страны СНГ, дальнее зарубежье.

Ответственный секретарь:

Тулешев М.Д. (м.ю.н.).

Верстка:

Тулемухамбетов А.Б.

Поступившие в редакцию материалы обратно не подлежат. За ошибки, неточности научного и фактического характера ответственность несет автор (авторы). Если статья отклонена, редколлегия сохраняет за собой не вести дискуссию по мотивам отклонения. Использование материалов в других изданиях допускается только с письменного согласия редакции. Ссылка на журнал обязательна.

Адрес:

Отдел организации научно-исследовательской и редакционно-издательской работы Актюбинского
юридического института МВД Республики Казахстан имени М. Букенбаева.

030011, Республика Казахстан, г. Актобе, Курсантское шоссе 1.

вебсайт: www.aui-aktobe.kz

e-mail: mail@ aui-aktobe.kz

Подписано в печать 20 сентября 2021 г.

Формат А4. Бумага офсетная.

Печать на ризографе.

Тираж 200 экз.

Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева, 2021

SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL
«THE BULLETIN OF AKTOBE LAW INSTITUTE OF THE MINISTRY OF
INTERNAL AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
NAMED AFTER M. BUKENBAYEV»
№ 3(4) 2021

Founder:

«Aktobe law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after
Malkedzhar Bukenbayev» Republican state institution.

Published since 2020.

The journal is registered in the information Committee of the Ministry of information and public development of the
Republic of Kazakhstan.

Registration certificate no. KZ94VPY00022587 dated April 23, 2020.

Responsible editor:

Baisultanov A.B. – candidate of Law

Editorial Board:

Biekenov N.A. (Doktor of Law, Professor);

Dilbarchanova Zh.R. (Doktor of Law, Professor);

Tataryan V.G. (Doktor of Law, Professor);

Tokubaev Z.S. (Doktor of Law, Professor);

Akimshanov T.K. (Doktor of Law, Professor);

Azarov V.A. (Doktor of Law, Professor, Russian Federation);

Romashov R.A. (Doktor of Law, Professor, Russian Federation);

Nurushev A.Zh. (Candidate of Law, Associate Professor);

Abeuov E.T. (Candidate of Law, Associate Professor);

Suleimanova G.Sh. (Candidate of Law);

Balymov E.K. Philosophy Doctor (PhD).

The scientific and practical journal «The Bulletin of Aktobe Law Institute of the Ministry of internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev» was established in order to publish in the open press the results of scientific research of scientists and practitioners of law enforcement agencies of Kazakhstan and foreign countries.

Publication languages: Kazakh, Russian, English

Periodicity – 1 time per quarter.

Thematic focus: Legal Sciences, Law Enforcement, Multidisciplinary Research.

Distribution territory: the Republic of Kazakhstan, the CIS countries, far abroad.

Executive Secretary:

Tuleshev M.D. (m. of Law)

Layout:

Tuleumukhambetov A.B.

The materials received by the editorial office are not subject to return. The author (authors) is responsible for mistakes and inaccuracies of a scientific and factual nature. If the article is rejected, the editorial Board will reserve the right not to discuss the reasons for rejection. The usage of materials in other publications is allowed only with the written approval of the Editorial Board. The link to the journal is required.

Address:

Department of organization of research and editorial and publishing work Aktobe Law Institute of the Ministry
of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev.

1, Kursantskoe shosse, Aktobe city, Republic of Kazakhstan, 030011.

website: www.aui-aktobe.kz

e-mail: mail@ui-aktobe.kz

Signed to the press on september 20 2021 years

Format A4. Offset paper.

Printing on the risograph.

Circulation 200 copies.

Aktobe law Institute of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after M.Bukenbayev, 2021

МАЗМҰНЫ

А.Б.Байсұлтанов

Бас бостандығынан айыру орындарынан, қамақтан және күзеттен қашу себептері мен жағдайлары 9

Е.К. Балымов, Д.Б. Акмурзин

Қазақстан Республикасындағы сотталғандардың құқықтық жағдайының негізгі ұғымымен мәні 14

А.Н.Бердіғалиева

Жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылық мәселелеріндегі психологиялық аспектілер 19

Т.Е. Бисенова

Жас қызметкерлерді қызметтік іс-әрекет жағдайларына бейімдеу 23

Н.С.Диденко, Т.И.Джелали, М.Ю.Фисаков

Террористік сипаттағы және экстремистік бағыттағы қылмыстарға қарсы іс-қимылдың мәселелері 27

Ж.М.Есмамбетова

Полиция қыздарының кәсіби қызметке бейімделуінің кейбір мәселелері 32

А.С.Ибраева, Г.Ж.Ақшолақов

Физикалық жаттығулар – дене тәрбиесінің негізгі құралы 36

Е.И.Исибаева, З.З. Нурыш

Қазіргі Қазақстандағы жер заңнамасын дамытудың негізгі тенденциясы мен перспективалары .. 40

Д.К. Каратикенова

Қашықтықтан оқу қазіргі педагогикалық технология ретінде 46

Ж. Көбеев

Сот тәжірибесі барысында ПО құқық бұзушы тұлғаларға қатысты арнайы құралдарды қолданудың ерекшеліктері 49

А.Н. Кучмезов

Қазіргі қоғамдағы дене тәрбиесінің рөлі 54

А.Қ. Қосмұратов, Д.А. Дуйсембаева

Полиция қызметкерлерінің дене күшін, оның ішінде жедел-қызметтік міндеттерді орындау кезінде жауынгерлік күрес тәсілдерін қолдануы 57

Ю.С.Мандрыка

Іс жүргізу тәртібінің кейбір ерекшеліктері, айғақтарды тексеру нәтижелерін орнында белгілеу және белгілеу тактикасы 61

Махмутов А.С., Жаманов А.Б., Токмурзин А.А.

Учаскелік полиция инспекторларының отбасы-тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайлары профилактикалық бақылау жүргізу тәртібінің құқықтық маңыздылығы 67

М.С. Мекенбай

Қазақстан Республикасы әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қамтамасыз ету шаралары 71

С.А. Мендыбаева

Балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу болдырмау жұмыстарын ұйымдастыру 76

Е.Е. Рысымбетов

Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасына сәйкес мүгедек тұлғаларға қатысты дене күштерін қолдану 80

Н.У.Турманова, Е.К. Балымов

ҚР-да экстремизмнің алдын алуы 87

Г.А. Утегенова, Е.К. Балымов

Сыбайлас жемқорлықтың алдын алудың өзектілігі 91

АВТОРЛАР ҮШІН АҚПАРАТ 95

СОДЕРЖАНИЕ

Байсултанов А.Б.	
Причины и условия побега из мест лишения свободы, из-под ареста или из-под стражи	9
Балымов Е.К., Акмурзин Д.Б.	
Основные понятия и сущность правового положения осужденных в Республике Казахстан	14
Бердигалиева А.Н.	
Психологические аспекты в вопросах подростковой преступности	19
Бисенова Т.Е.	
Адаптация молодых сотрудников к условиям служебной деятельности	23
Диденко Н.С., Джелали Т.И., Фисаков М.Ю.	
Проблемные вопросы противодействия преступлениям террористического характера и экстремистской направленности	27
Есмамбетова Ж.М.	
Некоторые вопросы адаптации девушек-полицейских к профессиональной деятельности	32
Ибраева А.С., Акшолоков Г.Ж.	
Физические упражнения-основное средство физического воспитания	36
Исибаева Е.И., Нурыш З.З.	
Основные тенденции и перспективы развития земельного законодательства в современном Казахстане	40
Каратикенова Д.	
Дистанционное обучение как современная педагогическая технология	46
Ж. Кубеев	
Особенности применения специальных средств в отношении лиц, совершивших правонарушение оvd в ходе судебной практики	49
Кучмезов А.Н.	
Роль физической культуры в современном обществе	54
Қосмұратов А.Қ., Дүйсембаева Д.А.	
Применение сотрудниками полиции физической силы, в том числе боевых приемов борьбы при выполнении оперативно-служебных задач	57
Мандрыка Ю.С.	
Некоторые особенности процессуального порядка, тактики проведения и фиксации результатов проверки показаний на месте	61
Махмутов А.С., Жаманов А.Б., Токмурзин А.А.	
Особенности работы участковых инспекторов полиции по профилактике правонарушений	67
Мекенбай М.С.	
Меры обеспечения дел об административных правонарушениях Республики Казахстан	71
Мендыбаева С.А.	
Организация работы по предупреждению и пресечению насилия в отношении детей	76
Рысымбетов Е.Е.	
Применение физической силы в отношении лиц с инвалидностью в соответствии с законодательством Республики Казахстан об административных правонарушениях	80
Турманова Н.У., Балымов Е.К.	
Профилактика экстремизма в РК	87
Утегенова Г.А., Балымов Е.К.	
Актуальные вопросы предупреждения коррупции	91
ИНФОРМАЦИИ ДЛЯ АВТОРОВ	95

CONTENTS

A.B. Baisultanov	
Reasons and conditions for escape from a place of detention of freedom, from arrest or from guard	9
E.K. Balymov, D.B. Akmurzin	
Basic concepts and essence of the legal status of convicts in the Republic of Kazakhstan	14
A.N. Berdigalieva	
Psychological aspects in the problems of juvenile delinquency	19
T.E. Bisenova	
Adaptation of young employees to the conditions of official activity	23
N.S. Didenko, T.I. Jelali, M.Y. Fisakov	
Problematic issues of countering crimes of a terrorist nature and extremist orientation	27
Zh.M. Esmambetova	
Some issues of adaptation of Police girls to professional activities	32
A.S. Ibraeva, G. Zh.Akcholakov	
Physical exercises are the main means of physical education	36
E.I. Isibayeva, Z.Z.Nurysh	40
The main trends and prospects for the development of land legislation in modern Kazakhstan .	
D.D. Karatikenova	46
Distance learning as a modern pedagogical technology	
Zh. Kobeyev	
Features of the use of special means in the course of judicial practice in relation to offenders of the Department of internal affairs	49
A.N. Kuchmezov	
The role of physical culture in modern society	54
A. K. Kosmuratov, D. A. Duisembayeva	
Use of physical force by police officers, including methods of combat combat in the performance of operational and official duties	57
Y.S. Mandryka	
Some features of procedural procedure, tactics for establishing and establishing the results of verification of evidence on the spot	61
Makhmutov A.S., Zhamanov A.B., Tokmurzin A.A.	
Features of the work of district police inspectors on crime prevention	67
M. S. Mekenbai	
Measures to ensure cases of administrative offenses in the Republic of Kazakhstan	71
S. A. Mendybayeva	
Organization of work on prevention and Prevention of Violence Against Children	76
E. E. Rysymbetov	
Application of physical force in relation to persons with disabilities in accordance with the legislation of the Republic of Kazakhstan on administrative offenses	80
N.U. Turmanova , E.K. Balymov	
Prevention of extremism in the Republic of Kazakhstan	87
G.A. Utegenova, E.K. Balymov	
Relevance of corruption prevention	91
INFORMATION FOR AUTHORS	95

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының бастығы з.ғ.к., полиция полковнигі

Начальник Актобинского юридического института имени М. Букенбаева Министерства внутренних дел Республики Казахстан к. ю.н., полковник полиции

Head of Aktobe Law Institute named after M. Bukenbayev of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan candidate of law, police colonel

Бас бостандығынан айыру орындарынан, қамақтан және күзеттен қашу себептері мен жағдайлары

Қашуға қарсы күресуді ұйымдастырудың маңызды шарттарының бірі ретінде істердің іс жүзіндегі жағдайын, көрсеткіштердің сан және сапа жағынан өзгеруін білу болып танылады, ал бұл бізге қашудың жасалуына ықпал ететін себептер мен жағдайларды зерттеуде негізгі бағытты анықтауға, құқық қорғау мен жаза атқарушы органдардың күш-құралдарын жұмсаудың дұрыс ыңғайын қамтамасыз етуге, қашудың алдын алу үшін қажетті жолдары мен шараларын белгілеуге мүмкіндік етеді.

Бұл мақалада сотталушының бас бостандығынан айыру мекемелерінен қашуды қалауын тудыратын себептер талданған. Қашу туралы ойдың пайда болуына ықпал ететін факторлар егжей-тегжейлі қарастырылады, сонымен қатар, қашудың жасалуына ықпал ететін себептер мен жағдайлар зерттеліп, оларға қарсы күресудің негізгі бағыттарын, нысандарын және әдістерін дұрыс анықтауға ұсыныстар берілген.

Түйінді сөздер: қашу, себептер мен жағдайлар, қашуға бейім адамдар, қашуға итермелейтін факторлар, түзеу мекемелері, бас бостандығынан айыру, қылмыстық жазаны орындау.

Причины и условия побега из мест лишения свободы, из-под ареста или из-под стражи

Одним из важнейших условий организации борьбы с побегами является знание реальной ситуации, количественных и качественных изменений показателей, что позволяет обозначить основные направления в изучении причин и условий, способствующих побегам, обеспечить рациональное использование сил и средств правоохранительных и пенитенциарных органов, определить необходимых путей и мер для их предотвращения.

В данной статье анализируются причины, вызывающие желание осужденного бежать из учреждений лишения свободы. Подробно рассматриваются факторы, способствующие возникновению мысли о побеге. Кроме того, исследуются причины и условия, способствующие совершению осужденными данного преступления, и даются рекомендации по правильному определению основных направлений, форм и методов по предупреждению этих преступлений.

Ключевые слова: побег, причина и условия, лица, склонные к побегу, факторы, побуждающие к побегу, исправительные учреждения, лишение свободы, исполнение уголовного наказания.

Reasons and conditions for escape from a place of detention of freedom, from arrest or from guard

One of the most important conditions for organizing the fight against escapes is knowledge of the real situation, quantitative and qualitative changes in indicators, which makes it possible to identify the main directions in the study of the causes and conditions conducive to escapes, to ensure the rational use of forces and means of law enforcement and penitentiary bodies, to determine the necessary ways and measures for preventing them.

This article analyzes the reasons for the desire of the convict to flee from the institutions of deprivation of liberty. The factors contributing to the emergence of the thought of escape are examined in detail. In addition, the reasons and conditions conducive to the commission of this crime by convicts are investigated, and recommendations are given on the correct determination of the main directions, forms and methods for the prevention of these crimes.

Key words: escape, reason and conditions, persons inclined to escape, factors prompting to escape, correctional institutions, imprisonment, execution of criminal punishment.

Криминология ғылымында қылмыстың туу себептері туралы мәселе әртүрлі даулы пікірлерді тудырады. Сонымен бірге, криминогендік детерминация жүйесіндегі негізгі көзқарас себептерді, жағдайларды және корреляцияларды анықтайды.

Қылмыстың себептерімен жағдайлары бір-бірімен тығыз байланысты және әлеуметтік

жағымсыз құбылыстар мен процестердің бірыңғай жүйесін құрайтындықтан, қылмыс тәуелсіз жүйе ретінде, ең алдымен, қоғам жағдайына байланысты туындайды. Сондықтан, біріншіден, қылмыстың кез келген түрі сөзсіз әлеуметтік болады. Екіншіден, қоғам өмірінде дәстүрлі түрде төрт негізгі сала ерекшеленеді: экономикалық, әлеуметтік, саяси-құқықтық және рухани-адамгершілік. Осы төрт саланы бөліп көрсету көбінесе қылмыстың себептері мен жағдайларын, қылмыстың жекелеген түрлерін және қылмыстың нақты түрлерін жіктеуді анықтайды.

Әлеуметтік дамудың барлық қайшылықтарын және онымен байланысты қылмыстық мінез-құлықтың көздері мен себептерін қаншалықты терең талдасақ та, бұл мәселенің мәнін жеке адаммен байланыссыз түсіну мүмкін емес. Әрбір осындай мінез-құлық қазіргі уақытта адамның айналасында дамып келе жатқан ортамен – нақты өмірлік жағдаймен өзара әрекеттесетін жеке себептер кешенінен туындайды.

Ғылымда «себеп» дегеніміз – бұл құбылыс (немесе өзара байланысты құбылыстардың жиынтығы), нәтижесінде (әрекеттің нәтижесі) қарастырылатын басқа құбылысты (құбылыстарды) тудырады, шығарады. Яғни, себеп белгілі бір салдарларды тудыруға мүмкіндік береді, олардың басталуы үшін басқа жағдайлар қажет.

Жеке тұлғаның ерекшелігін түсінбестен, адамның осы немесе басқа әрекетінің себептерін түсіну мүмкін емес [1].

Бұл құбылысты зерттеуге арнаған көптеген авторлардың пікірінше, қашу себептері, ең алдымен, сотталушының жеке басына байланысты болатындығын және сыртқы жағдайлар олардың орындалуына ықпал ететін жағдайлардың рөлін атқаратындығын көрсеткен.

Сотталғандарды қашуға итермелеген факторлар:

- * жазаны өтеуден жалтаруға деген тұрақты ниет;
- * жазасын үйіне жақын өтеуге ұмтылу;
- * қалыптасқан қиын экономикалық жағдайларға байланысты отбасына көмектесу ниеті;
- * басқа сотталғандармен қақтығыстардың теріс салдарларын болдырмауға ұмтылу;
- * түзеу мекемесінің әкімшілігімен қақтығыс;
- * сотталғанның өмірі мен денсаулығына қауіп және т.б.

Сонымен қатар, сотталғандардың үштен бірінен көбі жазаны өтеуден жалтаруға деген тұрақты ниетте болады. Осылайша, бірқатар таза «жеке» себептер болған кезде (өз қауіпсіздігі үшін қорқыныштан үйге жақын болуға ұмтылуға дейін) қашуға ұмтылған және оны жүзеге асыратын сотталғандардың негізгі бөлігі қылмыстық жазаны өтеумен байланысты құқықтық шектеулерден аулақ болудың саналы түрде қол жетімді әдісін таңдайды. Бұл уақытта өздігінен қашу іс жүзінде жасалмайды. Олардың алдында мұқият дайындық жұмыстары жүреді, олар туралы түзеу мекемелерінің жедел бөлімшелері білуге және қашуға бейім адамдарды есепке алуға міндетті.

Түзеу мекемелері әкімшілігінің қашудың алдын алу жөніндегі қызметіндегі кемшіліктерден басқа, бұл қылмыстардың жасалуының объективті себептері бар, олар:

- * түзеу мекемелерінің негізгі қоршауларының қанағаттанарлықсыз жағдайы;
- * сотталғандарды қадағалауды әлсіз ұйымдастыру;
- * сотталғандармен тиісті түрде ұйымдастырылмаған жеке-тәрбие жұмысы және т.б. [2].

Көбінесе сотталғандардың оқшауланған жағдайда қылмыс жасауына келесі факторлар ықпал етеді:

- * сотталғандардың елеулі санының есінің дұрыстығы жоққа шығарылмайтын (неврастения, истерия, психастения, жеңіл дәрежедегі олигофрения, психоздар, психопатиялар, орталық жүйке жүйесінің органикалық зақымдануы) қандай да бір психикалық бұзылулары бар. Бұл ауытқулар сотталушының мінез-құлқын бақылау қабілетін едәуір төмендетеді, ақыл-ойы мен ерік-жігерінің күрт төмендеуіне әкеледі, сонымен қатар, қылмыс жасаған кезде адамның ойлау процесі мен ерік-жігерін толығымен жоққа шығармаса да, қиындатады. Сондықтан

психикалық ауытқулар сотталғандардың қылмыс жасауына ықпал етеді. Мысалы, А.Я.Марков пен А.И.Водобуев қашу жасаған барлық адамдарда психопатикалық ауытқулардың болуын анықтады;

* интеллектуалды дамудың жеткіліксіздігі, криминологиялық зерттеулер нәтижесінде пайда болған абстрактілі ойлау қабілетсіздігі барлық адамдарда эмоционалды импульстардың, яғни эмоциялардың басым болуына әсер етуі;

* конформдық, қарым-қатынастың шектеулі шеңберіне байланысты басқа сотталғандарға тәуелділік, жанжал туындаған жағдайда адамның осы ортаны қалауы бойынша өзгерте алмауы және т. б., әлі күнге дейін саналы түрде қатал шеңберден шығуға деген табиғи ұмтылысты тудырады, нәтижесінде қашу;

* сотталғандардың интроверттелуі, яғни өз ойларының, өзінің «мен» – деген ойының басым болуы. Сондықтан эмоционалдық жарылыс ұзақ уақыт разряд болмаған жағдайда шешуге қабілетті интроспекция үрдісі, түсініксіздік, пессимизм, құпиялылық және басқа да қасиеттер пайда болады [3].

Қылмыстың осы түрінің себептері мен жағдайлары, біріншіден, бас бостандығынан айырудың мәнімен, елеулі қателіктермен, осы жазаны орындаудағы кемшіліктермен байланысты. Оған себеп – нағыз қылмыстық мінез-құлық сіңіп кеткен адамдарлық толы деформацияланған (бір жынысты) қауымдастықтарға (оларды тек түсініспеушіліктер ұжымы деп атауға болады), көптеген қылмыскерлер әлі сот қарауында болғанына қарамастан, мәжбүрлеп орналастырылып, қоғамға жат қылықтарды жасауға ықпал ететін жағдайлардың болуы. Бұған қоса, сотталғандардың едәуір бөлігі ұзақ уақыт бойы бекершілікке, тұрмыстық жағдайда аштыққа, бастапқыда агрессивті ортада өмір сүруге, үмітсіз болашаққа душар болады.

Бас бостандығынан айыру орындарында жасалған қылмыстардың ішкі (субъективті) себептері мен жағдайлары тұрақты күйзеліс, аңсау, ұнжырғасы түсу, қысымшылық, үмітсіздік сезімі сияқты сотталғандарға тән психикалық жай-күйлер мен процестерде өздері үшін құнарлы негіз табады.

Қарастырылып отырған типтегі қылмыстардың сыртқы (объективті) детерминанттары айтарлықтай ерекшеленеді. Жалпы алғанда, бұл, ең алдымен, бас бостандығынан айыру мекемелерінің жұмысындағы әртүрлі кемшіліктерге, қателіктерге байланысты.

Қылмыс жасау бас бостандығынан айыру мекемелерінің әкімшілігінде сотталғандар арасында туындайтын жанжал жағдайлары туралы уақтылы және толық ақпараттың болмауы, кейде ең елеусіз себептер бойынша ықпал етеді. Бас бостандығынан айыру орындарында қылмыс жасауды жеңілдететін жағдайлар сотталғандарды тәулік бойы бақылау жүйелерінің, жеке тексеріп қарауға, үй-жайларды қарап тексеруге арналған құралдардың техникалық жетілмегендігі болып табылады[4]. Мекеме қызметкерлерінің қызметтік міндеттерін орындауға немқұрайлы қарауы, күзет бөлімшелерінің дұрыс қызмет атқармауы фактілері кеңінен таралған.

В.С.Ишигеевтің көзқарасынша, бас бостандығынан айыру орындарында қылмыс тудыратын себептік кешен үш деңгейдің өзара әрекеттесуінен байқалады деп санайды. Жалпы деңгейде ол жалпы қылмысты тудыратын себептердің сипатына сәйкес келеді. Түрлік қылмыс деңгейінде ол нақты субъектілер – қоғамнан оқшаулау жағдайында ұсталатын сотталғандар жасаған қылмыстарға тән ерекшелікке ие. Жеке деңгейде ол адамның қоғамға қарсы бағытын көрсетеді.

Жалпы себептердің қылмыстың осы санатын тікелей тудыратын себептермен байланысы күрделі сипатқа ие, өйткені пенитенциарлық қылмыстың себеп-салдарлық шарттылығында бірқатар ерекшеліктер бар, оларды бас бостандығынан айыру мәнімен байланысты ішкі және түзеу мекемесінен тыс орналасқан сыртқы деп бөлуге болады [5].

Жалпы детерминанттарға, ең алдымен, экономикада тұрақтылықтың және

мемлекеттің мөлшерленген экономикалық саясатының болмауынан; шектен тыс жоғары инфляциядан; ең төменгі жалақы мен ең төменгі күнкөріс деңгейінің теңгерімсіздігінен; кедейлік шегінен төмен халықтың едәуір санының болуынан; азаматтар құқықтарының елеулі әлеуметтік кепілдіктерінің болмауынан көрінетін елдегі әлеуметтік-экономикалық жағдайдың нашарлауы жатады. Бұған қоғамның саяси, құқықтық және рухани-адамгершілік салаларындағы детерминанттарды қосу қажет.

Пенитенциарлық қылмыс себептерінің кешенін мынадай негізгі түрлерге бөлуге болады: әлеуметтік-экономикалық; әлеуметтік-психологиялық; ұйымдастырушылық-басқарушылық; ұйымдастырушылық-техникалық.

Бас бостандығынан айыру мекемелеріндегі қылмыстың жай-күйіне теріс әсер ететін әлеуметтік-экономикалық факторлар құрылымында мыналарды бөліп көрсету керек: өнеркәсіп өнімін шығаруды және сотталғандарды жұмыспен қамтуды қысқарту; ресми және жасырын жұмыссыздықтың өсуі; материалдық ресурстарды жеткізуді қысқарту; сотталғандарды, оның ішінде туберкулездің белсенді түрімен ауыратындарды тамақтандыру мен орналастырудағы қиындықтар және т.б.неғұрлым кең таралған әлеуметтік-экономикалық факторлар сотталғандардың материалдық ресурстар жеткізілімі мен жұмыспен қамтылуының қысқаруы болып табылады.

Детерминанттардың негізгі түрлерінің ішіндегі ең маңыздысы әлеуметтік-психологиялық факторлар болып табылады. Пенитенциарлық қылмыстың өзіндік әлеуметтік ортасы бар. Бұл орта мен жеке тұлғаның өзара әрекеттесуі қылмыстық мінез-құлық механизмінің негізі болып табылады.

Бас бостандығынан айыру түріндегі қылмыстық жазаны орындау кезінде бір жағынан, сотталғандар мен мекеме әкімшілігі арасында, екінші жағынан, сотталғандардың өздері арасында қайшылықтар туындайды.

Егер бірінші жағдайда қатынастар, ең алдымен, қылмыстық-атқару заңнамасының нормаларымен реттелсе, екінші жағдайда – қылмыстық әлемнің «идеологиясының» нормалары (ұры ұғымдары деп аталады). Осы екі түрдің ішіндегі ең криминогендік-сотталғандар арасындағы қақтығыстар.

А.И.Долгова дұрыс атап өткендей, оқшаулау жағдайында сотталғандардың қылмыс жасауының негізгі детерминанттарына сотталғандардың едәуір санында қандай да бір невротикалық ауытқулардың болуы жатады. Бұл ауытқулар сотталушыға өз әрекеттерінің маңыздылығын толық түсінуге, оларды басқаруға және көбінесе қылмыс жасауға ықпал етуге мүмкіндік бермейді. Сотталғандардың көпшілігінде білім деңгейі төмен және тиісінше, қажеттіліктердің қарабайыр құрылымы, эмоционалды тұрақсыздық, сәйкестік, басқа сотталғандарға тәуелділік, интроверттілік, интроспекцияға бейімділік, қарым-қатынасыздық, алаңдаушылықтың жоғарылауы және т. б. [6].

Барлық осы детерминанттар әлеуметтік ортаның адамға әсер етуінің салдары болып табылады. Шын мәнінде, біз қылмыстық мінез-құлық механизмін қалыптастырудың негізі ретінде қылмыстық әлемнің моральдық нормалар жүйесі туралы айтып отырмыз. Біз түрме субмәдениетін «белгілі бір әлеуметтік микроортаның тәуелсіз мәдениеті» ретінде қарастыратын Ю. И. Блохиннің көзқарасымен бөлісеміз [7]. А. Н. Олейник көрсеткендей, «түрме – бұл қоғам ішіндегі қоғам. Түрме қоғамдастығының өз тілі, мәдениеті, әлеуметтік категориялары, құндылықтары мен нормалары бар. Бас бостандығынан айыру және пенитенциарлық мекемеге түсу психологиялық стрессті ғана емес, сонымен бірге, терең әлеуметтік стрессті де тудырады» [8].

Сонымен жоғарыдағыларды қорытындылай келе, сотталғандарды үш негізгі топқа бөлуге болады: оң бағыттағы сотталғандар; бейтарап; теріс сипатталатын сотталғандар. Олардың бұл жіктеу топтарымен қолданыстағы қылмыстық-атқару заңнамасының, заңға тәуелді нормативтік-құқықтық актілерінің негізінде әртүрлі жұмыстар атқарылады. Мекеме

қызметкерлерімен үнемі қатаң бақылау жүргізіліп, жоғарыда аталған алдын алу шаралары тұрақты жасалынуы қажет. Бас бостандығынан айыру мекемелеріндегі жұмысты күшейту шаралары бір сарынды болмай, күзету шаралары және сотталғандармен тәрбиелік жұмыстар тиісті дәрежеде қағаз жүзінде емес, іс жүзінде жасалынуы қажет.

Әдебиеттер:

1. Смирнов В.В. Предупреждение групповых побегов из исправительных учреждений. М., 1998.
2. Джансараева Р.Е. Проблемы борьбы с преступностью в исправительных учреждениях: Монография. - Алматы: Экономика, 2006. С. 51.
3. Криминология. Учебник для вузов. / Под. ред. А.И. Долговой. М.: Норма, 2005. С.868.
4. Алексеев А. И. Криминология: (курс лекций) / А. И. Алексеев. - Изд. 5-е, испр. и доп. - М.: Щит-М, 2005 (Клинцы (Брянская обл.): Клиновская гор. тип.). – С.340.
5. Ишигеев В.С. Пенитенциарные преступления: характеристика, предупреждение, ответственность: Дис. ... докт.юрид.наук. Иркутск, 2004. С.331.
6. Долгова А.И. Криминология. М., 2001. С.653.
7. Блохин Ю.И. Организационно – правовые меры нейтрализации негативного влияния групп осужденных отрицательной направленности в тюрьмах: Автореф.дис. ... канд.юрид.наук. Ростов н/Д. 1998. С.26.
8. Олейник А.Н. Тюремная субкультура в России. М.,2001.С.416.

Е.К. БАЛЫМОВ/ E.K. BALYMOV

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты бастығының орынбасары., PhD докторы, полиция майоры

Заместитель начальника Актюбинского юридического института им. М.Букембаева МВД Республики Казахстан, докторPhD, майор полиции

Deputy head of the M.Bukenbayev Aktobe law institute of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan, PhD, police major

Д.Б. АКМУРЗИН/ D.B. AKMURZIN

Магистрант Актюбинского регионального университета имени К.Жубанова

Қ.Жұбанов атындағы аймақтық университетінің магистранты

Master's student of Aktobe Regional University named after K.Zhubanov

Основные понятия и сущность правового положения осужденных в Республике Казахстан

Аннотация. В данной статье автор исследует проблемы соблюдения прав заключенных в местах лишения свободы в Республике Казахстан, а также характеристику прав и обязанностей осужденных, формы и методы их защиты.

Ключевые слова: Осужденные, права, наказание, пробация, уголовно-исполнительная система, исправление осужденного

Қазақстан Республикасындағы сотталғандардың құқықтық жағдайының негізгі ұғымы мен мәні

Аннотация. Бұл мақалада автор Қазақстан Республикасындағы бас бостандығынан айыру орындарындағы сотталғандардың құқықтарын сақтау мәселелерін, сондай-ақ сотталғандардың құқықтары мен міндеттерінің сипаттамаларын, оларды қорғаудың нысандары мен әдістерін зерттейді.

Түйін сөздер: сотталғандар, құқықтар, жаза, пробация, пенитенциарлық жүйе, сотталғанды түзеу.

Basic concepts and essence of the legal status of convicts in the Republic of Kazakhstan

Annotation. In this article, the author explores the problems of observance of the rights of prisoners in places of deprivation of liberty in the Republic of Kazakhstan, as well as the characteristics of the rights and obligations of convicts, the forms and methods of their protection.

Keywords: convicts, rights, punishment, probation, penitentiary system, correction of the convict.

Последнее десятилетие в общественно-политическом развитии Казахстана характеризуется возросшим значением социально-правовых ценностей, среди которых на первое место ставятся права и свободы человека и гражданина (ст. 12 Конституции Республики Казахстан) [1]. В основных международно-правовых документах (Всеобщая декларация прав человека, Международный пакт о гражданских и политических правах, Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах и др.), а также в Конституции Республики Казахстан (ст. 20-22) в числе фундаментальных человеческих благ закреплены жизнь, свобода, достоинство личности, личная неприкосновенность и другие права и свободы человека и гражданина.

Теория права характеризует правовое положение личности не только с позиции ее структуры (прав, обязанностей и законных интересов), но и рассматривает общий, специальный и индивидуальный статусы личности. В основу такого построения и анализа правового положения личности положено соотношение философских категорий общего, особенного и единичного. Безусловно, что в качестве общего выступает статус всех граждан, особенного — специальный статус определенной группы граждан, единичного — индивидуальный статус конкретного гражданина.

Данные правовые категории, как правило, кладут в основу анализа правового положения осужденных. Это обусловлено тем, что исследуемый статус представляет собой правовое положение отдельной группы граждан, объединенных между собой фактом осуждения к уголовному наказанию.

Правовое положение осужденных является разновидностью специального статуса личности, основой которого, безусловно, служит общий статус граждан. Последним, как известно, обладают все граждане, без исключения, и состоит он из прав и обязанностей, закрепленных в Конституции РК, а также других общих прав и обязанностей граждан, установленных отраслевым законодательством. Необходимо отметить взаимосвязь общего статуса личности и специального статуса осужденных, заключающуюся в том, что они в определенной мере совпадают. Так, это видно на примере конкретизации, дополнения и дублирования правовым статусом осужденных общегражданских прав, обязанностей и законных интересов. В то же время специальный статус осужденных включает в себя такую группу прав, обязанностей и законных интересов, которые в большей степени определяют самостоятельность исследуемого статуса и никаким образом не зависят от конституционных и отраслевых прав, обязанностей и законных интересов граждан.

Специфика заключается в порицаемом государством поведении лиц, подвергнутых наказанию, — совершении ими общественно опасных деяний. Как пишет наш отечественный ученый-юрист З.С. Токубаев: «... именно наличие специфических прав, обязанностей и законных интересов придает специальному правовому статусу самостоятельность» [2; 58]. Р.П. Мананкова считает, что роль специального статуса осужденных схожа с теми, кому специфические права предоставляются как льготы и преимущества, поскольку он дополняет общий правовой статус. Разница, с её точки зрения, заключается в том, что в одном случае дополняется общий правовой статус в полном объеме предоставленных гражданину возможностей, в другом — сохранившаяся часть общего правового статуса [3; 56]. С нашей же точки зрения, специфика статуса осужденных заключается не только в дополнении общего статуса личности, но и, как мы уже отмечали, в конкретизации последнего и, безусловно, в правоограничениях осужденных.

Вне зависимости от отраслевой принадлежности следует анализировать также права, обязанности и законные интересы осужденных. К примеру, право осужденных к лишению свободы на оплату их труда невозможно реализовать без обращения к нормам уголовно-исполнительного, трудового, гражданского права. В то же время необходимо учитывать специфику статуса лиц, отбывающих наказания, обусловленную занимаемым им особым местом в системе специальных статусов личности. Эта специфика заключается, прежде всего, в его ограничительном характере. Так, наказание, являясь разновидностью государственного принуждения, выражается в причинении виновному определенных лишений и ограничений в целях восстановления социальной справедливости, его исправления и предупреждения совершения новых преступлений как со стороны самого осужденного, так и со стороны иных лиц. Однако, на наш взгляд, было бы неправильным акцентировать внимание только лишь на существовании ограничений правового статуса граждан. Как нами было отмечено ранее, осужденные сохраняют за собой статус граждан государства и, соответственно, определенная часть их прав, обязанностей и законных интересов конкретизирует и дополняет общий статус граждан. Заметим, что конкретизация означает уточнение и детализацию общегражданских прав, обязанностей осужденных, а дополнение общего правового статуса граждан — учёт специфических особенностей статуса осужденных при закреплении тех или иных общегражданских прав, обязанностей и законных интересов указанных лиц.

Ограничения общего правового статуса у осужденных является следствием применения к ним государственного принуждения, которое выражается в уголовном

наказании, состоящем из лишений осужденных ряда благ, причем нередко наиболее ценных и важных из них, или ограничений в них. При этом следует иметь в виду, что в нормах других отраслей права, таких как гражданское, брачносемейное, трудовое, имеются установления, ограничивающие для лиц, отбывающих наказания, общегражданский правовой статус.

Аксиоматично, что ограничения общегражданских прав и законных интересов осужденных допускаются только при условии их исчерпывающего закрепления в законе. Данное требование служит осужденным гарантией пользования правами и законными интересами граждан, не подвергшихся ограничению.

Социально-правовое значение прав осужденных заключается в обеспечении режима законности при исполнении наказания. Права осужденных, гарантированные экономически, политически, идеологически и организационно, способствуют исправлению осужденного. Напротив, права осужденных, провозглашенные лишь формально, углубляют существующий антагонизм между ними и обществом, препятствуют выполнению поставленных перед наказанием целей.

Сущность прав осужденного заключается в предоставлении управомоченному лицу возможности определенного поведения или пользования социальными благами. Степень реализации такой возможности и соответственно степень притязания осужденного на закрепленные правом поведение и блага определяются содержанием субъективного права, включающим в себя:

во-первых, возможность осужденного свободно пользоваться социальными благами (питанием, вещевым довольствием) в рамках, установленных правом;

во-вторых, возможность требовать исполнения корреспондирующих данному праву юридических обязанностей персонала учреждения и органов, исполняющих наказания, других субъектов уголовно-исполнительных и иных правоотношений;

в-третьих, возможность прибегнуть в необходимых случаях к защите своего субъективного права.

Согласно части 1 статьи 10 Уголовно-исполнительного кодекса РК (далее - УИК), осужденные имеют право на:

1) получение от учреждений или органов, исполняющих наказание, информации о порядке, условиях отбывания наказания и их изменениях;

2) обращение с ходатайством о помиловании на имя Президента Республики Казахстан в соответствии с законодательством Республики Казахстан;

3) обращение с устными и письменными предложениями, заявлениями и жалобами к администрации учреждения или органа, исполняющего наказание, в их вышестоящие органы, суд, органы прокуратуры, иные государственные органы и к должностным лицам, в общественные объединения, а также международные организации по защите прав и свобод человека в соответствии с законодательством Республики Казахстан;

4) признание их человеческого достоинства, защиту от пыток, насилия, другого жестокого или унижающего человеческого достоинство обращения или наказания;

5) личную безопасность во время отбывания наказания;

6) дачу объяснений и ведение переписки, а также обращение с предложениями, заявлениями и жалобами на родном языке или на любом другом языке, которым они владеют, пользование в предусмотренных законом случаях услугами переводчика;

7) получение квалифицированной юридической помощи в виде консультаций, справок, составления документов правового характера, а также в иных формах в порядке, установленном законами Республики Казахстан;

8) охрану здоровья и получение квалифицированной медицинской помощи в соответствии с законодательством Республики Казахстан в области здравоохранения;

9) психологическую помощь, оказываемую сотрудниками психологической службы учреждения и иными лицами, имеющими право на оказание такой помощи;

10) социальное и пенсионное обеспечение в соответствии с законодательством Республики Казахстан;

11) безопасные условия труда, отдых, отпуск, а также оплату труда в соответствии с трудовым законодательством Республики Казахстан.

Осужденные имеют и иные права в соответствии с настоящим Кодексом, нормативными правовыми актами, устанавливающими порядок и условия исполнения и отбывания наказаний и иных мер уголовно-правового воздействия.

В ст. 10 УИК РК закрепляется право осужденных на получение информации о своих правах и обязанностях, а также об условиях отбывания назначенного им судом вида наказания. Администрация учреждения или органа, исполняющего наказание, обязана предоставить осужденным указанную информацию, а также знакомить их с последующими изменениями порядка и условий отбывания наказаний. Корреспондирующей своей обязанности быть вежливыми с персоналом осужденные имеют право в свою очередь на вежливое обращение со стороны персонала учреждений и органов, исполняющих наказания. Осужденные вправе требовать такого с ними обращения, защищая это право всеми законными средствами, вплоть до обращения в соответствующие инстанции.

В качестве важнейшего права осужденных выступает запрет подвергать их жестокому или унижающему человеческое достоинство обращению. Вскрытие фактов подобного обращения всегда влечет строгую ответственность представителя персонала (вплоть до уголовной ответственности), допустившего такое обращение с осужденными. Меры принуждения к осужденным могут быть применены не иначе как на основании закона. Порядок применения к осужденным, например, физической силы, специальных средств и огнестрельного оружия детально регламентирован в Законе "О правоохранительной службе" [4].

Следствием влияния международных стандартов обращения с осужденными является правило, согласно которому осужденные независимо от их согласия не могут быть подвергнуты медицинским и иным опытам, ставящим под угрозу их жизнь и здоровье.

УИК РК существенно расширил право осужденных на обращения, причем в ряде случаев в весьма нетрадиционных формах. Они имеют право обращаться с предложениями, заявлениями и жалобами к администрации учреждений и органов, исполняющих наказания, в вышестоящие органы управления учреждениями и органами, исполняющими наказания, суд, органы прокуратуры, органы государственной власти и органы местного самоуправления, общественные объединения, а также в межгосударственные органы по защите прав и свобод человека. Принципиально новой является возможность обращения за защитой прав осужденных в межгосударственные органы по защите прав и свобод человека. Это не только дань вступлению Казахстана в мировое сообщество в качестве цивилизованного и равноправного партнера, признающего юрисдикцию специальных судебных органов мирового и Европейского сообщества, но и подтверждение стремления к открытости УИС, соблюдению и охране прав и свобод человека.

При определении правового положения осужденных принципиальным является закрепление их обязанностей. Это требование вытекает из обязанности исполнения приговора суда о применении наказания. Ее должен выполнить и сам осужденный, т.е. понести наказание со всеми его тяготами и лишениями, позором и неудобствами, утратой определенных благ, возможностей и многими другими негативными последствиями. Поэтому в статье 11 Кодекса содержится требование о том, что осужденные должны исполнять установленные законодательством Республики Казахстан обязанности ее граждан, соблюдать принятые в обществе нравственные нормы поведения, правила санитарии и гигиены.

Литературы:

1. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995г. Алматы: «ЮРИСТ», 2014-44 с
2. Токубаев З.С. Правовой статус человека и гражданина как основа правового положения осужденных к лишению свободы // Закон и время. 2008. № 9. С. 58 —61.
3. Мананкова Р.П. Правовые проблемы членства в семье. — Томск, 1985. — 128 с.
4. Закон О правоохранительной службе РК 6 января 2011 года № 380-IV

А.Н. БЕРДИҒАЛИЕВА / A.N. BERDIGALIEVA

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты кадр саясаты бөлімінің инспектор-психологі, полиция лейтенанты

Министерство внутренних дел Республики Казахстан имени М. Букембаева инспектор-психолог отдела кадровой политики Актобинского юридического института, лейтенант полиции

Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev inspector-psychologist of the Department of personnel policy of Aktobe Law Institute, police lieutenant

Жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылық мәселелеріндегі психологиялық аспектілер

Балалар мен жасөспірімдер арасындағы қылмысты азайту мен төмендетудің басты жолдарының бірі – ювеналды полиция қызметкерлерінің мәртебесін және біліктілігі мен жауапкершілігін көтеру деп білеміз. Мемлекет тарапынан қаржы-ландырылатын арнайы ішкі құрылымдар толық қайтарыммен қызмет жасауы керектігі ешқандай талас туғызбайды. Әйтсе де, бүгінгі күні өңірдегі ювеналды полиция инспекторлары арасында алдын алу шараларын үстірт жүргізуге бейім тұратындар кездесіп қалып жүргенін жоққа шығару қиын-ақ. Күрмеуі мол іс-шаралар кешені шеңберінде бірқатар жағдайларда нақтылық пен сындарлылық жетісе бермейтіні байқалып қалып жүр.

Түйінді сөздер: қиын бала, психология, криминалистика, ювенология, деструктивті дүниетаным, көшедегі тәрбие, теріс әлеуметтік ағымдар.

Психологические аспекты в вопросах подростковой преступности

Одним из главных путей снижения и снижения преступности среди детей и подростков мы считаем повышение статуса, квалификации и ответственности сотрудников ювенальной полиции. Не вызывает споров, что специальные внутренние структуры, финансируемые государством, должны функционировать с полной отдачей. Тем не менее, трудно отрицать, что сегодня среди инспекторов ювенальной полиции региона встречаются те, кто склонен к поверхностному проведению профилактических мероприятий. Отмечается, что в ряде случаев в рамках комплекса мероприятий не хватает четкости и конструктивности.

Ключевые слова: Трудный ребенок, психология, криминалистика, ювенология, деструктивное мировоззрение, уличное воспитание, негативные социальные течения.

Psychological aspects in the problems of juvenile delinquency

One of the main ways to reduce and reduce crime among children and adolescents is to improve the status, qualification and responsibility of juvenile police officers. There is no dispute that special internal structures financed by the state should serve with full returns. However, it is difficult to deny that today there are still those who are inclined to carry out preventive measures superficially among juvenile police inspectors in the region. Within the framework of a complex of complex measures, there is a lack of clarity and constructiveness in some cases.

Key words: difficult child, psychology, criminalistics, juvenology, destructive worldview, Street education, negative social trends.

Қазақстан Республикасындағы кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыс өте маңызды және өткір мәселе болып табылады. Тәртібі қиын бала есейген сайын қылмыстың ауыр түрлерін жасауға бейімі арта беретінін ескерсек, бұл аса өткір мәселе екенін мойындауға мәжбүрміз. Тәртіп сақшылары қанша жерден жұмыс істеп жатырмыз десе де, жасөспірімдер арасындағы қылмысты азайту күн тәртібінде тұр. Жас жеткіншектердің қылмысқа бой ұру мәселесі тек құқық қорғау органдарының ғана емес, ата-ананың, мектептің, басқа да мемлекеттік және үкіметтік емес ұйымдардың қадағалауын талап етеді.

Себебі психолог мамандардың зерттеуіне сенсек, жас баланың саналы азамат болып қалыптасуында оның жанұяда, мектеп қабырғасында, көшеде көрген өнегелері ерекше орын алады.

Бұл мәселені түсіну үшін психология, криминалистика және ювенология ғылымдары шекарасындағы кешенді зерттеулер керек.

Мектеп оқушыларының көп бөлігі қылмыскерлер мен қылмыскерлердің деструктивті дүниетанымына мықтап берілуі мүмкін. Түрмеде отырған адамдардың өмір салты тұтас субмәдениетке айналды және бұл өте кең етек алған үрдіс. Бұл қозғалыстың өкілдері қандай көрінеді және олар не туралы айтады? Олардың сыртқы түрі ерекшеленбеуі мүмкін, бірақ көптеген қызу қанды жігіттер қолдарындағы түрмедегі татуировканы бейнелеу үшін қаламдар мен фломастерлерді пайдаланады. Олардың сөзінде қылмыстық дүниенің сөздері мен жаргондары естіледі. Қалталарында жезден жасалған түйіндерді, шынжырларды, ал кейбіреулері пышақтарды алып жүруге мүмкіндік береді. Олардың мектеп сыртындағы бок ауыз сөздері төсеніштер естіледі, алкоголь мен темекі тұқылдары көрінеді, олар кім деп есептеледі, әлі 18-ге толмаған. Іс-әрекеттері сыртқы түрінен әлдеқайда көп нәрсені айтады: көпшілігі полицияның «балалар бөлімінде» тіркелген, көпшілігінің ұсақ ұрлық, бұзақылық және тонау түріндегі «тәжірибесі» бар, ал кейбіреулері тіпті тонау үшін сылдырмаққа ие. Ағаларының өздерін жауып тастайтынын сезген олар тәртіп сақшыларын қорлайтын ұрандар айтып, ұрылар әлемін мақтауға дайын. Оқуға көңіл бөлмеу, қоғамдық тәртіпті менсінбеу, дос еместердің барлығына агрессивтілік пен азғындық таныту – осындай жастардың сыртқы келбеті, Қазақстандағы жасөспірімдер арасындағы қылмыстың негізі болады.

Негізден бұл орын алып жатыр және аурудың негізгі көзі неде? Бірнеше маңызды факторлар бар: ата-ананың салғырттығы мен немқұрайлылығынан болатын қолайсыз өмір сүру ортасы, былайша айтқанда, «көшедегі тәрбие»; теріс әлеуметтік ағымдар, соның ішінде ұрылардың өмір салтын романтизациялау. Бірінші фактор – тұрмысы нашар отбасынан шыққан балалардың немесе ата-анасы тарапынан өз тұлғасына көңіл бөлмейтін балалардың өздері оны қаратудың жолдарын іздейді, белгілі бір топқа қосылуға тырысады. Бұл оларды шахмат үйірмесіне немесе театр ұжымына емес, қалыптасқан және жақсы құрылымдалған бандаларға жетелейді. Барлығы «крутой» болғысы келеді, ал «ұғымдар бойынша өмір сүру» (*жизнь по понятиям*) олардың ойынша тек қана ұрумен, алдаумен, күш көрсетумен және заңды бұзуға ұмтылуымен шектеледі. Қарапайым мектептердегі қылмыстық қозғалыстың дінгегінің пайда болуын осылай сипаттауға болады, бірақ сонымен қатар, олардың қатарына қылмысы үшін сотталмаған қарапайым балалар да еруі әбден мүмкін.

Мұндай жағдайдың ауырлығы жүздеген және мыңдаған жасөспірімдерді өз еркіне қарсы қылмыстық топтардың құрамына кіруіне себеп болады.

Жастардың маргиналдануына ықпал ететін екінші фактор – мәдениеттің, әсіресе кино мен музыканың кері әсері. 90-шы жылдардағы қылмыскерлердің өмірін суреттейтін «Бригада» сияқты фильмдер мен телешоулар туралы бәріміз көп естідік. Ең сорақысы, бұл бірсарынды шығармаларда аталған кәсіпке заңсыз әрекеттерге біржақты жаман баға берілмейді – олар қылмыскерлерден ресми биліктен де әділ болып шығатын, әдеттен тыс адал адамдарды дәріптейді. Яғни, бұл фильмдерде қылмыстың ауқымды романтизациясы орын алады және жастардың санасы бұл бейнелерді қабылдап, қарғыс атқан заң мен Олимпке көтерілген қылмыстық әлем арасында таңдау жасайды, екіншісі «жақсы» және «жаман» дегенді түсінуді тоқтатады. Бұл қоғамдағы құндылықтардың өзгеруіне алып келді – ғалымдардың, полицейлердің немесе суперқаһармандардың орнына балалар «блатной» болғысы келді, ал қылмыстық музыка бұл тілекті күшейтті. 2000-шы жылдар қоғам үшін қолайсыз нәрселерді – әйелдерге деген тұтынушылық көзқарасын, есірткіні тұтынуды, басқаларға қатысты қорлауды дәріптейтін декадентті стрит рэпінің өсуімен сипатталады. Маңызды ерекшелік – кез келген композицияда полицейдің мазақ пен қорлау объектісіне айналуы. Көпшілік бұл шығармаларды тыңдады және бұл механизм мұқият жұмыс істеді – жасөспірімдер қоғамнан одан бетер ажырасып, заң әлеміне – өзінің қылмыстық әлемін қарсы қойды. Интернетпен әлеуметтік желілердің пайдаболуы, әсіресе, миллиал- жасөспірімдердің

кез келген ақпаратты алуға және онымен алмасуға мүмкіндік алды. «Криминал» тақырыбы бойынша топтардың пайда болуы уақыт мәселесі болды, ал қазір - жүздеген топтар Интернетте «қылмыстық құндылықтарды» насихаттап, жас ұрпақтың санасын жаулап алуда.

Ұлттық статистика бюросының мәліметінше, соңғы жылдары қылмыстық құқық бұзушылық жасаған балалар мен жасөспірімдер санының азаюының оң динамикасы байқалады. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің мәліметінше, 2020 жылы кәмелетке толмағандар немесе оларға қатысу арқылы жасалған 1873 құқық бұзушылық тіркелген, бұл 2016 жылмен салыстырғанда (3343 бірлік) 44 пайызға аз. Құқық бұзушылықтардың үштен бірін (33,5%) топтағы кәмелетке толмағандар, 13,1%-ын бірнеше рет және 2,7%-ын алкогольдік масаң күйде жасағандар құрайды [1].

Сонымен бірге, Ұлттық бюро құқық бұзушылықтар санының жалпы қысқаруына қарамастан, жасалған әрекеттердің ауырлығы төмендемегенін атап өтті. Ауыр және аса ауыр қылмыстар саны 2016 жылғы 653 жағдаймен (19,5%) салыстырғанда 2020 жылы 750 жағдайды (жалпы қылмыстың 40%) құрады. Ең көп үлесті (53,6%) меншікке қарсы құқық бұзушылықтар (ұрлық және тонау), алаяқтық – 8,2% және автокөліктерді ұрлау – 4,3% құрайды. Құқық бұзушылықтар құрамындағы ұрлық пен тонау үлесінің көптігіне қарамастан, 2016 жылмен салыстырғанда олардың саны тиісінше 52,4%-ға және 68,2%-ға азайған. Ал, соңғы 5 жылда сотталған кәмелетке толмағандар саны аздап өскен. 2020 жылы олардың саны 396 адамды (2016 ж. – 378), оның ішінде бас бостандығынан айыруға – 63 адам (15,9%), кәмелетке толмағандар – 52 – шартты түрде, 6 адам – қоғамдық жұмыстарға тарту, 275-і (69,4%) – басқа жаза түрлеріне сотталған [2].

2017-2018 жылдарға дейін кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыс деңгейі өзгерген жоқ, өскенін көрсетті. Оларға айып тағылған негізгі баптар - ұрлық, тонау, ұрып-соғу, бұзақылық - көп жағдайда мас күйінде жасалған.

Мемлекет мұнымен қалай күреседі? 2013 жылдан бастап елде кәмелетке толмағандарға арналған бейімдеу орталықтары жұмыс істейді, онда қараусыз қалған балалар мен проблемалық балалардың әлеуметтенуіне және көмек көрсетіледі. Бұл орталықтардан мыңдаған бала өтті және бұл өз жемісін берді – 2018 жылдың қыркүйегіндегі жағдай бойынша Қазақстанда кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың айтарлықтай төмендеуі (27%-ға) тіркелді деп хабарлады Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі.

Әлеуметтік желілерде 2011-2017 жылдар аралығында ұрылар әлеміне арналған топтар мен қауымдастықтарға және зиянды ақпарат ағынына ауқымды шектеу қойылды. Білім беру ұйымдарында балалар қылмысының алдын алу тұрақты түрде жүргізіледі – олар балаларға заңның оларды кез келген «бақылаушыдан» қорғай алатынын және заң бұзушылық фактілері туралы әрқашан ашық айту керектігін ұғындырады. Жасөспірімдермен мемлекеттің ауқымды жұмысы біршама жақсы нәтижелер берді, дегенмен, криминал қозғалысын жоюға жаппай қатысусыз ештеңеге қол жеткізу мүмкін емес: ата-аналар, осы мәселенің маңызды субъектілері, оқудың барлық кезеңінде балаларына көбірек көңіл бөлулері керек және баланың мінез-құлқындағы өзгерістерді тез арада байқау керек, өйткені ол бүгін немесе ертең криминалдың «құрбаны» болып, кейіннен оның болашақта өмірін құртуы мүмкін нақты қылмысқа тартылуы мүмкін.

Қазақстан - Орталық Азиядағы кәмелетке толмағандар ісі жөніндегі сот төрелігіне елеулі көңіл бөліп, жан-жақты жұмыс жүргізіліп жатқан мемлекет. Өйткені бұл тек соттар мен адвокаттар ғана емес, бұл шын мәнінде баламалы жазалар қолданылатын тұтас жүйе. Негізінде, басты міндет кәмелетке толмағандарға қатысты немесе кәмелетке толмағандар жасаған қылмыстың алдын алу болып табылады. Демек, қылмыстың алдын алу, баланың бұрыс жолға түспеуі, ата-ананың, мектеп пен құқық қорғау органдарының бірлескен іс-қимылына байланысты екенін есте ұстау керек.

Әдебиеттер:

1. <https://www.zakon.kz/5085530-detskaya-prestupnost-snizilas-v.html>
2. <https://www.zakon.kz/5085530-detskaya-prestupnost-snizilas-v.html>
3. Құсайын, Т. Жастар қылмыс жасауға неге үйір // Егемен Қазақстан.– 2019 – 14 тамыз –3 б.

T.E. БИСЕНОВА / T.E. BISENOVA

*Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі М.Бөкенбаев атындағы
Ақтөбе заң институты кәсіби психологиялық даярлық және ІО басқару кафедрасының аға
оқытушысы, з.ғ.м., полиция подполковнигі;*

*Министерство внутренних дел Республики Казахстан имени М. Буkenbayeva
Старший преподаватель кафедры профессиональной психологической подготовки и
управления ОВД Актобинского юридического института, М. Ю.Н., подполковник полиции;*

*Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev
Senior lecturer of the Department of professional psychological training and management of the
Department of internal affairs of Aktope Law Institute, doctor of law, Lieutenant Colonel of police;*

Жас қызметкерлерді қызметтік іс-әрекет жағдайларына бейімдеу

Бүгінгі күні жас қызметкерлерді аумақтық органдардың бөлімшелеріне қызметке бейімдеу ішкі істер органдары жұмысының өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Жас қызметкерлерді қызмет жағдайларына бейімдеуге, басқару функциялары кешенін: ұйымдастыру, жоспарлау, ынталандыру, бақылау, сондай-ақ психологиялық қолдау мен көмекті қолдана отырып көмек көрсетуге бағытталған бүкіл бөлімшенің бірлескен қызметі ерекше маңызға ие.

Түйінді сөздер: бейімделу, жетекші, психологиялық көмек, жас қызметкер, қызметтік іс-әрекет.

Адаптация молодых сотрудников к условиям служебной деятельности

На сегодняшний день адаптация молодых сотрудников к службе в подразделениях территориальных органов является одним из актуальных вопросов работы органов внутренних дел. Особое значение имеет совместная деятельность всего подразделения, направленная на адаптацию молодых сотрудников к условиям деятельности, оказание помощи с использованием комплекса управленческих функций: организации, планирования, мотивации, контроля, а также психологической поддержки и помощи.

Ключевые слова: адаптация, руководитель, психологическая помощь, молодой сотрудник, служебная деятельность.

Adaptation of young employees to the conditions of official activity

Today, one of the most pressing issues in the work of internal affairs bodies is the adaptation of young employees to activities in divisions of territorial bodies. Of particular importance is the joint activity of the entire unit, aimed at adapting young employees to the conditions of activity, providing assistance using a complex of management functions: organization, planning, motivation, control, as well as psychological support and assistance.

Key words: adaptation, supervisor, psychological assistance, young employee, official activity.

Ішкі істер органдарына қызметке алғаш қабылданған қызметкерлермен және Қазақстан Республикасы ІІМ білім беру ұйымдарының түлектерімен жүргізілетін психологиялық жұмыс — Білім беру жүйесінің құрамдас бөліктерінің бірі және басты мақсаты - қызметкерлерде тұлғаның кәсіби маңызды психологиялық қасиеттерін, оң уәждемесін, психологиялық орнықтылығын және оқу, оқу-қызметтік міндеттерді тиімді орындауға дайындығын қалыптастыру, сондай-ақ жеке әрі әлеуметтік дамуының бұзылуының психологиялық себептерін айқындау, осы аталған бұзушылықтардың пайда болу жағдайларының алдын алу болып табылады. Қызметкерлердің қызметтік міндеттерін сапалы орындауға қажетті психологиялық дайындығын, сондай-ақ күрделі және қысылтаяң жағдайларда олардың психологиялық тұрақтылығын қалыптастыру проблемасын шешу, ғылыми негізделген тәсілдерді пайдалану негізінде қызметкерлермен кәсіби («бастапқы») дайындық кезеңінде психологиялық жұмысты жандандыру арқылы мүмкін болады.[1]

Оқу және ғылыми әдебиеттерде бейімделу, қоршаған орта жағдайларына бейімделуді білдіреді. Бейімделудің биологиялық (психофизиологиялық) және психологиялық аспектілері ерекшеленеді, ал адамның бейімделу процестерінің сапалық ерекшелігі олардың белсенді, жеке және әлеуметтік жанама сипатында болады, бұл ерікті (саналы) бақылауға мүмкіндік беретіні сөзсіз. Кәсіби бейімделу–бейімделу түрі ретінде қарастырылады, яғни ұжымға және оның өкілдері, басшылық пен әріптестер арасындағы қарым-қатынас қалпына үйрену.[3]

Қызметкердің қызметке қабылдануына байланысты адамның өзі үшін жаңа еңбек жағдайларына бейімделуі—оның мамандық шеңберіндегі құндылық бағдарларын, я кәсіби қызметтің компоненттерін (оның міндеттері, пәні, әдістері, құралдары, нәтижелері, шарттары) игеру, сондай-ақ адамның ішкі нормалары мен кәсіби топты жақындастыру туралы айтылуы орынды.

Жеке тұлғаның дамуын түсінуге әлеуметтік-психологиялық көзқарас аясында бейімделу адамның әлеуметтік топқа кіру сатыларының бірі ретінде әрекет ететінін атап өткен жөн. Жеке тұлғаны бейімдеу қазіргі топтық нормаларды (моральдық, кәсіби) игеруді және топтың басқа мүшелері ретінде иеленетін қызметтің тиісті нысандары мен құралдарын игеруді қамтиды. Қызметкерде «барлығы сияқты болу», қызметтік ұжымға барынша бейімделу қажеттілігі туындай бастайды. Бұған «жалпы массада» еру мүмкін болатын иллюзиямен кейбір жеке айырмашылықтардың субъективті түрде жоғалуы арқылы қол жеткізіледі (кейбіреулері, басқалары аз сәтті). Сонымен қатар, топтық іс-әрекетте осы адамға дейін болмаған жаңа жеке өзгерістердің пайда болуы үшін қолайлы жағдайлар туындауы мүмкін.[9]

ПО қызметкерлерінің қызметіне қатысты кәсіби бейімдеу деп жас маманның мінез-құлық ережелері мен дәстүрлеріне, қызметтік ұжымда жұмыс істейтін қызметті бағалау критерийлеріне, сондай-ақ жедел-қызметтік іс-әрекет жағдайларына бейімделу процесі түсініледі.

Кәсіби бейімделу процесіне факторлардың екі тобы әсер етеді. ПО қызметкерлері қызметінің ерекшелігін ескере отырып, оларды келесідей нақтылаймыз:

- объективті факторлар (қоршаған орта, Эргономика факторлары, гигиеналық жағдайлар және т.б.);
- қызметкерлердің жеке ерекшеліктеріне байланысты субъективті факторлар (кәсіби білім, Дағдылар мен дағдылар, кәсіби маңызды қасиеттер деңгейі; бейімделу қабілеттерінің даму деңгейі; мотивация, ПО қызметіне қызығушылық, кәсіби және жеке Өсуге ұмтылу және т.б.);
- кәсіби бейімделу процесін басқарумен байланысты субъективті факторлар (қызмет жағдайлары, жедел-қызметтік жұмыстың мазмұны мен ұйымдастырылуы, еңбекақы төлеу, материалдық және моральдық ынталандыру нысандары, қызметтік ұжымдағы қарым-қатынас нормалары, психолог тарапынан көмек көрсету және т.б.). [4]

Кәсіби бейімделу процесі (әдетте жаңа қызмет орнында алғашқы үш— алты ай) - ең қиын мерзім. Аталған кезеңде жаңадан қабылданған қызметкерлердің көпшілігі жұмыстан шығарылады. Бұл бірқатар себептерге байланысты орын алады, олардың ішінде ең көп тарағандары: басқа қызметкерлермен үйлеспеушілік; көшбасшылық стиліне наразылық; ұйымдастыру және қызмет көрсету шарттары туралы негізсіз идеялар — иллюзиялардың жоғалуы; қызметкердің оған қойылатын талаптарды түсінбеуі; Жаңа Жерде жоғары қарқындылық пен қиын еңбек жағдайлары; күтілетін және нақты жалақының сәйкес келмеуі.

Кәсіби бейімделуді динамикалық, күрделі, жүйелік құбылыс ретінде қарастыра отырып, осы процестің келесі өзара байланысты және өзара байланысты компоненттерін ажыратуға болады:

- қызметтік іс-әрекеттің мазмұнына бейімдеу, жеке жетістіктерге ғана емес, сонымен қатар бөлімшенің жетістіктеріне де қызығушылықты арттыру;

- әріптестерімен іскерлік және жеке қарым - қатынас орнату, Қызметтік ұжымға бейімдеу;
- басшылықпен қарым-қатынасқа бейімделу; - әріптестердің бастапқы (шағын) тобына енгізу;

- кәсіби өзін-өзі дамыту процестеріне қосу (мотивацияны дамыту, мақсат қою, өзін-өзі тануды қайта құру, кәсіби дағдыларды, дағдыларды қалыптастыру және жетілдіру және т.б.).

Кем дегенде, бір компонентке «қанағаттанарлықсыз бейімделу», бүкіл процестің тұтастығын бұзу бейімделу жүйесінің жалпы жетістігі туралы айтуға мүмкіндік бермейді. Бейімделудің бұзылуы қызметтік іс-әрекеттің тиімділігі мен сапасының төмендігіне, тәртіптік теріс қылықтарға, дағдарыстық психологиялық жағдайдың қалыптасуына дейінгі психикалық бейімсіздік құбылыстарына әкелуі мүмкін. Мұндай жағымсыз құбылыстардың алдын алуда жас қызметкерлермен психологиялық жұмыс маңызды рөл атқарады.[8]

Жас қызметкерді бейімдеу процесінде басшының, тәлімгердің, жеке құрамымен жұмыс жөніндегі бөлімнің, психологтың күш — жігерін біріктіру, олардың осы процестің қарқындылығына әсері, оны мақсатты, саналы басқарудың өлшемдері мен жолдарын бірлесіп белгілеу-бұл бірінші кезектегі маңызды міндеттер, олардың шешілуіне жас қызметкердің қызмет сапасы мен оны бөлімшенің жедел-қызметтік қызметіне қосудың тиімділігі байланысты болады.

Жас қызметкерлердің қызметтік ұжым деңгейінде сәтті әлеуметтік-кәсіби бейімделуін қиындататын бірқатар себептердің ішінен мыналарды бөліп көрсетуге болады: - басшылықпен өзара қарым-қатынастағы қиындықтар (сенімсіздік, басшылар тарапынан қырағылық; басшылық тарапынан жеткіліксіз қысым; өз көзқарасын қорғау үшін тұрақты күрес; қызметкерлер ұжымындағы құбылыстарды түсінудегі айырмашылықтар); - әріптестермен қарым-қатынастағы қиындықтар (қызғаныш, сенімсіздік, өзара көмек болмауы; сақтық; кейбір қызметкерлердің қысымы және олардың пікірін қорғау қажеттілігі; қарым-қатынас қиындықтары.

Қызметкерлердің бейімделу кезеңдегі қиындықтарды психологиялық сараптамалық-талдау көрсеткендей, бұл қиындықтар негізінен сыртқы жағдайлармен және бейімделу құралдарымен байланысты және қызметкердің бейімделуі мен бейімделу қабілетімен байланысты емес. Сондықтан қиындықтарды жеңу қызметтің сыртқы өрісінің өзгеруіне, қызметкерлер мен басшылықтың қарым-қатынасы мен идеяларына, кәсіби қызметке қатысты олардың күту жүйесінің өзгеруіне байланысты болады. [2]

Осылайша, қызметкерлерді қызмет жағдайларына кәсіби бейімдеу проблемалардың ерекшелігімен ерекшеленеді, олардың шешімі бүкіл бөлімшенің өзара әрекеттесуіне байланысты болады. Қызметкерлердің көрсетілген санатын бейімдеуге көмек көрсету жөніндегі жұмысты ұйымдастыру, сондай-ақ психологиялық қамтамасыз етудің нысандары мен әдістерін кешенді қолдану жас қызметкерлердің қызметтік ұжымдарда бейімделуін арттыруға, жеке және кәсіби өсуінің негізін құруға арналған.

Әдебиеттер:

1. Д.Л.Агрант «Социальная адаптация молодых сотрудников в органах внутренних дел»: дис. на соиск. уч. степ.канд. социолог. наук. - М., 2001ж. –Б.151 [Электронды ресурс]. – Кіру режимі: <http://www.dissercat.com/>.
2. Р.М.Барсуков«Проблема социальной адаптации сотрудников в органах внутренних дел» // Вестник Академии права и управления. – 2013ж. - №1. - Б. 44.
3. Д.А. Гордиенко «Психологическая адаптация сотрудников органов внутренних дел» - участников боевых действий: дис. на соиск. уч. степ.канд. психолог. наук. - Ставрополь, 2005ж. –Б.235 [Электронды ресурс]. –Кіру режимі: <http://www.dissercat.com/>.

4. Т.В. Казак «Концептуальные основания психологического сопровождения психосоциальной адаптации субъектов учебной и профессиональной деятельности системы органов внутренних дел»: автореф. дис. на соиск. уч. степ.док. психолог. наук. - Тверь, 2012ж. [Электронды ресурс]. –Кіру режимі: <http://nauka-pedagogika.com/psihologiya>.
5. Л.А. Колмакова «Проблемы профессионального психологического отбора и сопровождения сотрудников органов внутренних дел»//Вопросы психологии экстремальных ситуаций. - 2010. - № 2. - Б. 51-56.
6. А.М. Ксенофонов «Психологические аспекты профессиональной адаптации сотрудников милиции в стрессогенных условиях служебной деятельности» // Вопросы психологии экстремальных ситуаций. – 2009ж. - № 3. - Б.21-24.
7. О.В.Хлудова«Психологические особенности профессионального роста личности (на примере сотрудников органов внутренних дел)»: Оқу құралы. – Тамбовқ-сы: ТГТУ баспасы, 2004ж [Электронды ресурс]. –Кіру режимі: <http>
8. М.С. Шуклин «Психологические особенности работы по повышению уровня адаптации молодых специалистов в подразделениях ОВД»// Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2008ж. - №1. - Б.26-28.
9. М.С. Шуклин «Социальные аспекты организации процесса трудовой адаптации молодых специалистов - выпускников вузов МВД России»// Вестник Южно-Уральского гос. ун-та. Сериясы: Право. – 2006ж. - Т.ІІ. - № 13. - Б.376-383.

Н.С. ДИДЕНКО / N.S.DIDENKO

Ресей Федерациясы Ішкі істер министрлігі Ростов заң институты Федералды мемлекеттік қазыналық жоғары білім беру мекемесі қылмыстық іс жүргізу кафедрасының бастығы, заң ғылымдарының кандидаты, полиция подполковнигі

Начальник кафедры уголовного процесса Федерального государственного казенного образовательного учреждения высшего образования «Ростовский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации», кандидат юридических наук, подполковник полиции

Head of the criminal procedure Department of the Federal state state educational institution of higher education «Rostov law Institute of the Ministry of internal Affairs of the Russian Federation», candidate of law, police Lieutenant Colonel

Т.И. ДЖЕЛАЛИ / T.I.DZHELALI

Ресей Федерациясы Ішкі істер министрлігі Ростов заң институты Федералды мемлекеттік қазыналық жоғары білім беру мекемесі қылмыстық іс жүргізу кафедрасының заң ғылымдарының кандидаты, доцент

Доцент кафедры уголовного процесса Федерального государственного казенного образовательного учреждения высшего образования «Ростовский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации», кандидат юридических наук, доцент

Associate Professor of the Department of criminal procedure of the Federal state state educational institution of higher education «Rostov law Institute of the Ministry of internal Affairs of the Russian Federation», candidate of legal Sciences, associate Professor

М.Ю. ФИСАКОВ / M. YU. FISAKOV

Ресей Федерациясы Ішкі істер министрлігі Ростов заң институты Федералды мемлекеттік қазыналық жоғары білім беру мекемесі қылмыстық іс жүргізу кафедрасының оқытушысы, полиция майоры

Преподаватель кафедры уголовного процесса, Федерального государственного казенного образовательного учреждения высшего образования «Ростовский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации», майор полиции

Lecturer of the Department of criminal procedure, Federal state state educational institution of higher education «Rostov law Institute of the Ministry of internal Affairs of the Russian Federation», police major

Террористік сипаттағы және экстремистік бағыттағы қылмыстарға қарсы іс-қимылдың мәселелері

Мақалада қазіргі кездегі Ресейдегі экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл мәселелері қарастырылады. Авторлар террористік және экстремистік көріністердің алдын алу және болдырмау, сондай-ақ заңсыз жолмен алынған және терроризмді қаржыландыруға бағытталған ақша қаражатының қозғалысын қадағалау және бұғаттау бойынша әлемнің барлық елдерінің құқық қорғау органдарының бірлескен жұмысының қажеттілігіне ерекше назар аударады.

Түйінді сөздер: экстремизм, терроризм, террористік акт, терроризмді қаржыландыру, терроризмге қарсы іс-қимыл, құқық қорғау органдары, арнайы қызметтер.

Проблемные вопросы противодействия преступлениям террористического характера и экстремистской направленности

В статье рассматриваются вопросы противодействия экстремизму и терроризму в России на современном этапе. Авторы обращают особое внимание на необходимость усилия совместной работы

правоохранительных органов всех стран мира, как по пресечению и недопущению террористических и экстремистских проявления, а также отслеживанию и блокированию движения денежных средств, полученных как незаконным путем, так и направленных на финансирование терроризма.

Ключевые слова: экстремизм, терроризм, террористический акт, финансирование терроризма, противодействие терроризму, правоохранительные органы, спецслужбы.

Problematic issues of countering crimes of a terrorist nature and extremist orientation

The article deals with the issues of countering extremism and terrorism in Russia at the present stage. The authors pay special attention to the need for joint efforts of law enforcement agencies of all countries of the world, both to prevent and prevent terrorist and extremist manifestations, as well as to track and block the movement of funds obtained both illegally and aimed at financing terrorism.

Keywords: extremism, terrorism, terrorist act, financing of terrorism, counter-terrorism, law enforcement agencies, special services.

Правоохранительные органы большинства стран мира, в том числе и Российской Федерации, ведут активную деятельность по предотвращению террористических актов, а также неуклонную борьбу с членами террористических и экстремистских группировок. Однако без совместных усилий всех стран мира эта борьба малоэффективна.

Угроза терактов на территории России сохраняется. В 2019 году сотрудники ФСБ предотвратили 39 терактов, разоблачили 49 террористических ячеек. В ходе спецоперации правоохранителям удалось ликвидировать 32 боевика. Граждане России уезжают за границу, чтобы воевать на стороне террористических группировок. В настоящее время ведомство Александра Бортникова установило свыше пяти тысяч таких людей [4].

Террористы все чаще используют криптовалюты и краудфандинговые платформы, занимаются созданием подставных компаний для участия в торгах на биржах и инвестирования в экономику. Кроме того, боевики активно пользуются мессенджерами для общения и вербовки. Развитие даркнета и технологий искусственного интеллекта в настоящее время представляют вызов для мировых спецслужб, так как это может повлиять на распространение влияния террористических организаций, на население планеты.

Заметим, что в Российской Федерации на сегодняшний день активно развивается система мер по борьбе с терроризмом. Одним из основных нормативно правовых актов, влияющих на деятельность правоохранительных органов России является Федеральный закон от 06 марта 2006 года № 35 ФЗ «О противодействии терроризму»[1], которым определены, полномочия и обязанности различных структур и ведомств.

В соответствии с п. 14 Постановления Пленума Верховного Суда РФ от 09.02.2012 № 1 «О некоторых вопросах судебной практики по уголовным делам о преступлениях террористической направленности». Под склонением, вербовкой или иным вовлечением определенного лица (группы лиц) в совершение хотя бы одного из преступлений, перечисленных в ч. 1 ст. 205.1 УК РФ, следует понимать, в частности, умышленные действия, направленные на вовлечение определенного лица (группы лиц) в совершение одного или нескольких указанных преступлений, например, путем уговоров, подкупа, угрозы, убеждения, просьб, предложений (в том числе совершенные посредством размещения материалов на различных носителях и распространения через информационно-телекоммуникационные сети), применения физического воздействия или посредством поиска лиц и вовлечения их в совершение хотя бы одного из указанных преступлений [2].

Так, суд признал виновным Д. по ст. 205.1 УК РФ (содействие террористической деятельности) и приговорил к трем с половиной годам лишения свободы колонии общего режима. В уголовном деле фигурирует три эпизода, когда осужденный перечислял средства членам международной террористической организации, запрещенной на территории РФ. При этом он осознавал, что перечисленные им денежные средства будут использованы для

приобретения оружия, обмундирования и иных средств для ведения боевых действий в составе международной террористической организации. Ранее данный гражданин к уголовной ответственности не привлекался, официального трудоустройства не имел, не женат, проживал с отцом. Финансирование зарубежных террористов он осуществлял через банковскую карту своих знакомых, чтобы не попасть в поле зрения сотрудников правоохранительных органов [5].

Финансированием терроризма наряду с оказанием финансовых услуг, признается предоставление или сбор не только денежных средств (в наличной или безналичной форме), но и материальных средств (например, предметов обмундирования, экипировки, средств связи, лекарственных препаратов, жилых либо нежилых помещений, транспортных средств) с осознанием того, что они предназначены для финансирования организации, подготовки или совершения хотя бы одного из преступлений террористической направленности, либо для финансирования или иного материального обеспечения лица в целях совершения им хотя бы одного из этих преступлений, либо для обеспечения организованной группы, незаконного вооруженного формирования, преступного сообщества (преступной организации), созданных или создаваемых для совершения хотя бы одного из указанных преступлений (например, систематические отчисления или разовый взнос, приобретение недвижимости или оплата стоимости ее аренды, предоставление денежных средств, предназначенных для подкупа должностных лиц)[7].

Следует отметить, что уголовный закон предусматривает освобождение от уголовной ответственности лица за содействие террористической деятельности, если лицо своевременным сообщением органам власти или иным образом способствовало предотвращению либо пресечению преступления, которое оно финансировало и (или) совершению которого содействовало, и если в его действиях не содержится иного состава преступления.

Квалифицированные составы преступления (среди которых использование служебного положения, пособничество в совершении террористического акта, и организаторская деятельность в террористических целях) предусматривают более строгое наказание, вплоть до пожизненного лишения свободы [6].

Общее количество смертей от терроризма продолжает сокращаться, однако террористические движения остаются глобальной угрозой, говорится в Глобальном индексе терроризма 2019 г., который публикуется в седьмой раз. Эксперты женевского Центра политики безопасности рассматривают тенденции и схемы действий террористических организаций за период с 1970 года, а также приводят возможные сценарии дальнейшего развития ситуации в мире.

Согласно Индексу 2019 года количество смертей, связанных с терроризмом, сократилось на 15% по сравнению с 2017 годом и составило порядка 15952 погибших. Вооруженные конфликты при этом остаются основной движущей силой терроризма - 95% террористических акций происходит в странах, где идут конфликты. В этих государствах основными жертвами становятся силы безопасности, мирные жители и инфраструктура. Тогда как в странах, где нет конфликта, основными жертвами террористов становятся туристы и журналисты. Терроризм остается широко распространенным явлением в мире. В прошлом году в 71 стране как минимум 1 человек пострадал от терроризма, а террористические акты были зафиксированы в 103 государствах. В 2018 году больше всего людей погибло от рук террористов в Афганистане, Ираке, Нигерии и Сирии. Среди самых безопасных названы, в частности, Белоруссия, Гвинея-Биссау, Оман, Гамбия, Северная Корея, Туркменистан, Куба и Португалия. В них за последние пять лет не было зарегистрировано ни одного теракта.

Террористы активно пытаются распространить свою деятельность на континенты и

государства, на территории которых ее раньше не было, однако основными их целями остаются страны, внесшие наибольший вклад в борьбу с международным терроризмом. Они не оставляют попыток получить доступ к ядерным, химическим и биологическим технологиям, поэтому в Российской Федерации на постоянной основе ведется работа по предотвращению соответствующих угроз.

В России удалось сформировать эффективную общегосударственную систему противодействия терроризму, которая уже доказала свою результативность. Однако несмотря на усилия многих стран, послужившие существенному сокращению финансирования террористов на Ближнем Востоке вопрос их финансирования не перестает быть актуальным. В условиях глобализации и быстрого развития ИТ-технологий нужны упреждающие меры борьбы с отмытием преступных доходов, особенно когда речь идет о финансировании терроризма.

С подобными проблемами сегодня сталкиваются все страны мира. Денежные средства, полученные преступным путем, а также незаконно выведенные из оборота организаций и каких-либо государственных или частных учреждений формируют теневой сектор экономики, который влияет как на общую преступность, так и на террористическую деятельность. В целях пресечения данного фактора необходимо развитие экономики и финансового сектора в сторону ужесточения контроля по отслеживанию движения денежных средств.

Смещение активности боевиков международной террористической организации в другие регионы мира (Юго-Восточная Азия, Северная Африка, Афганистан) уже повлекло за собой создание новых очагов нестабильности, трансформацию миграционных каналов и изменение вектора финансовых потоков, подпитывающих террористическую деятельность, все это требует углубления интеграции в деятельности спецслужб и финансовых разведок по недопущению любой материальной и финансовой поддержки терроризма.

Можно с уверенностью сказать, что подразделения по противодействию экстремизму находятся на переднем крае борьбы с экстремистскими и террористическими проявлениями, и мы не допустим, чтобы в угоду идеологам экстремизма, эмиссарам международных террористических структур были разрушены целостность и единство нашего многонационального народа.

Политические, социально-экономические, культурные системы, которые были построены в прошлом веке, сегодня находятся в кризисе. Этот кризис еще полностью не понят, мы его переживаем без понимания того, как его вообще можно преодолеть. Некоторые группы людей верят, что лучше вернуться к прошлой системе – докризисной. Существует ностальгия по старым временам, и это ностальгия о племенном мироустройстве, этническом мироустройстве, религиозном мироустройстве.

Поэтому в мире возникают различные виды экстремизма: этнический, племенной, националистический, религиозный, которые являются следствием разочарования: люди не доверяют модернизации, не доверяют демократии, не доверяют правам человека. Поэтому люди хотят вернуться в старый мир, к старым традициям и старому мировоззрению.

При этом надо понимать, что это иррациональные «решения» мировых проблем – кажущиеся решения. А поскольку нет других альтернатив, которые базируются на солидарности, свободе, равенстве, можно столкнуться с экстремизмом.

Социально-экономические модели были сформированы в прошлом веке, поэтому они не могут отвечать вызовам сегодняшнего дня. Сейчас в мире существует что-то типа «нового» неолиберализма - идеология, которая направлена против социальной или экономической роли государства.

Своих целей религиозные экстремисты и террористы не скрывают. Тем более, что у них на вооружении самые передовые технологии внушения и убеждения. Их цель - создать

теократическое государство во главе с духовным наставником (богословом). Отсюда, например, стремление возродить Исламский халифат (запрещенная в России организация).

Терроризм, экстремизм, деструктивная деятельность и их финансирование представляют собой серьезную угрозу международному миру и безопасности и подрывают устойчивое развитие, любого государства, права человека и верховенство закона. Поэтому необходимы разработки инновационных информационно-технологических решений, которые позволили бы своевременно и эффективно управлять разнородными финансовыми данными.

Также важен скоординированный сбор финансовой информации и разведывательных данных из всех соответствующих внутренних источников, оперативного и комплексного анализа такой информации и распространения результатов анализа и сведений о последующих мерах среди соответствующих национальных учреждений с помощью надежных средств передачи.

Важно обнаружение и поощрение развития платформ для взаимодействия между национальными учреждениями, академическими структурами и частным сектором в целях достижения лучшего понимания проблем, связанных с новыми технологиями и их воздействием на сферу борьбы с финансированием терроризма. Необходимо обеспечение для подразделений финансовой разведки наличия у них полного доступа к обновляемым базам данных из различных источников, в том числе из Интерпола [3].

В заключении хотелось бы отметить, что терроризм и экстремизм являются общими угрозами для всех стран мира. И лишь общими усилиями, при полном взаимодействии между странами есть вероятность к сокращению данных проявлений. В настоящее время в России проводится ряд мер, направленных на борьбу с терроризмом и экстремизмом, в том числе в рамках общегосударственной системы противодействия финансированию экстремизма, терроризма и деструктивной деятельности. Разработанные и внедренные в деятельность правоохранительных органов нормативно-правовые акты, регулирующие их деятельность по предотвращению рассматриваемых проявления, в том числе выявления фактов их финансирования, несомненно, нуждается в анализе и совершенствовании с учетом развития государства и общества, а также научно технического прогресса.

Литературы:

1. Федеральный закон Российской Федерации от 06 марта 2006 г. № 35-ФЗ «О противодействии терроризму»: принят Государственной Думой Российской Федерации 26 февраля 2006 г.; одобрен Советом Федерации Российской Федерации 01 марта 2006 г.: в ред. Федерального закона от 18 марта 2020 г. // СПС «КонсультантПлюс»: Версия Проф.
2. Антонова Е.Ю. Преступления террористического характера и экстремистской направленности: вопросы криминализации и пенализации // Российский следователь. 2016. № 13. С. 21-25.
3. Свинцова Е.А., Диденко Н.С. Роль и место правоохранительных органов РФ в противодействии экстремизму и терроризму / в сборнике «Перспективы государственно-правового развития России в XXI веке» материалов XIX Всероссийской научно-теоретической конференции адъюнктов, курсантов и слушателей образовательных организаций МВД России, аспирантов и студентов образовательных организаций Минобрнауки России. 2019. С. 293-300.
4. URL: <https://tj.sputniknews.ru/russia/20191016/1030050232/russia-god-predotvratili-terakty>
5. Ершов С.А. Пособничество - в Особенной части УК // Законность. 2012. № 11. С. 52-55.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты кәсіби психологиялық даярлық және ІО басқару кафедрасының бастығы, полиция полковнигі;

Министерство внутренних дел Республики Казахстан имени М. Букембаева начальник кафедры профессиональной психологической подготовки и управления ОВД Актюбинского юридического института, полковник полиции;

Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev head of the Department of professional psychological training and management of the Department of internal affairs of Aktobe Law Institute, Police Colonel;

Полиция қыздарының кәсіби қызметке бейімделуінің кейбір мәселелері

Мақаланың мақсаты-құқық қорғау органдарындағы қыздар үшін бар кедергілерді анықтау және осы кедергілердің кейбірін қалай жеңуге болатындығы туралы ұсыныстар беру.

Түйінді сөздер: полиция, әйелдер, бейімделу, гендерлік рөлдер, құқық қорғау органдары

Некоторые вопросы адаптации девушек-полицейских к профессиональной деятельности

Цель статьи – выявить барьеры, существующие для девушек в правоохранительных органах и представить предложения о том, как можно преодолеть некоторые из этих барьеров.

Ключевые слова: полицейские, женщины, адаптация, гендерные роли, правоохранительные органы

Some issues of adaptation of Police girls to professional activities

The purpose of the article is to identify the barriers that exist for girls in law enforcement and to present proposals on how to overcome some of these barriers.

Keywords: police officers, women, adaptation, gender roles, law enforcement agencies

Значимое участие женщин в правоохранительной деятельности было признано во всем мире жизненно важным для продвижения гендерного равенства и повышения оперативной эффективности правоохранительных органов. По мере того, как характер полицейской деятельности, расследования преступлений и уголовных расследований продолжает развиваться, повышенное внимание уделяется гендерным аспектам преступного поведения, воздействиям жертв и оперативным возможностям, которые требуются правоохранительным органам для анализа, расследования и борьбы с преступлениями на местном и международном уровнях.

Гендерные роли и их влияние на барьеры на рабочем месте для женщин в полиции проистекают из структурных характеристик профессиональной организации труда. Они также вытекают из того, как культурные предписания и поведенческие нормы, связанные с гендерной проблематикой, формируют межличностное взаимодействие в конкретных профессиональных контекстах [1]. Одним из таких культурных предписаний и поведенческих норм, которые представляют собой огромный барьер для женщин в полицейской деятельности, является преодоление социальных гендерных ролей в полицейских организациях. По данным Всемирной организации здравоохранения, гендерные роли представляют собой набор социальных и поведенческих норм, которые обычно считаются подходящими как для мужчины, так и для женщины в социальных или межличностных отношениях.

Существуют различия во мнениях относительно того, какие наблюдаемые различия в поведении и личности между полами полностью обусловлены врожденной индивидуальностью человека, а какие обусловлены культурными или социальными факторами и, следовательно, являются продуктом социализации, или в какой степени

гендерные различия обусловлены биологическими и физиологическими различиями. Профессиональные нормы, установленные гендерными ролями, создают огромный барьер для женщин, поскольку они могут повлиять на число женщин, претендующих на карьеру в правоохранительных органах. Некоторые ближневосточные культуры запрещают женщинам полностью работать или даже иметь доступ к образованию. Ограничения, существующие в рамках этих культур, чрезвычайно затрудняют для женщин определенных групп получение работы в правоохранительных органах, где их участие рассматривается как нарушение их культурных убеждений и норм. Для того чтобы женщины могли добиться большего успеха в преодолении барьеров в рамках правоохранительных органов, необходимо обеспечить более широкую представленность женщин на рабочих местах. Как говорится, «сила в количестве».

В дополнение к влиянию на число женщин, претендующих на должности полицейских, гендерные роли также влияют на женщин, когда они находятся на работе. Полицейская служба была описана как одна из наиболее «гендерных» профессий в Соединенных Штатах, где процент работающих женщин намного ниже, чем в общей численности рабочей силы [2]. Женщины-полицейские остаются маргинализированным, неприемлемым меньшинством [3]. Исследования показывают, что профессиональные нормы были связаны с сегрегацией труда по признаку пола [4]. Эта сегрегация происходит, поскольку профессиональные нормы предусматривают, что мужчины и женщины должны заниматься разными делами. Несмотря на значительные изменения, происходящие в нашем обществе, гендерные нормы сохраняют свое доминирование. Из всех профессий, в которых преобладают мужчины, работа в полиции занимает одно из самых высоких мест в общественном восприятии задач, связанных с полом [3].

В правоохранительной сфере женщины считаются более подходящими для должностей, связанных с административными задачами, а не с теми, которые связаны с высоким уровнем опасности и требуют определенных физических способностей, таких как патрульные и специализированные подразделения, группа реагирования на чрезвычайные ситуации. Получение должностей в подразделениях, которые считаются «более подходящими для мужчин», может создать барьер для женщин, поскольку они должны доказать организации, что они способны выполнять требуемые обязанности на этой должности. Из-за норм и ожиданий «надлежащего» поведения женщины, занимающиеся этими профессиями, сталкиваются с проблемами на работе. Одна из таких дилемм состоит в том, чтобы принять индивидуальность полицейской субкультуры и адаптироваться к этому образу мышления, чтобы добиться успеха в карьере. Те, кто решает принять присвоенные им атрибуты, должны затем решить, когда и как «вести себя как полицейский», но при этом «вести себя как леди» на работе [4]. Необходимость изменить свои убеждения и представления может быть нарушением чьих-либо ценностей. Например, некоторые женщины считают, что к ним следует относиться справедливо и проявлять уважение, основываясь на результатах их работы. Если женщина не желает менять свои ценности, чтобы «вписаться» в организацию, она может столкнуться с дискриминационным обращением. Ожидая, что женщины-полицейские будут командным игроком и будут вести себя как «один из парней», те, кто не понимает этой необходимости и не действует соответствующим образом, могут столкнуться с препятствиями в отношении достижения признания и того, чтобы их считали «хорошим полицейским». Хотя департаменты открыли двери в полицейский участок, они сопротивлялись изменениям, направленным на облегчение интеграции женщин [5]. Гендерные роли создали барьеры для женщин, повлияв на число женщин, претендующих на должности полицейских, кроме того, они влияют на успех женщин на работе, поскольку гендерные роли определяют личность и субкультуру полиции.

Оценка «мужских» характеристик

Традиционно правоохранительные органы и культура изображали и увековечивали идеального полицейского как обладающего мужскими чертами, как правило, напрямую связанными с физической силой, например быстрым, сильным, высоким и мускулистым. Мифическое представление о полиции как о борцах с преступностью помогает сформировать представление о том, что биологические различия естественным образом приводят к разделению труда по признаку пола. Несмотря на то, что мужественность и женственность социально сконструированы, как мужчины, так и женщины находятся в ловушке социальных ожиданий. Женщины-офицеры либо признают свою предполагаемую биологическую неполноценность, либо стремятся преодолеть ее, становясь «мужественной» женщиной-полицейским. Многие женщины-офицеры неоднократно заявляли во время интервью, что они должны быть как их коллеги-мужчины и действовать как их коллеги-мужчины, чтобы считаться «хорошими» полицейскими. В целом, мужчины и мужские характеристики рассматриваются как стандарт, которому должны соответствовать женщины-офицеры.

Женщины-полицейские на практике также сталкиваются с рядом трудностей: с завышенными требованиями, дискриминацией при приёме на службу и при служебном продвижении. Эти моменты становятся преградой для реализации женщиной себя как личности. Основной причиной, по которой женщины не могут равноправно конкурировать с мужчинами, является то, что чаще всего они ограничены в продвижении по карьерной лестнице и понимают, что отсутствует всякая перспектива роста по службе [2]. В конечном итоге это вызывает подавленность, неудовлетворённость профессией и, как следствие, возникает равнодушие к выполняемым задачам и функциям, что, безусловно, отражается на качестве и эффективности работы. Не следует также забывать ещё одну причину, которая, как нам кажется, является первоисточником и основным условием для возникновения всех остальных. Женщины-полицейские практически никогда не получают назначения на руководящие должности, поскольку начальствующий состав не рассматривает женщину как лидера.

Личность полицейского и отношение мужчин

Различные требования к работе, связанные с работой полиции, создали так называемую личность полиции. Обычно личность полицейского считается комбинацией характеристик и поведения, которые обычно используются для стереотипов полицейских [6]. Существует множество вариантов поведения и характеристик личности полиции, которая создала препятствия для женщин в полицейской деятельности. Одно из таких действий происходит, когда офицеры-мужчины чувствуют необходимость защищать своих партнеров-женщин, потому что они считают, что женщина хуже, когда дело доходит до физической силы и способностей. Женщины также могут испытывать враждебность и изоляцию от своих коллег-мужчин [6]. Изученная литература предполагает, что самые большие препятствия на пути использования женщин в позиции полицейского патруля – это результат не действий самих женщин, а сопротивления их мужских коллег.

Хотя в литературе высказывается предположение, что офицеры-мужчины обеспокоены безопасностью, некоторые исследователи утверждали, что мужчины-офицеры не хотят принимать женщин-офицеров из-за мужской полицейской субкультуры [7]. Офицеры-мужчины «чувствуют себя ущемленными в своем статусе, потому что, если женщина может выполнять ту же работу, которую мужчины-офицеры выполняли в течение многих лет, снижает их социальный статус и положение в обществе» [8]. Авторы отмечают основную причину, по которой мужчины противостоят, чтобы женщины вступали в полицию. Также, они считают, что женщины угрожают нарушить разделение труда, нормы работы, солидарности рабочей группы, ненадежного профессионального статуса и общественного имиджа, а также сексистской идеологии, которая ниже оценивается определением мужчинами работы как «мужская работа» и их идентичность как мужчин.

Например, при поступлении звонков на подозреваемых большого роста (130 кг), штабные сержанты требуют, чтобы приехали, особенно офицеры, которые также крупного роста и считаются более способными справиться с подозреваемым. В реальности физическое состояние от гендера совсем не зависит. В настоящее время достаточно женщин с достойной спортивной подготовкой [7].

В этой ситуации интересно отметить тот факт, что все офицеры проходят одинаковую подготовку и снабжены оборудованием для личной защиты. Кроме того, несмотря на то, что работа полиции часто считается связанной с борьбой, потребность в физической агрессии вводит в заблуждение. Вопреки тому, что преподают офицерам в полицейской академии (в США) или в полицейском колледже (в Канаде) примерно 80 процентов полицейской работы включает деятельность, обычно связанные с социальной работой. Следовательно, считается, что большая часть работы полиции отражает проблемы, в которых женщины были в значительной степени социализированы, чтобы более эффективно решать проблемы [8].

Таким образом, выбирать работу в органах внутренних дел для девушек — очень ответственный шаг. Необходимо тщательно проанализировать все свои возможности перед принятием решения. Несмотря на сложности, представителей женского пола работающих в полиции, становится все больше. Прежде чем браться за такую ответственную работу, необходимо трезво оценить свои качества и точно определиться со специализацией [8].

Литературы

1. Гончарова, Н.А. Эмоционально-волевая регуляция как условие обеспечения надёжности деятельности сотрудников ОВД / Н. А.Гончарова, О. А. Жидкова // Психопедагогика в правоохранительных органах. - 2017. - № 3 (70). - С. 11-15.
2. Кодзоков, А.Х. Модель деятельности сотрудников
3. Черкесов, Р.М. Использование принципов сознательности и активности в процессе подготовки сотрудников органов внутренних дел / Р. М. Черкесов // Общество: социология, психология, педагогика. - 2016. - № 5. - С. 166-168.
4. Heidensohn, F. (1992). Women in control?: The role of women in law enforcement (pp. 92-93). Oxford: ClarendonPress.
5. Langton, L. (2010). Women in law enforcement, 1987-2008. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
6. House, C. H. (1993). The changing role of women in law enforcement. PoliceChief, 60, 139-139.
7. Кодзоков А.Х. Некоторые вопросы адаптации женщин-полицейских к профессиональной деятельности // Наука и спорт: современные тенденции. 2018. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-voprosy-adaptatsii-zhenschin-politseyskih-k-professionalnoy-deyatelnosti> (дата обращения: 20.09.2021).
8. Карданов, А.К. Особенности физической подготовки женщин-полицейских / А. К. Карданов // Историческая и социально-образовательная мысль. -2016. - Т. 8. - № 3-2. - С. 158-161.

А.С. ИБРАЕВА / A.S. IBRAEVA

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты дене шынықтыру кафедрасының оқытушысы, полиция майоры

Министерство внутренних дел Республики Казахстан имени М. Буkenbayeva преподаватель кафедры физической культуры Актюбинского юридического института, майор полиции

Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev teacher of the Department of physical culture of Aktobe Law Institute, police major

Г.Ж.АКШОЛАКОВ / G. ZH.AKSHULAKOV

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты дене шынықтыру кафедрасының оқытушысы

Министерство внутренних дел Республики Казахстан имени М. Буkenbayeva преподаватель кафедры физической культуры Актюбинского юридического института

Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev teacher of the Department of physical culture of Aktobe Law Institute

Физикалық жаттығулар – дене тәрбиесінің негізгі құралы

Бұл мақалада физикалық жаттығуларға анықтама беріле отырып, олардың классификациялары ажыратылады. Сонымен қатар, физикалық жаттығулардың мазмұны туралы мәлімет беріледі, жаттығулардың дене тәрбиесі мәселесіндегі алатын орны белгіленеді.

Кілт сөздер: физикалық жаттығулар, спорт, дене тәрбиесі, жаттығулар мазмұны

Физические упражнения-основное средство физического воспитания

В данной статье дается определение физическим упражнениям, выделяются их классификации. Кроме того, дается информация о содержании физических упражнений, обозначается место упражнений в проблеме физического воспитания.

Ключевые слова: физические упражнения, спорт, физическая культура, содержание упражнений

Physical exercises are the main means of physical education

In this article, with the definition of physical exercises, their classification is distinguished. In addition, information about the content of physical exercises is provided, and the place of exercise in the problem of physical education is determined.

Keywords: physical exercises, sports, physical education, exercise content

Адам – биологиялық эволюцияның ең жоғарғы сатысы, тірі табиғат және әлеуметтік өмірдің басты элементі. Адам барлық тіршілік атаулылар секілді биологиялық заңдылықтарға бағынады. Адамның жануарлар әлемінен айырмашылығы пішіні бойынша ғана емес, дамыған ой қабілеті, сөйлеу қабілеті, әлеуметтік-тұрмыстық ерекшелігі мен әлеуметтік қарым-қатынас бойынша да айрықша.

Адамның физикалық даму процесі ағзаның формасы мен атқарымын жетілдіру мен оның физикалық мүмкіншіліктерін жүзеге асырудан көрініс табады. Адам ағзаның анатомиялық-физиологиялық ерекшелігі саласындағы білімінсіз салауатты өмір салты процессін қалыптастыру және физикалық дайындықты жүзеге асыру мүмкін емес. Адамзаттың даму процесі кезінде еңбек пен әлеуметтік ортаның ықпалы қазіргі адамның биологиялық және әлеуметтік қарым-қатынастық ерекшелігіне әсерін тигізді.

Спорттық жаттықтыру дегеніміз қозғалыс ептілігі мен дағдысын қалыптастыруда, арнайы білім беруде, дене қуатын, психологиясын дамыту барысында жоғарғы спорттық көрсеткіштерге

жетуге бағытталған дене тәрбиесінің арнайы педагогикалық үйрету және тәрбиелеу процесі. Спорттық жаттықтырудың әсерін, нәтижесін, спортшы дайындығының деңгейін анықтағанда «дайындалғандық», «жаттыққандық» және «спорттық қалып» деген ұғымдар қолданылады.

«Жаттыққандық» - дегеніміз жүйелі дене тәрбиесі жаттығуларын жасау арқылы спортшы ағзасының берілген жаттықтырудың жүктемесіне қалыптасуы және оның жұмыс қабілеттілігі деңгейінің жоғарылауы.

«Дайындалғандық» - спортшының дене қуаты қасиеттерінің техникалық шеберлігінің, тактикалық және психологиялық дайындық деңгейлерінің жоғарғы деңгейге жетуі. «Дайындалғандық» термині осы аталған дайындық жақтарының кез-келгеніне жеке арналуы мүмкін.

«Спорттық қалып, спорттық бап» - спортшының белгелі бір циклде спорттық жоғарғы нәтижелер көрсетуге дайын күйі. [1]

Физикалық жаттығулармен айналысу - жаттығулардың адам ағзасына тигізетін әсері, әдіс-тәсілдерін тиімді қолдану мен индивидуалды мүмкіншіліктері мен жағдайы туралы білімді талап етеді. Осының барлығы адамның ақыл-ой қабілеті мен интеллектуалды жетілуіне септігін тигізеді.

Физикалық жаттығулар – дене тәрбиесі заңдылықтары бойынша қалыптасып ұйымдастырылған қозғалтқыш іс-әрекеттерді жүзеге асыруға арналған жаттығулар. [2]

Физикалық деген сөз жасалған қозғалысты, адам денесі мен оның бөліктерінің қимылын бейнелейді.

Жаттығу деген сөз адамның психикалық және физикалық қасиеттеріне әсер ету мақсатында бағытталған қайталамалы қозғалысты және бұл қозғалысты жүзеге асыруды жетілдіруді білдіреді.

Сонымен, физикалық жаттығулар бір жағынан, белгілі қозғалыс іс-әрекеті, екінші жағынан, бірнеше дүркін қайталау процесі.

Физикалық жаттығулар эффектісі, ең алдымен, құрамы бойынша анықталады. Физикалық жаттығулар құрамы – бұл белгілі бір жаттығу жасау барысындағы адам ағзасындағы физиологиялық, психологиялық және биомеханикалық процесстердің жиынтығы. [3]

Физикалық жаттығулар құрамын сауықтыру мазмұны, білімі рөл, жеке тұлғаға беретін әсері арқылы түсіндіруге болады.

Жаттығу орындау ағзаның бейімделген морфологиялық және функционалдық қайта құрылуын туындатады. Ол денсаулық көрсеткішін жақсартады және көп жағдайда шипалық әсер береді.

Жаттығулардың сауықтыру мазмұны, ең алдымен, гипокинезия, гиподинамия және жүрек аурулары кезінде маңызды.

Физикалық жаттығулар әсерінен адамның дене пішінін өзгертуге болады. Жаттығулар орындау әдістерін қолдану арқылы бір дене бөліктерін шынықтыруға, ал басқа бөліктерін кішірейтіп, арықтатуға болады. [4]

Жаттығу арқылы қоршаған ортадағы және адамның өз денесі мен оның бөліктерінің қозғалыс заңдылықтары тануға болады. Жаттығу орындай отырып, жаттығушы өзінің қозғалысын бақылауға, жаңа қозғалыс ептілігі мен машықтарын үйренеді. Бұл, өз кезегінде, спорттағы қозғалыс заңдылықтарын үйренуге, әлдеқайда қиын жаттығуларды меңгеруге мүмкіншілік береді.

Физикалық жаттығулар процесі барысында көптеген арнайы білім үйрену, бұрынғы білімін тереңдету мен толықтыру жүзеге асады. [3]

Физикалық жаттығулар жеке қасиеттерінің бірегей көрсеткішін талап етеді. Әртүрлі қиындықтарға төзу мен эмоциясын басқару арқылы адам жақсы қасиеттерге ие бола алады (қайсарлық, еңбекқорлық, т.б.).

Көп жағдайда жаттығулар коллективті түрде орындалады. Физикалық жаттығуларды орындау кезінде бір жаттығушының іс-әрекеті екінші жаттығушының іс-әрекетіне байланысты әсер етеді. Бұл әртүрлі қозғалыс пен спорттық ойындарда көрініс табады: өз-өзін ұстай білу, коллективтің ықтиярына бағыну, дұрыс шешім қабылдау және жеке менмендікпен есептеспей, жолдасыңа көмектесу. Осы сынды жақсы қасиеттер физикалық жаттығулар орындау барысында қалыптасады.

Барлық физикалық жаттығулардың мазмұны адамға тигізетін әсерлер жиынтығымен түйіндеседі. Педагогикалық аспекті тұрғысынан жаттығулар мазмұнының жан-жақты бағалай білуі, білімдік-тәрбиелік мақсатта қолдану мүмкіншіліктерін анықтай білу - денешынықтыру пәні мұғаліміне (спорт бапкеріне) кәсіби маңыздылығы өте зор.

Осы және басқа да физикалық жаттығулар мазмұнының ерекшеліктері оның формасы арқылы анықталады. Физикалық жаттығулар формасы – бұл процесстер мен белгілі бір жаттығу мазмұнының элементтерінің тәртіптілігі мен заңдылығы. [5]

Физикалық жаттығулардың техникасы үш сатыдан тұрады: дайындық, негізгі, қорытынды.

Дайындық сатысы негізгі жаттығуды орындау үшін қолайлы жағдай жасау үшін арналған. Мысалы, жүгірушінің қысқа қашықтыққа арналған бастапқы қалыбы, диск лақтырудың алдындағы серпіліс, т.б.

Негізгі саты басты жаттығуды орындаудағы қозғалыстан тұрады. Мысалы, бастапқы жылдамдық пен қашықтыққа жүгіру, серпілісті орындау мен диск лақтыру, т.б.

Қорытынды саты қозғалысты аяқтайтын саты: мәреден кейінгі инерциялық жүгіріс, т.б.

Дене тәрбиесі теориясы мен әдістемесінде физикалық жаттығулардың бірнеше классификациясы қалыптасқан:

- 1) Дене тәрбиесінің тарихи жүйе белгісі бойынша қалыптасқан физикалық жаттығулар: гимнастика, ойындар, спорт, туризм. Бұл топтардың әрқайсысы өзіндік ерекшеліктері бар. Бірақ олар көбіне педагогикалық мүмкіндіктер, өздеріне тән әдістемелер арқылы ажыратылады.
- 2) Анатомиялық белгілер бойынша қалыптасқан жаттығулар. Бұл белгідегі физикалық жаттығулар дене бөліктері бойынша топтасады: қол, аяқ, кеуде, арқа және т.с.с. бұлшық еттері.
- 3) Арнаулы физикалық қасиеттерге бағытталған жаттығулар: жылдамдық пен күшке арналған жаттығулар (қысқа қашықтыққа жүгіру, секіру); төімділікке арналған жаттығулар (орта және ұзын қашықтыққа жүгіру, жүзу, шаңғы жарысы); тепе-теңдік сақтауды талап ететін жаттығулар (акробаттық-гимнастикалық жаттығулар, суға секіру, мәнерлеп сырғанау); физикалық қасиеттер мен қозғалыс машықтарын талап ететін жаттығулар: спорттық ойындар, күрес, бокс, т.б.

Жаттығулар классификациясының әрқайсысы өздеріне тән тұрақты белгілері бар, сонымен қатар, жаттығуға әсер береді. [6]

Қорытындылай келе, физикалық жаттығулар – дене тәрбиесінің міндеттерін орындауға бағытталған, оның заңдылықтары бойынша қалыптасып, ұйымдасқан қозғалыс жиынтығы деп айтуға болады.

Әр физикалық жаттығулардың мазмұны адамға тигізетін әсермен түйіндеседі және бапкер немесе мұғалімнің орындалатын жаттығулар мазмұнын жан-жақты, педагогикалық аспекті бойынша анықтау мен тәлім-тәрбиелік тұрғыда дұрыс қолдануы өте маңызды.

Жаттығулар жіктелесін қарастыру барысында түрлі жіктемелерге куә болдық. Сонымен бірге, физикалық жаттығулардың техникасын жаттығудың мақсатты түрде қозғалу әдістемесі бойынша орындалатын әдіс деп түсінуге болатынын аңғардық.

Әдебиеттер:

1. Усин Ж.А. Тандап алған спорт түрінің негіздері: оқу құралы- Павлодар қ., 2008ж
2. Арбузов Е.А. Физическая культура.- М.: Физкультура и спорт, 2008.-220с
3. Дегтярев И.П. Физическое развитие. Киев 2007. - С.23-48
4. Евсеев Ю.И.Физическая культура.-М.:Академия,2003.-384с
5. Кузнецова В.В.Круговая тренировка в физическом воспитании. Физкультура и спорт,2007
6. Романенко М.И.Теория и методика физической культуры. Физкультура. Киев, 2008- 260 с

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Құқықтану кафедрасының доценті, тарих ғылымдарының кандидаты

Доцент, кандидат исторических наук, кафедра юриспруденции, Актыбинский региональный университет им. К. Жубанова г. Актобе

Associate Professor, PhD, Department of jurisprudence, Aktobe regional University named after K. Zhubanov

3.3. НҰРЫШ / Z.Z. NURYSH

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе Заң институты жалпы заң пәндері кафедрасының аға оқытушысы, құқық магистрі, полиция подполковнигі

Старший преподаватель, магистр права, подполковник полиции, кафедра Общеюридических дисциплин Актыбинский юридический институт МВД Республики Казахстан им.М. Букенбаева, г. Актобе

Senior lecturer, master of law, police Lieutenant Colonel, Department of PSP, Aktobe law Institute of the Ministry of internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named After M. Bubenbayev

Қазіргі Қазақстандағы жер заңнамасын дамытудың негізгі тенденциялары мен перспективалары

Мақалада қазіргі Қазақстандағы жер заңнамасын дамытудың негізгі тенденциялары мен перспективалары туралы баяндалған. Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер құқықтық қатынастардың объектісі ретінде тиісінше пайдаланылмаған кезде сарқылатын және олардың құнарлылығын қалпына келтіруге үлкен шығындарды талап ететін бірегей табиғи ресурс болып табылады. Сондықтан ауылшаруашылық жерлерін дұрыс пайдалануды құқықтық қамтамасыз ету мұндай жерлерге қатысты жеке және қоғамдық мүдделердің болуын ескеруге, олардың тепе-теңдігін қамтамасыз етуге арналған. Жер заңнамасының жекелеген нормаларын қолдануға мораторий жағдайындағы ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің құқықтық ережелері де қарастырылған.

Мақалада ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді пайдалануды реттейтін қолданыстағы заңнаманы талдау мәселелері, қазіргі кезеңде жер заңнамасының даму ерекшеліктерін және бұл ретте нарықтық қатынастар жағдайында ауыл шаруашылығы жерлерін пайдалануды реттеуде мол тәжірибесі бар елдердің тәжірибесін пайдалану мүмкіндіктері анықталған, ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерді тиісінше пайдалануды қамтамасыз ету тәсілдерінің бірі жер заңнамасында көзделген жер учаскесін тиісінше пайдаланбауына байланысты ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерден мәжбүрлеп алып қою мүмкіндігі көрсетілген. Қазіргі кезде Республикада жүргізіліп жатқан реформалардың ішінде жетекші орындардың бірі, сөзсіз, жер реформасы, яғни жер қатынастарын қайта құру болып табылады. Нарықтық экономикаға көшуге байланысты жер ресурстарын тиімді пайдалануды қамтамасыз ететін жаңа жер жүйесін құрудың объективті қажеттілігі туындады. Сондықтан да Жер реформасы біздің еліміздің экономикасындағы жалпы саясатының құрамдас бөлігі болып табылады.

Түйін сөздер: жер, жер ресурстары, жер учаскесі, заңнама, меншік, ауыл шаруашылығы.

Основные тенденции и перспективы развития земельного законодательства в современном Казахстане.

В статье рассказывается об основных тенденциях и перспективах развития земельного законодательства в современном Казахстане. Земли сельскохозяйственного назначения являются уникальным природным ресурсом, истощаемым при ненадлежащем использовании в качестве объекта правоотношений и требующим больших затрат на восстановление их плодородия. Поэтому правовое обеспечение правильного использования земель сельскохозяйственного назначения призвано учитывать наличие частных и общественных интересов в отношении таких земель, обеспечивать их сбалансированность. Также предусмотрены правовые положения земель сельскохозяйственного назначения в условиях моратория на применение отдельных норм земельного законодательства.

В статье освещены вопросы анализа действующего законодательства, регулирующего использование земель сельскохозяйственного назначения, выявлены особенности развития земельного законодательства на современном этапе и возможности использования при этом опыта стран, имеющих большой опыт регулирования

использования сельскохозяйственных земель в условиях рыночных отношений, показана возможность принудительного изъятия земель сельскохозяйственного назначения в связи с ненадлежащим использованием земельного участка, одним из способов обеспечения надлежащего использования земель сельскохозяйственного назначения, предусмотренных земельным законодательством. В настоящее время среди проводимых в республике реформ одно из ведущих мест, несомненно, занимает земельная реформа, то есть перестройка земельных отношений. В связи с переходом к рыночной экономике возникла объективная необходимость создания новой земельной системы, обеспечивающей эффективное использование земельных ресурсов. Поэтому земельная реформа является составной частью общей политики в экономике нашей страны.

Ключевые слова: Земля, земельные ресурсы, земельный участок, законодательство, собственность, сельское хозяйство.

The main trends and prospects of development of land legislation in modern Kazakhstan.

The article describes the main trends and prospects for the development of land legislation in modern Kazakhstan. Agricultural land as an object of legal relations is a unique natural resource that is depleted when not properly used and requires high costs to restore their fertility. Therefore, legal support for the proper use of agricultural land is designed to take into account the existence of private and public interests in relation to such land, to ensure their balance. The legal provisions of agricultural land under the moratorium on the application of certain norms of land legislation are also provided.

The article identifies the issues of analysis of the current legislation regulating the use of agricultural land, features of the development of land legislation at the present stage and the possibilities of using the experience of countries that have extensive experience in regulating the use of agricultural land in the context of market relations, one of the ways to ensure the proper use of agricultural land is the possibility of forced withdrawal from agricultural land due to improper use of the land plot provided for by the land legislation. Among the reforms currently being carried out in the Republic, one of the leading places is undoubtedly land reform, that is, the reconstruction of land relations. Due to the transition to a market economy, there was an objective need to create a new land system that would ensure the effective use of land resources. Therefore, land reform is an integral part of the overall policy of our country's economy.

Keywords: land, land resources, land plot, legislation, property, agriculture.

Қазақстан Республикасында мемлекеттік тәуелсіздік алған сәттен бастап мемлекеттіліктің іргелі негіздері қаланды, қоғамдық дамуды реттеуге және бағыттауға қабілетті бірыңғай мемлекеттік билік қалыптасты. Мемлекет халықтың қоғамдық және мемлекеттік өмірінің барлық саласындағы жасампаздық қызметінің аса маңызды құралы болып табылады[1, 61б]. Табиғи ресурстарға деген қоғам қажеттілігін қанағаттандырудың жаңа талаптарына сәйкес бүгінде жерді қорғауға, жер заңнамасын дамыту және оның перспективалары жерді пайдалануға пайдалануға және жерді қалпына келтіруге қатысты құқықтық мәселелер жеткілікті дәрежеде зерттелмеген. Қоғамдық ғылымдар саласында, отандық әдебиеттерде жер ресурстарын қорғау және пайдалану мәселесінің құқықтық аспектілері Б.Ж. Абдраимов, А.Т. Ащевулов, Д.Л. Байдельдинов, С.Б. Байсалов, А.Е. Бектурганов, А.Е. Еренов, Л.К. Еркінбаева, Ж.Х. Косанов, С.Т. Культелев, Н.Б. Мухитдинов, М.С. Сахипов, А.С. Стамкулов, К.А. Шайбеков, А.Х. Хаджиев, С.М. Дүсіпов сынды т.б. Ал Түркия Республикасында Ф. Ерен, У. Башпынар, Е. Пекжанытез, О. Аталай сынды ғалымдар тарапынан қолға алынған. Сондай-ақ, табиғи ресурстарды пайдаланудың кейбір құқықтық мәселелерін зерттеуге М.Н. Айдаболов, А.П. Асылбеков, Г.Б. Ахмеджанова, А.А. Мукашева, К.Х. Рахимбердин, С.Ж. Сулейменова, Сүхейла Сузан Алыжа, А.М. Гүнеш, А. Парлар, М. Хатибоғлу, Ш. Ерташ т.б. жас зерттеушілер де өз үлестерін қосқан. Бұл мәселеге М.М. Бринчук, Б.В. Ерофеев, И.И. Краснов, В.Н. Яковлев секілді ТМД елдерінің ғалымдары да өз назарын аударған. Жоғарыда аталған зерттеулерде жер саласындағы қазіргі заманғы құқықтық қатынастардың мәні мен мазмұнының жалпы теориялық аспектілері; жер заңнамасын дамыту заңдылықтары мен тенденциялары; ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді пайдалану құқығының ерекшеліктері; жер ресурстарын ұтымды пайдалануды және қорғауды ынталандыру, жер құқығын бұзушылық әрекеттерге бағандарды ескерту және заңдық жауапкершілікке тарту шараларын тиімді қолдану механизмдері және т.б. қарастырылған. Сонымен қатар, жерді құқықтық қорғау мен пайдалануға қатысты кәптеген мәселелер әлі де болса жіті ұғынылмай әрі іс жүзінде

қолданылмай, практикалық шешімін таппай отыр. Сол себептен, зерттеу жұмысының маңызды және құнды екені теориялық әрі практикалық тұрғыдан айқын байқалады.

Қазақстан Республикасының жер қорын пайдаланудың мемлекеттік саясатының негіздерімен жер қорын санаттарға бөлу принципін Елімізде жүргізіліп жатқан реформалардың ішінде жетекші орындардың бірі, сөзсіз, жер реформасы, яғни жер қатынастарын қайта құру болып табылады. Нарықтық экономикаға көшуге байланысты жер ресурстарын тиімді пайдалануды қамтамасыз ететін жаңа жер жүйесін құрудың объективті қажеттілігі туындады. Жер реформасы біздің еліміздің экономикасындағы мемлекет иелігінен алу және жекешелендіру бойынша Қазақстан Республикасы мемлекетінің жалпы саясатының құрамдас бөлігі болды. Бүгінгі таңда жаңа жер жүйесі жерді пайдаланудың қазіргі заманғы жүйесін құрумен, жерге меншік құқығын заңнамалық бекітумен және осы құқықтарды нақты қамтамасыз етумен, жер нарығын дамытумен сипатталады. Қазақстан Республикасында шамамен 3 млн. жер учаскелерінің меншік иелері мен жер пайдаланушылар бар. 2,9 млн. азаматтың, оның ішінде 190,0 мың фермер қожалықтарына меншік құқығы мен жер пайдалану құқығына актілер әзірленіп, берілді. Аталған проблеманы жер қорын мемлекеттік басқаруды айқындайтын негіз қалаушы құжатта бөлу жер учаскелерін тиісінше пайдаланбауына байланысты оларды алып қою тәртібін қамтамасыз ететін құқықтық тетікке өзгерістер енгізу қажеттігін, сондай-ақ мемлекеттің ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді тиісінше пайдалануды қамтамасыз ету мәселесіне аса назар аударуын куәландырады. Бүгінгі таңда жаңа жер жүйесі жерді пайдаланудың қазіргі заманғы жүйесін құрумен, жерге меншік құқығын заңнамалық бекітумен және осы құқықтарды нақты қамтамасыз етумен, жер нарығын дамытумен сипатталады. Мамандар жаңа жер құрылысы жер кадастрын, жерге орналастыруды, жер мониторингін, жерді пайдалануды мемлекеттік бақылауды және жер ресурстарын басқарудың басқа элементтерін жүргізу арқылы қамтамасыз етілетінін және жүзеге асырылатындығын жақсы түсінеді.

Қазақстан Республикасының жер қорын пайдаланудың мемлекеттік саясатының негіздерімен жер қорын санаттарға бөлу принципін жер заңнамасынан алып тастау және оны аумақтық жоспарлаумен алмастыру ұсынылды. Жер учаскелерінің құқықтық режимін анықтау тәртібін жетілдіру, соның ішінде: аумақтық жоспарлау құжаттарына сәйкес рұқсат етілген пайдалану түрлері негізінде жер учаскелерінің құқықтық режимін айқындау, оның ішінде жер учаскелерін рұқсат етілген пайдалану түрлерінің сыныптауышын құру; аумақтық аймақтарға бөлуді жүзеге асыру кезінде жер учаскелерін рұқсат етілген пайдалану түрлерін өз бетінше және негізсіз өзгертуден қорғауды қамтамасыз ету, оның ішінде аса құнды жерлерді сақтауды қамтамасыз ету; жер учаскелерін рұқсат етілген пайдаланудың негізгі және қосалқы түрлері арасында рұқсат етілген арақатынасты белгілеу; аумақтық жоспарлау құжаттары болмаған кезде жер учаскелерін рұқсат етілген пайдалану түрлерін айқындау тәртібін белгілеу [2, 746].

Ауыл шаруашылық жерлерінің басымдылығы, онда тауарлы ауыл шаруашылық өнімдерін өндіру сол арқылы халық әл-аухатын арттыруды көздейді. Сондықтан, ауыл шаруашылық мақсаттағы жерді басқа мақсаттарға пайдалануға шек қойылады. Мүмкіншілігі болса, ондай жерлер мемлекеттік және қоғамдық мақсаттарға алынбайды. Егер алынатын болса, ауыл шаруашылық өндірісінің орнын толтыру шаралары белгіленген. Жер қорында жер алдымен ауыл шаруашылық мақсаттарға беріледі. Айта кету керек, жер нарығы жерді ұтымды пайдалануды қамтамасыз ету үшін де енгізілді, өйткені жерді ұтымды және экономикалық пайдамен пайдалана алмайтын жер пайдаланушылар оны осындай пайдалануды ұйымдастыруға үлкен мүмкіндіктері бар адамдарға пайдаға беруге мүмкіндік алды. Алайда, тиісті құқықтық тетіктерді әзірлеу мәселелерінде XX ғасырдың 90 жылдарының ортасы мен екінші жартысы нәтижесіз болды. Кейінірек тиісті нормативтік құқықтық актілер қабылданды.

Тиімсіз пайдаланылатын және жалпы пайдаланылмайтын ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің үлкен массивінің пайда болуы осы жерлердің пайдаланылуы мен айналымын құқықтық реттеу тетігінің жетілмегендігінің заңды нәтижесі болды. Заңнамалық актілердің көрсетілген мәселелерді шешу бөлігіндегі уақтылы және сәйкессіздігімен қатар ғылыми әзірлемелердің, оның ішінде аграрлық - жер қатынастарын құқықтық реттеудің алуан түрлі құралдарына бай тиісті шетелдік тәжірибенің кешенді зерттеулерінің жеткіліксіздігі де әсер етеді.

Ауыл шаруашылығының жер пайдалануындағы жоғарыда аталған жағымсыз құбылыстардың жолын кесу және оларды болдырмау, жер құқық бұзушылықтарына жол беретін адамдарға жауапкершілік шараларын қолдану үшін: ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерді тиісінше (тиісінше емес) пайдаланудың нақты ұғымын; нормативтік құқықтық актілерде объективті көрсеткіштер негізінде тиісті дәрежеде пайдаланбау фактісінің бар-жоғын бағалауға мүмкіндік беретін нақты, ғылыми негізделген критерийлерді бекітуді көздейтін құқықтық құралдар жүйесі қажет; осындай фактілерді анықтаудың пәрменді және егжей-тегжейлі регламенттелген рәсімі, сондай-ақ осы санаттағы жерді тиісінше пайдаланбау фактісі анықталған жағдайда дәйекті және мөлшерлес санкциялар кешені[3, 176].

Жерді тиісінше пайдаланбауға жол бермеу талаптары мен тиісті санкциялар заңнамада 90-шы жылдардан бастап қамтылғанына қарамастан, аталған жүйе әлі де қалыптасуда. Осылайша, ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді тиісінше пайдаланбау өлшемшарттары мен белгілері осыдан бірнеше жыл бұрын әзірленіп, бекітілген болатын, оның үстіне олардың практикада қолданылмауы анықталды, ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді тиісінше пайдаланбау фактілерін анықтау және тіркеу рәсімінің регламенттелуі жоқ, алып қойылған жердің құқықтық мәртебесін айқындау кезінде құқық қолданудың белгілі бір қиындықтары жер заңнамасында бекітілген жер учаскесін ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді тиісінше пайдаланбауына байланысты алып қою тетігін тудырады.

Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді тиісінше пайдаланбаудың экономикалық себептерінің арасында екі негізгі – ауыл шаруашылығы рентабельділігінің төмендігі және қажетті бюджеттік қаржыландырудың жоқтығын атап өту қажет. Экономикалық шындық- бұл ауылшаруашылық өнімдері бағасының диспаритеті, ауылшаруашылық өндірушісі үшін қол жетімді нарықтың болмауы, материалдық-техникалық базаны сатып алуға қаражаттың жеткіліксіздігі, инвестициялық ресурстардың қол жетімсіздігі ауылшаруашылық қызметінің экономикалық тиімсіздігіне әкеледі. Осыған орай, өндірістік қызметтің негізі ретінде топырақ құнарлылығын қалпына келтіру және сақтау жөніндегі қымбат жұмыстарды өндіруге қажетті мемлекеттік субсидиялаудың болмауы Ауыл шаруашылығын нарықтық қатынастардың қатаң жағдайларында қызметтің тартымсыз түріне айналдырады.

Ауылшаруашылық жерлерін дұрыс пайдаланбаудың әлеуметтік аспектісі де осы мәселені шешуге ұсыныстар жасау кезінде өте маңызды. Осыған байланысты жиі айтылатын әлеуметтік проблемалардың арасында инфрақұрылымның болмауы және ауыл халқының әл-ауқаты мен өмір сүру жағдайларының төмен деңгейі бар. Алайда, әлеуетті ауыл шаруашылығы өндірушілерінде осы салада қажетті білімнің және жерді пайдаланудың практикалық тәжірибесінің, сондай-ақ ең маңыздысы ауыл шаруашылығы қызметіне деген ынтаның, уәждеменің жоқтығын ерекше атап өткім келеді.

Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді тиісінше пайдаланбау осы санаттағы жерлерді құқықтық реттеу проблемаларымен де байланысты[4, 766].

Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді тиісінше пайдалануды қамтамасыз ететін қолданыстағы құқықтық тетік: жер қоры санаттарының бірі ретінде ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді бөлуді қамтиды;

- нақты учаскенің ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерге тиесілігі;

- ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерді пайдаланудың жалпы мақсаттарын, аталған жерлерге құқықтар субъектілерінің құқықтары мен міндеттерін белгілеу;
- ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерден жер учаскесін тиісінше пайдаланбау өлшемшарттары мен белгілерін әзірлеу;
- ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерге жер қадағалау;
- ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді тиісінше пайдаланбау – экономикалық Санкциялар және жер учаскесін алып қою фактілері анықталған жағдайда заңды жауапкершілік шараларын қолдану.

Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді тиісінше пайдалану мәселелерін реттейтін қолданыстағы заңнамалық базаны құқық қолдану проблемалары және оны жетілдіру жөніндегі ұсыныстар мынадай тарауларда егжей-тегжейлі қаралатын болады. Бұл жерде ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді құқықтық реттеудің тиімділігі оның бір-бірімен тақырыптық байланысты болса да, жүйесіз, бытыраңқы түрге ие әртүрлі құқықтық актілерде қамтылуына байланысты төмендегенін атап өткім келеді. Мысалы, құқық қолданудың белгілі бір проблемалары Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде, ҚР жер кодексінде қамтылған ауылшаруашылық жерлерін дұрыс пайдаланбағаны үшін жауапкершілікті реттейтін құқықтық нормалар арасында құрылымдық байланыстың болмауына әкеледі. Халықтың жерге деген құқықтық мүддесін қорғауды негізге алған аграрлы елімізде тұрақты жер пайдалану құқығына мен берудің маңызы ерекше. Мақсат біреу, ол - жерді жаппай жеке меншікке сату ұсыныстарына тосқауыл қоя алатын тұрақты жер пайдалану құқығының кең өрістеуіне жол ашу. Жерді тұрақты пайдалану жерге деген халықтық меншіктенудің тиімді категориялы түсінігін тудырады. Белгілі бір шамада мемлекеттік меншіктің иелену, пайдалану және билік ету құқығының түсінігімен астасып жатады. Сол себепті меншік құқығы деңгейлес тенденцияда бұл өкілеттіктердің жиынтығы болып қана емес, қайта өзіндік иелену, пайдалану және билік ету құдықтарының түсінігімен қамтылатын көптүрлі субъективті құдықтардың бірлігі ретінде анық көрініс табады.

Жердің осындай өзара мемлекеттік меншігін сақтап қалу методологиясымен байланыстырылатын, жерді жеке меншікке сату, яғни азаматтық айналымға салу процесіне біршама қарсы тұратын алдын ала болжанған, қажеттілікті қанағаттандыру мүмкіндігіне ие қасиеттерінің жиынтығынан құралған тұрақты жер пайдаланудың тиімділігін анықтап керсету бүгінгі күннің басты сұранысы. Сонымен қазіргі жерді пайдаланудың өзекті мәселесі нарық жағдайында жерді пайдаланудың тиімділігін арттыру механизмін, осы процестің нарықтық дербес салалық құрылымдарын, даму заңдылықтары мен оның ұтымды құбылыстарын жан жақты зерттеу болып отыр[5, 656]. Қорытындылай айтқанда, жер құқық қатынастарында тұрақты жер пайдалану құқығының процедурасын жетілдірудің бүгінгі күндегі маңызының артуы, әрі оның жер құқығындағы заң әдебиеттерінде дәл қазіргі күнге дейін зерттелу нысанынан дербес оқшауланып қалуы осы тақырып жөнінде сөз қозғауға түрткі болып отыр.

Біздің ойымызша, жер кодексінде жерді тұрақты пайдалану құқығының тек мемлекеттік жер пайдаланушыларға берілу нормасы халықтың жерге тұрақты ие болу құқықтарын шектейтін, әрі жоятын әдістеме ретінде олардың жер пайдалану қатынасындағы мүддесін қанағаттандырмай, құқықтарына қысым көрсетіп отыр[6].

Бұл елімізде жердің иесі халық дейтін лозунгінің ақиқаттығына шүбә келтіретін бірден бір заңның кемшілік тұсы. Мұны жер реформасының науқаншылдықпен өткен әкімшілік әдісіне балауға болады. Себебі, ауыл шаруашылық мақсатындағы жерлерге жеке меншік құқығының берілу нормасы бүгінгі таңда барлық шаруа халықты қамти алады деп айтуға толық негіз де жоқ. Осы олқылыққа жетелейтін негіздерді жер заңдарынан түбегейлі жою арқылы, тағдыры жермен тікелей байланысты қарапайым халықтың тең құқықты жерге деген қажетті сұранысын өтей отырып қана, аграрлы мемлекетіміздің жер

құқық қатынастарын дамытуға болады деп есептейміз. Ал еліміздің ауыл шаруашылық мақсатындағы жерлерінің табиғи жағдайын толық зерттемей, оны шексіз жеке меншікке сату жөніндегі ұсыныстардың, айта берді оның заңды бекітілуінің өзі көңілді де, көзді де алдайтын, әрі алаңдайтын жағдайы оның тиімсіздігіне бойлай еңбеуімізде болып отырған жайы бар. Жерге деген қоғамдық меншікті сақтап қалудағы ұлттық дәстүрлі ерекшеліктерімізді ескеру, әрі оны жер меншігін танығанда құқықтық зерделеу көпшілік халықтық көзқарастағы басты талап екені анық.

Жер кодексінде жерді тұрақты пайдалану құқығының тек мемлекеттік жер пайдаланушыларға берілу нормасы халықтың жерге тұрақты ие болу құқықтарын шектейтін, әрі жоятын әдістеме ретінде олардың жер пайдалану қатынасындағы мүддесін қанағаттандырмай, құқықтарына қысым көрсетіп отыр.

Бұл елімізде жердің иесі халық дейтін лозунгінің ақиқаттығына шүбә келтіретін бірден бір заңның кемшілік тұсы. Мұны жер реформасының науқаншылдықпен өткен әкімшілік әдісіне балауға болады. Себебі, ауыл шаруашылық мақсатындағы жерлерге жеке меншік құқығының берілу нормасы бүгінгі таңда барлық шаруа халықты қамти алады деп айтуға толық негіз де жоқ. Осы олқылыққа жетелейтін негіздерді жер заңдарынан түбегейлі жою арқылы, тағдыры жермен тікелей байланысты қарапайым халықтың тең құндықты жерге деген қажетті сұранысын өтей отырып қана, аграрлы мемлекетіміздің жер құқық қатынастарын дамытуға болады деп есептейміз. Сондықтан мемлекеттік емес жер пайдаланушылардың жерді тұрақты пайдалану құқығына жол ашатын нормаларды тиісті заңда қайта қарау керек. Жер меншіктің басқа да объектілеріне қарағанда ерекше реттеуді талап етеді. Ол ауыл шаруашылық жерін мақсатты пайдалануды, ынталандыруды, жерді өнімді пайдалануда жер иесінің, арендатордың, жалдамалы жұмысшының мүддесін қанағаттандыруды, пайдаланылған учаскелер үшін материалдық жауапкершілікті, топырақ құнарлылығын арттыру мен экология талаптарын сақтауды камтамасыз етуі тиіс.

Бұл үшін жер учаскелерінің ұдайы өндірісі мен тиімді пайдаланылуына қатаң бақылау жасау қажет. Ауыл шаруашылық жерлерін пайдалану мен оларды сақтауды ең алдымен мемлекеттік мәселе ретінде қарастыру қажет, яғни ең бірінші кезекте мемлекет оны дұрыс пайдалану мен сақтауға мүдделі болуы тиіс. Жер ресурстарының тиімді пайдаланылуы жердің барлық категориясы жөнінде акпарат жүйесін құрмайынша мүмкін емес.

Біздің ойымызша, қолданыстағы заңнаманы жетілдірудің перспективалы бағыттары дәл осы проблемалардың құқықтық өрісі аясында шешу болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Қ.Сатбаева, Н.В. Сидорова. //«Ғылым» «Қазақстанның тәуелсіздігі мен мемлекеттілігінің қалыптасуындағы конституциялық реформалар рөлі» 2020 №1 61-63 б.
2. Боголюбов С.А. «Жер құқығы»: Учебник для бакалавров. 5-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство "Юрайт", 2013.
3. Киселев С. Земельный вопрос// Юрист.-2007.-№3.-С.14-17
4. Певницкий С. Приобретение права на земельные участки при инвестиционно-строительной деятельности.// Хоз. и право.-2007.-№11.-С.76-84
5. Сыроедов Н. А. Возникновение прав на землю//Гос. и право.-2004.-№10-С.65-72
Земельный кодекс Республики Казахстан: кодекс Республики Казахстан от 20 июня 2003 года № 442 (по сост. на 03.07.2014 г.).

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау факультетінің оқытушы-әдіскері, полиция капитаны

Преподаватель-методист факультета повышения квалификации и переподготовки кадров Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева, капитан полиции

Teacher-methodologist of the faculty of advanced training and retraining of personnel of the Aktobe law institute of the ministry of internal affairs of the republic of Kazakhstan named after M. Bukenbayev, police captain

Қашықтан оқу қазіргі педагогикалық технология ретінде

Бұл мақалада қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру, ерекшеліктері, білім деңгейін бақылау үшін бұл түрді қалай пайдалануға болатыны туралы сұрақтар қарастырылады. Қашықтықтан оқыту мен дәстүрлі оқытудың айырмашылығы көрсетілген. Оқытудың бұл түрінің артықшылықтары мен кемшіліктері атап өтілді.

Түйінді сөздер: қашықтықтан оқыту, қашықтықтан оқыту, қашықтықтан оқытуды жүзеге асыру формалары, қашықтықтан оқытудың құрамдас бөліктері, дәстүрлі оқыту.

Дистанционное обучение как современная педагогическая технология

В данной статье рассматриваются вопросы об организации, характеристике дистанционного обучения, как с помощью данного вида можно контролировать уровень знаний. Показаны отличия дистанционного обучения от традиционного. Отмечаются достоинства и недостатки данной формы обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, дистанционное образование, формы внедрения дистанционного обучения, составляющие дистанционного обучения, традиционное обучение.

Distant learning as a modern pedagogical technology

This article discusses questions about the organization, characteristics of distance learning, how this type can be used to control the level of knowledge. The differences between distance learning and traditional learning are shown. The advantages and disadvantages of this form of education are noted.

Keywords: distance learning, distance education, forms of implementation of distance learning, components of distance learning, traditional learning.

Как мы знаем информационные технологии пронзили все сферы жизни человека, и сфера образования не является исключением. Одним из перспективных способов получения образования в наше время является дистанционное обучения, с помощью возможностей, которые предоставляют современные телекоммуникационные технологии и, в частности, сеть Интернет [1].

Использование интернет технологий и дистанционного обучения не является сейчас нововведением. На сегодняшний день данный вид обучения позволяет взглянуть на процесс получения образования с другой стороны. С появлением интернета у людей появилась возможность прямого доступа к различным ресурсам, находящимся в сети, появилась возможность быстро и качественно решить свои проблемы, не выходя из дома.

Потенциал таких технологий очень высок, именно поэтому ни одна область деятельности человека сейчас не функционирует без информационных технологий. Активное использование таких технологий в образовании определило место

дистанционному обучению. Но какой смысл скрывает в себе понятие «дистанционное обучение»? Дистанционное обучение - это «обучение с помощью средств телекоммуникаций, при котором субъекты обучения (слушатели, педагоги, тьюторы и др.), имея пространственную или временную удаленность, осуществляют общий учебный

процесс, направленный на создание ими внешних образовательных продуктов и соответствующих внутренних изменений (приращений) субъектов образования» [2].

Дистанционное обучение строится на следующих принципах:

- принцип гибкости позволяет не посещать лекции и семинары в строго установленное время, а обучаться в любом месте в удобное для себя время. Благодаря этому принципу повышается доступность образования, т.е. практически каждый может позволить себе получать образование таким способом;
- модульный принцип обучения. Данный принцип позволяет строить учебные программы для каждого обучаемого отдельно, учитывая его подготовки и потребностей;
- принцип открытого обучения, предполагает, что в системе образования обучаемый ориентируется достаточно самостоятельно, при этом стремясь к достижению своих образовательных целей;
- принцип сознательности и активности предполагает понимание учащимся смысла усваиваемых им знаний и умений, а также, четкое понимание и представление своих целей [3].

В традиционных формах обучения любая проверка знаний обучаемого проводится для того, чтобы помочь ему выявить пробелы в обучении и адекватно оценить уровень знаний. Однако когда мы начинаем рассматривать дистанционное обучение как равноценный традиционному обучению способ подготовки квалифицированных специалистов, тогда может возникнуть проблема контроля знаний и умений.

Для оценки результатов познавательной деятельности обучающихся в дистанционном обучении применяются следующие формы контроля:

1. Письменный отчет – обучающимся в ходе изучения какой-либо темы курса дается задание на проведение исследования по этой теме. В установленные сроки обучающиеся должны предоставить отчет об итогах самостоятельной работы своим преподавателям;

2. Образовательный web-квест – это сайт, страницы которого связаны друг с другом и размещены в Интернете обучающимися в процессе создания учебного проекта. Сайт может включать в себя как страницы, созданные самими студентами по итогам проведенного исследования, так и ссылки на страницы других сайтов, логически связанные с изучаемым материалом;

3. Телеконференции являются неотъемлемой частью учебного процесса в дистанционном обучении по гуманитарным дисциплинам. Эта форма контроля применяется в качестве зачетной работы, когда есть необходимость в обсуждении изученной темы, а также выявлении глубины усвоения и понимания темы;

4. Проект заключается в том, что слушателю предоставляется некие исходные данные, по которым он должен что-то спроектировать – технологию, процедуру, объект;

5. Тестирование – одна из самых эффективных форм контроля, наиболее объективная, демократичная, массовая и экономичная во времени. Тесты позволяют в кратчайший срок проверить знания больших групп учащихся, выявить пробелы при изложении учебного материала и т.д [4].

Контроль учебной деятельности – это самый необходимый элемент процесса дистанционного обучения, имеющий особое значение с точки зрения управления познавательной деятельностью учащихся. Ведь признание за пределами учебного заведения выданных дипломов и сертификатов в первую очередь зависит от того, насколько реальными знаниями обладает их владелец.

Таким образом, можно выделить следующие плюсы дистанционного образования:

- обучение в индивидуальном темпе - скорость изучения устанавливается самим учащимся в зависимости от его личных обстоятельств и потребностей;

- свобода и гибкость - учащийся может выбрать любой из многочисленных курсов обучения, а также самостоятельно планировать время, место и продолжительность занятий;
- доступность - независимость от географического и временного положения обучающегося и образовательного учреждения позволяет не ограничивать себя в образовательных потребностях;
- мобильность - эффективная реализация обратной связи между преподавателем и обучаемым является одним из основных требований и оснований успешности процесса обучения;
- технологичность - использование в образовательном процессе новейших достижений информационных и телекоммуникационных технологий;
- социальное равноправие - равные возможности получения образования независимо от места проживания, состояния здоровья, материальной обеспеченности обучаемого;
- творчество - комфортные условия для творческого самовыражения обучаемого.

Но существуют и очевидные минусы:

- отсутствие очного общения между обучающимися и преподавателем. То есть все моменты, связанные с индивидуальным подходом и воспитанием, исключаются. А когда рядом нет человека, который мог бы эмоционально окрасить знания, это значительный минус;
- необходимость наличия целого ряда индивидуально-психологических условий. Для дистанционного обучения необходима жесткая самодисциплина, а его результат напрямую зависит от самостоятельности и сознательности учащегося;
- необходимость постоянного доступа к источникам информации. Нужна хорошая техническая оснащенность, но не все желающие учиться имеют компьютер и выход в Интернет;
- обучающиеся ощущают недостаток практических занятий.
- отсутствует постоянный контроль над обучающимися, который для российского человека является мощным побудительным стимулом [5].

Таким образом, дистанционное обучение это не средство замены преподавателя компьютерной программой, а средство взаимодействия с преподавателем на базе информационно-коммуникационных технологий. Дистанционная система обучения позволяет человеку не только усваивать знания, но и приобретать умения для их творческого применения, для получения новых знаний.

Данная система обучения рассчитана на большую самостоятельную познавательную деятельность слушателя, а это влечет за собой интеллектуальное и творческое развитие обучающегося. Данное направление предполагает использование современных средств и технологий обучения.

Литература:

1. Андреев А. А. Введение в Интернет-образование: учеб. пособие М.: Логос, 2003. –76 с.
2. Пугачев А. С. Дистанционное обучение – способ получения образования // Молодой ученый. — 2012. — №8. — С. 367-369. <https://moluch.ru/archive/43/5242/> (дата обращения: 21.01.2022).
3. Раззаков Ш.И., Нарзиев У.З., Рахимов Р.Б. Контроль знаний в системе дистанционного обучения//Молодой ученый.—2014.—№7.—С.70-73.—URL <https://moluch.ru/archive/66/10934/> / (дата обращения: 21.01.2022).
4. Андреев А.А. К вопросу об определении понятия «Дистанционное обучение» 2004.№4.
5. Ковальчук С.П. Дистанционное обучение. – М., 2005. – 156 с

Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Момышұлы атындағы оқу орталығы, полиция майоры

Учебный центр МВД Республики Казахстан имени Б.Момышұлы, майор полиции

B. Momyshtuly training center of the ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan, police major

**Сот тәжірибесі барысында ІО құқық бұзушы тұлғаларға қатысты
арнайы құралдарды қолданудың ерекшеліктері**

Аталған мақалада қоғамдық орындарды, ортақ пайдалану орындарын, саябақтарды, скверлерді ластау, оның ішінде жол қозғалысы барысында жол жиегіне, белгіленбеген орындарға коммуналдық қалдықтарды тастау, сонымен қатар қалалар мен елді мекендердің аумақтарын абаттандыру қағидаларын бұзу сияқты әкімшілік құқық бұзушылықтарды саралаудың өзекті мәселелері қаралады.

Түйін сөздер: әкімшілік құқық бұзушылықтар, қоғамдық тәртіп, құқық бұзушылықтың диспозициясы, санкция, әкімшілік жаза, құқықтық тұжырымдамасы.

**Особенности применения специальных средств
в отношении лиц, совершивших правонарушение ОВД в ходе судебной практики**

В данной статье рассматриваются проблемы квалификации административного правонарушения связанных с загрязнением общественного места, мест общего пользования, парков, скверов, в том числе выброс коммунальных отходов в неустановленных местах, включая придорожное движение, нарушение правил благоустройства территорий городов и населенных пунктов.

Ключевые слова: административные правонарушения, общественный порядок, диспозиция административного правонарушения, санкция, административное взыскание, правовая концепция.

**Features of the use of special means in the course of judicial practice in relation to offenders
of the Department of internal affairs**

This article discusses the problems of qualification of an administrative offense associated with the pollution of a public place, common areas, parks, squares, including the discharge of municipal waste in unidentified places, including roadside traffic, violation of the rules for the improvement of territories of cities and settlements.

Keywords: administrative offenses, public order, disposition of an administrative offense, sanction, administrative penalty, legal concept.

«Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы N 858 Жарлығына [1, б.2] сай, «Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы заңнама бұзылған құқықтарды қалпына келтіруге, әкімшілік-құқықтық шаралармен қоғамдағы құқықтық жанжалдардың алдын алуға барынша бағытталуы тиіс. Бұл ретте әкімшілік-құқықтық санкцияларды қалыптастыру кезінде олардың қоғамдық қауіптілік деңгейі мен құқық бұзушылық сипатына сәйкестік принципі мүлтіксіз сақталуы тиіс». Сондықтан, мемлекеттің басты мақсаты адам мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды қамтамасыз ету болып табылады.

Сонымен қатар, экологияны, тазалықты сақтау және қорғау адам мен азаматтардың басты міндеті болып табылады. Аталған талаптарды орындамау әкімшілік жауаптылыққа тартылуға әкеп соғады.

Қазіргі таңда, сот тәжірибесі көрсетіп отырғандай, «қоғамдық орындарды, ортақ пайдалану орындарын, саябақтарды, скверлерді ластау, белгіленбеген орындарға коммуналдық қалдықтарды тастау» сияқты іс-әрекеттер қолданыстағы Қазақстан Республикасы әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекстің (ары қарай Қазақстан Республикасы ӘҚБтК) бірнеше баптарымен сараланып отыр.

Оған, Сот тәжірибесінің әкімшілік құқық бұзушылық туралы қозғалған материалдарын саралау кезінде және Қазақстан Республикасы ПО жергілікті полиция бөлімшелерінің қызметкерлерімен жүргізілген сауалнама барысында көз жеткіздік.

1. *«Ортақ пайдалану орындарын, саябақтарды, скверлерді ластау, оның ішінде белгіленбеген орындарға коммуналдық қалдықтарды тастау»* іс-әрекеті Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-нің 434-бабымен «ұсақ бұзақылық» ретінде сараланады.

Ұсақ бұзақылық, яғни қоғамдық орындарда былапыт сөйлеу, жеке тұлғаларға қорлап тиісу, тұрғын үй-жайларды қорлау, ортақ пайдалану орындарын, саябақтарды, скверлерді ластау, оның ішінде белгіленбеген орындарға коммуналдық қалдықтарды тастау және айналасындағыларға сыйламаушылықты білдіретін, қоғамдық тәртіпті және жеке тұлғалардың тыныштығын бұзатын басқа да осындай әрекеттер (ҚР ӘҚБтК 434-бабы) [2, б.73].

Аталған баптың жалпы объектісі болып қоғамдық тәртіп пен ізгілік танылады. Туынды объектісі - қоғамдық тәртіпті сақтау барысында туындайтын қоғамдық-құқықтық қатынастар.

Объективтік жағына құқыққа қарсы келесідей іс-әрекеттер:

- *ортақ пайдалану орындарын, саябақтарды, скверлерді ластау,*

- *оның ішінде белгіленбеген орындарға коммуналдық қалдықтарды тастау* сынды іс-әрекеттер жатқызылады.

Аталған, іс-әрекеттер 2001 жылғы 30 қаңтарда қабылданған Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-нің 330-бабына [3, б.178] «ұсақ бұзақылықтың» жаңа нормасы ретінде алғашқы рет 2011 жылғы 22 шілдедегі Заңға сәйкес «тұрғын жайларды қорлау, ортақ пайдалану орындарын, саябақтарды, скверлерді ластау, оның ішінде белгіленбеген орындарда коммуналдық қалдықтарды шығару» деген нысанда ендірілді [4, б.27].

ҚазССР ӘҚБтК аталған құқық бұзушылықтар «ұсақ бұзақылық» ретінде сараланбаған [5, б.23].

Сол сияқты Ресей Федерациясы [6, б.13], Беларусь Республикасы [7, б.27] және өзге елдердің әкімшілік заңнамаларына зерделеу жасау барысында жоғарыда көрсетілгендей іс-әрекеттердің ұсақ бұзақылықтың қатарына жатқызылмайтындығына көз жеткіздік.

Жалпы, құқық бұзушылықты саралау барысында құқыққа қарсы жасалынған іс-әрекеттің жасалу орындарына дұрыс баға беру қажет. Құқық бұзушылықтың орындарына - қоғамдық орындар, ортақ пайдалану орындары, саябақтар, скверлер, белгіленбеген орындар жатқызылады.

«Қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы арызды, хабарды немесе баянатты қабылдау және тіркеу, сондай-ақ Сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімін жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас прокурорының 2014 жылғы 19 қыркүйектегі № 89 Бұйрығының 27 тармағына сай [8, б.7], «Қоғамдық орын – халықтың пайдалануына, сондай-ақ жаппай іс-шаралар, азаматтарға қызмет көрсету және демалысын өткізуге арналған, қала мен елді мекендердің шегінде немесе олардан тыс арнайы жабдықталған жаппай тұтыну орындары». Қоғамдық орындарға: 1) білім беру және демалу ұйымдары; 2) денсаулық сақтау ұйымдары; 3) қоғамдық тамақтану пунктері; 4) кинотеатрлар, театрлар, цирктер, концерт, қарау және көрме залдары, спорт ареналары және жаппай демалысқа арналған басқа жабық құрылыстар, соның ішінде түнгі клубтар және дискотекалар; 5) мұражайлар, кітапханалар және дәрісханалар; 6) жергілікті және алыс қатынастағы пойыздар, әуе, теңіз және өзен көлігі кемелері, қалалық, қалааралық автобустардың, бағдарлы таксилердің және қалалық электр көлігінің салоны; 7) әуежайлар, теміржол, автомобиль және су вокзалдарының ғимараттары, теміржол вокзалдарының перрондары және метрополитендер; 8) рұқсатнама режимін пайдаланбайтын мемлекеттік органдар мен ұйымдардың орынжайлары; 9) бұзақылық жасаған жағдайда еңбек етушілер

ұжымы пайдаланатын, рұқсатнама режімі бар объектілердегі жұмыс орны болып табылатын орынжайлар; 10) үйлердің кіреберістері жатады. Қоғамдық орындар: 1) тұрақты (кез келген уақытта қолжетімді орындар: көшелер, тұйық көшелер, гүлзарлар, жолжелектер, жағалаулар, алаңдар, вокзалдар, аулалар (жеке үйлердің аулаларынан басқа)); 2) мерзімді (халыққа белгілі бір уақытта қызмет көрсетуге және демалуына арналған орынжайлар: базарлар, білім беру және емдеу-сауықтыру мекемелері, демалыс аймақтары, мәдени, сауықтыру, спорт мекемелері, қоғамдық көлік, сауда кәсіпорындары, жолаушылар пойыздарының вагондары (тамбурлардан басқа), сондай-ақ вагон-мейрамхана, тәуліктің түнгі уақытындағы жолаушылар купесі және дәретхана) болып бөлінеді.

Қоғамдық орындарда жасалғандар қатарына жатқызылғандардың жалпы санынан көшелік, яғни әлеуметтік тұрғыдан жабдықталған орындарда: көшелерде, алаңдарда, желекжолдарда, жағалауларда, көпірлерде, тұйық көшелерде, қоршалмаған аулаларда (жекелерден басқа), орман-саябақ аймақтарында, қала (елдімекен) шегінде, гүлзарларда, жағажайларда, демалыс орындарында, базарларда, стадиондарда қызмет ету мерзімінде жасалғандар ерекшеленеді.

Сонымен қатар, құқық бұзушылықтар орын алған мерзімде қоғамдық орындарда орналасқан уақытша объектілерді де жатқызуға болады. Мысалы, автокөлік және т.б. транспорттар. Егер осы объектілер жеке меншік объектісі бола тұра онда болған адамдар құқық бұзушылық жасаған жағдайда онда ол іс-әрекетті ұсақ бұзақылық қатарына жатқызуға болады. Себебі, меншік иесі Қазақстан Республикасының Кодексі 1994 жылғы 27 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасының азаматтық кодексі» 8-бабына сай [9, б.5], азаматтық құқықтарды жүзеге асыру барысында басқа құқық субъектілерінің құқықтарын және заңдармен қорғалатын мүдделерін бұзбауға, айналадағы ортаға зиян келтірмеуге тиіс. Азаматтар мен заңды тұлғалар өздеріне берілген құқықтарды жүзеге асырған кезде адал, парасатты және әділ әрекет жасап, заңдардағы талаптарды, қоғамның адамгершілік қағидаттарын, ал кәсіпкерлер - бұған қоса іскерлік әдептілік ережелерін сақтауға тиіс. Ешкім де өзінің теріс пиғылды мінез-құлқымен артықшылық алуға құқылы емес. Аталған талаптар сақталмаған жағдайда сот адамға тиесілі оның құқығын қорғаудан бас тарта алады.

Сот тәжірибесінде *«Ортақ пайдалану орындарын, саябақтарды, скверлерді ластау, оның ішінде белгіленбеген орындарға коммуналдық қалдықтарды тастау»* іс-әрекеті, көлік иелері жол қозғалысын жүзеге асыру барысында жасалынған жағдайларда Қазақстан Республикасы ӘҚБТК 620 «Жол жүрісіне қатысушыларға қойылатын өзге де талаптарды бұзу» бабымен сараланып отыр. Аталған баптың диспозициясында: *«Кодекстің осы тарауында санамаланбаған, жол жүрісі қағидаларының талаптарын, көлік құралдарын пайдалануға жіберу жөніндегі негізгі ережелерді бұзу»* - деп көрсетілген. Көрсетілген тарау (30-тарау) көліктегі, жол шаруашылығындағы әкімшілік құқықбұзушылықтарға бағытталып отыр.

Біздің пікірімізше жол жүрісі барысында белгіленбеген орындарда қалдықтарды тастау аталған бап бойынша саралануға келмейді.

Біріншіден, Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 17 сәуірдегі «Жол жүрісі туралы» № 194-V ҚРЗ 3-бабына сүйенсек [10, б.23], Жол жүрісінің негізгі қағидаттарына: 1) жол жүрісіне қатысушылардың өмірі мен денсаулығының шаруашылық қызметтің экономикалық нәтижелерінен басымдығы; 2) жол жүрісі қауіпсіздігінің қамтамасыз етілуі үшін мемлекет жауаптылығының жол жүрісіне қатысушылардың жауаптылығынан басымдығы; 3) жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету кезінде жол жүрісіне қатысушылар, қоғам мен мемлекет мүдделерінің сақталуы; 4) жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз етуге жүйелі көзқарас болып табылады. Көлік құралдарын пайдалануға жіберу жөніндегі негізгі ережелерді бұзу фактілеріне, осы заңның 51-бабына көрсетілген «Көлік құралдарын пайдалануға тыйым салу негіздері» жатқызылады.

Мынадай: 1) жол жүрісі қауіпсіздігіне және қоршаған ортаға қатер төндіретін, тізбесін Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітетін техникалық ақаулар мен жағдайлар болған;

3) көлік құралына орнатылған тораптар мен агрегаттардың нөмірлері көлік құралының тіркеу құжаттарындағы енгізілген деректерге сәйкес келмеген, сондай-ақ егер көлік құралына орнатылған тораптар мен агрегаттарда жасырын, қолдан жасалған және өзгертілген нөмірлер болған;

4) тіркеу құжаттары болмаған;

5) шыққан жылын қоса алғанда, шығарылғанына жеті жылдан аспаған, автомобиль көлігі саласындағы кәсіпкерлік қызметте пайдаланылмайтын М1 санатындағы көлік құралдарын қоспағанда, міндетті техникалық қарап-тексеруден өтпеген;

6) мемлекеттік тіркеу нөмірі белгілері болмаған немесе олар белгіленген талаптарға және тіркеу құжаттарына сәйкес келмеген;

7) көлік құралдары иелерінің азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыру шарты және (немесе) тасымалдаушының жолаушылар алдындағы азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыру шарты жасасылмаған;

8) шанаққа аэрографикалық үш өлшемді суреттер салынған;

9) егер олардың техникалық жай-күйі мен жабдықталуы Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен көлік құралдарын пайдалануға тыйым салатын ақаулар мен жағдайлар тізбесінің талаптарына сай болмаған;

10) өзімен бір құрамда жүруге арналмаған тіркемелері бар автомобильдерді басқарған;

11) рельстік көлік құралдарының жол жүрісі қауіпсіздігіне қатер төндіретін техникалық ақаулары болған, сондай-ақ, егер олардың техникалық жай-күйі мен жабдықталуы көлік және коммуникация саласындағы уәкілетті орган бекіткен рельстік көлік құралдарын техникалық пайдалану қағидаларының талаптарына сай болмаған;

12) Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен, көлігі арнайы жарық және дыбыс сигналдарымен жабдықталуға және арнайы түсті-графикалық схемалармен боялуға жататын жедел және арнаулы қызметтердің тізбесіне кірмейтін көлік құралдары арнайы жарық және дыбыс сигналдарымен жабдықталған және арнайы түсті-графикалық схемалармен боялған;

13) көлік құралдарының мемлекеттік тіркеу нөмірі белгілері Қазақстан Республикасының жол жүрісі саласындағы заңнамасының талаптарында көзделмеген орындарға орнатылған;

14) қауіпті жүктерді тасымалдайтын көлік құралдарының алдыңғы және артқы жақтарында «Қауіпті жүк» белгісі болмаған жағдайларда көлік құралдарын пайдалануға тыйым салынады.

Сондықтан, «коммуналдық қалдықтарды тастау» 620 баппен саралануға келмейді.

Екіншіден, ҚР ӘҚБтК-тің 434 бабы мен 620 бабында көзделген жазаның мөлшері мүлдем салыстыруға келмейді. Себебі «ұсақ бұзақылық» үшін ең төменгі жаза «он айлық» есептік көрсеткіш қаралса, 620-бап бойынша төменгі жаза ретінде «ескерту» бекітілген.

Коммуналдық қалдықтарды тастау Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-нің 505-бабымен «Қалалар мен елді мекендердің аумақтарын абаттандыру қағидаларын бұзу ретінде» сараланып отыр.

Абаттандыру дегеніміз - сол немесе өзге аумақты құрылыс және мақсаты бойынша қалыпты пайдалану үшін жарамды жағдайға келтіру, халықтың дені сау, жайлы және мәдениетті өмір сүру жағдайын жасау мақсатында жүзеге асырылатын жұмыстардың (аумақтарды инженерлік дайындау, жолдарды салу, коммуникациялық желілерді және сумен жабдықтау, кәріз, энергиямен жабдықтау құрылыстарын дамыту бойынша) және іс-шаралардың (аумақтарды тазалау, құрғату және көгалдандыру, микроклиматты жақсарту, ауа бассейнін, ашық су айдындары мен топырақты ластанудан қорғау, санитариялық тазалау, шу деңгейін азайту бойынша) жиынтығы. Оның ережесі, «Қазақстан

Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 23 қаңтардағы Заңының 6-бабы 1-тармағының 4-2) тармақшасына сәйкес [11, б.63], облыстық және оған теңестірілген қалалық мәслихаттың шешімімен бекітіледі.

Мысалы, жеке және заңды тұлғалар барлық аумақта, оның ішінде жеке үй иелері аумақтарында тазалықты сақтайды және тәртіпті қолдайды, қалалар мен елді-мекендердің абаттандыру элементтерінің (жолдар, тротуарлар, көгалдар, шағын сәулеттік нысандары, жарықтандыру, су бұрулар) зақымдануына және бұзылуына жол бермеуі тиіс.

Жоғарыда көрсетілгендерді саралай келе біздің пікірімізше аталған баптарда көрсетілген нормаларды бір жүйеге келтірген жөн. Қазақстан Республикасы ӘҚБТК жеке 434-1 бап ретінде толықтыру ретінде ендіре отырып, оны: «Қоғамдық орындарды, ортақ пайдалану орындарын, саябақтарды, скверлерді ластау, оның ішінде жол қозғалысы барысында жол жиегіне, белгіленбеген орындарға коммуналдық қалдықтарды тастау, сонымен қатар қалалар мен елді мекендердің аумақтарын абаттандыру қағидаарын бұзу» деп көрсеткен дұрыс деп есептейміз.

Әдебиеттер:

1. «Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы N 858 Жарлығы.
2. Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі. – А., «Жеті-Жарғы», 2014. – 456 б.
3. 2001 жылғы 30 қаңтарда қабылданған Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000235>.
4. Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне тұрғын үй қатынастары мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 22 шілдедегі № 479-IV Заңы.
5. Кодекс КазССР об административных правонарушениях от 22 марта 1984 года. https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1004279.
6. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 года № 195-ФЗ. https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30407289.
7. Кодекс Республики Беларусь от 21 апреля 2003 года № 194-ЗОб административных правонарушениях. https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30414696.
8. «Қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы арызды, хабарды немесе баянатты қабылдау және тіркеу, сондай-ақ Сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімін жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас прокурорының 2014 жылғы 19 қыркүйектегі № 89 Бұйрығы.
9. Қазақстан Республикасының Кодексі 1994 жылғы 27 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасының азаматтық кодексі». <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000479#z20>.
10. Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 17 сәуірдегі «Жол жүрісі туралы» № 194-V ҚРЗ. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000479#z20>.
11. «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 23 қаңтардағы Заңы.

Ресей ІІМ Ростов заң институты, дене тәрбиесі кафедрасының аға оқытушысы полиция подполковнигі

Старший преподаватель кафедры физической подготовки Ростовского юридического института МВД России, подполковник полиции

Senior Lecturer, Department of Physical Training, Rostov Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia, police lt. col.

Қазіргі қоғамдағы дене тәрбиесінің рөлі

Мақалада жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастырудағы дене шынықтырудың оң әсері қарастырылады. Қазіргі өмір жағдайында дене денсаулығын нығайту, жеке тұлғаның ерік-жігері мен адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу, салауатты өмір салтын толығымен таныстыруға қатысты мәселелерге ерекше мән беріледі. Сондай-ақ, жастардың девиантты мінез-құлқының алдын-алу әдісі ретінде дене тәрбиесінің ролін елеусіз қалдыруға болмайды.

Түйінді сөздер: дене шынықтыру, салауатты өмір салты, спорт, бұлшықет белсенділігі, физикалық даму, белсенділік, Денсаулық, девиантты мінез-құлықтың алдын-алу, дене шынықтыру.

Роль физической культуры в современном обществе

В статье рассматриваются положительные аспекты влияния физической культуры на формирования всесторонне развитой личности. В условиях современных реалий особо важное значение отводится вопросам, касающимся укрепления физического здоровья, воспитания волевых и нравственных качеств личности, всецелого приобщения к здоровому образу жизни. Также нельзя недооценивать роль физического воспитания как способа профилактики отклоняющегося поведения молодежи.

Ключевые слова: физическая культура, здоровый образ жизни, спорт, мышечная деятельность, физическое развитие, активность, здоровье, профилактика девиантного поведения, физическое воспитание.

The role of physical culture in modern society

The article discusses the positive aspects of the influence of physical culture on the formation of a well-developed personality. In the conditions of modern realities, issues related to the strengthening of physical health, education of strong-willed and moral qualities of the individual, and full introduction to a healthy lifestyle are of particular importance. Also, the role of physical education as a way to prevent deviant behavior of young people should not be underestimated.

Keywords: physical culture, healthy lifestyle, sports, muscle activity, physical development, activity, health, prevention of deviant behavior, physical culture.

В настоящее время физическая культура является достаточно распространенным общественным явлением, объединяющим большие массы людей, которое тесно связано со всеми отраслями жизнедеятельности человека: экономической, политико-правовой, социально-психологической, культурно-развлекательной, духовно-нравственной и другими. Деятельности, направленной на развитие и приобщение к физической культуре, придается общегосударственное значение. Так, в Основном Законе российского государства закреплено, что: «В Российской Федерации финансируются федеральные программы охраны и укрепления здоровья населения, поощряется деятельность, способствующая укреплению здоровья человека, развитию физической культуры и спорта» [1].

В Республике Казахстан государственная поддержка в области физической культуры и спорта осуществляется посредством регулирования отношений в сфере физической культуры и спорта путем формирования государственной политики, создания ее системы, а также соответствующего нормативно-правового, финансового, материально-технического, кадрового, научно-методического, медицинского, информационного обеспечения [2].

Многочисленно проведен опрос в городе Ростове-на-Дону, в ходе которого был задан один

вопрос: «Занимаетесь ли Вы физической культурой и спортом?» Из опрошенных 50 человек: 35% сказали - «да», 42% ответили – «нет» и 23% сказали - «редко». Это наглядно показывает, что люди недооценивают пользу, исходящую из занятий спортом, а, совершенно, зря.

В первую очередь, стоит сказать, о том, что приобщение к физической культуре способствует оздоровлению организма и профилактики различных заболеваний, что достигается посредством увеличения физической активности, развитию опорно-двигательного аппарата, ускорению обмена веществ. Доказано, что регулярные занятия спортом делают человека счастливее, улучшают настроение и прогоняют депрессию и стресс. В организме активизируется выработка эндорфина, серотонина, норепинефрина, которые каждый отвечает за что-то своё, но вместе дарят человеку спокойствие и счастье [3].

При занятиях спортом происходит укрепление мышц и костей. Во время занятий спортом выделяется гормон, увеличивающий потребление мышцами аминокислот, что помогает наращивать мышечную массу и повышать выносливость мышц. Так же укрепляются и уплотняются кости, что предотвращает развитие остеопороза. Так же было доказано, что регулярные физические упражнения увеличивают энергетические запасы в организме людей, страдающих хроническими прогрессирующими заболеваниями, такими как рак, ВИЧ/СПИД и рассеянный склероз [4].

Люди, придерживающиеся здорового образа жизни, получают не только физическую удовлетворённость, но и моральную. Для них спорт выступает способом самореализации, ярким показателем того, что трудности оказались им под силу, мощным толчком для преодоления собственных комплексов. Появляется чувство гордости, уверенности, вера в себя и в свои возможности. Первые успехи и победы дают стимул для дальнейшей самореализации.

В соответствии со статистическими данными в последние годы наблюдается устойчивый рост преступности несовершеннолетних. Не имея укоренившихся внутренних ценностей и идеалов, подростки наиболее склонны к вовлечению в противоправную деятельность, к пристрастию к алкогольным напиткам, употреблению наркотических средств и психотропных веществ, бродяжничеству и другим формам девиантного поведения. Одним из рычагов воздействия и мерой предотвращения отклоняющегося поведения является своевременное привитие ребенку любви к спорту, физической активности и ведению здорового образа жизни.

Научными исследованиями установлено, что подростки, занимающиеся спортом, во многом преуспевают над своими сверстниками. Так, у них выработан систематизированный режим дня, развиты волевые и лидерские качества. Они более уверены в себе, общительней, коммуникабельней, упорнее и трудолюбивей. Как правило, они полны энергией и жизненным тонусом, проявляют интерес к получению новых знаний из различных областей.

Приведенные выше несложные наблюдения, позволяют сделать вывод о несомненно важной роли физического воспитания как фактора формирования всецело развитой и здоровой личности.

Литературы:

1. Конституция Российской Федерации (принята всенародным голосованием 12.12.1993 с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01.07.2020) // Российская газета, №144 (8198), 04.07.2020. // Российская газета, №237, 25.12.1993.
2. Закон Республики Казахстан «О физической культуре и спорте» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 13.12.2019).

3. Поляков А.Ю. Значение физической культуры и спорта в жизни человека // Современные технологии в нефтегазовом деле. 2018. С. 369-373.
4. Усманов Э.Г., Бикбаева Г.Б., Курбатова Д.В. Физическая активность в жизни человека. Влияние физической культуры на организм // Мировая наука. 2018. №3. С. 189-193.

А.Қ.ҚОСМҰРАТОВ / A.K.KOSMURATOV

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты ДШ кафедрасының доценті, полиция капитаны

Доцент кафедры ФК Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан имени М. Букембаева, капитан полиции

Associate professor of the Department of FK of the Aktobe Law Institute named after M. Bukenbayev of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan, police captain

Д.А.ДУЙСЕМБАЕВА / D.A. DUISEMDAEVA

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты ДШ кафедрасының бастығы, полиция майоры

Начальник кафедры ФК Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М. Букембаева, майор полиции

M.Bukenbayev Aktobe law institute of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan head of the Department of FK, major of the police

Полиция қызметкерлерінің дене күшін, оның ішінде жедел-қызметтік міндеттерді орындау кезінде жауынгерлік күрес тәсілдерін қолдануы

Бұл мақалада ішкі істер органдары қызметкерінің қызметтік іс-әрекетін жүзеге асыру барысында дене күшін және жауынгерлік күрес тәсілдерін қолданудың тактикалық және практикалық дағдыларын алу мәселелері қарастырылған. Зерттеу негізінде авторлар жаттығулардың физикалық күш пен күрес әдістерін қолдану саласында дамытуды ұсынады.

Кілт сөздер. Ішкі істер органдарының қызметкері, дене күші, күрестің жауынгерлік тәсілдері, іс-қимыл тактикасы.

Применение сотрудниками полиции физической силы, в том числе боевых приемов борьбы при выполнении оперативно-служебных задач

В данной статье рассматриваются вопросы приобретения тактических и практических навыков применения физической силы и боевых приемов борьбы при осуществлении служебной деятельности сотрудника органов внутренних дел. На основе исследования авторы предлагают разработать упражнения в области применения физической силы и методов борьбы.

Ключевые слова. Сотрудник органов внутренних дел, физическая сила, боевые приемы борьбы, тактика действий.

Use of physical force by police officers, including methods of combat in the performance of operational and official duties

In this article, the issues of obtaining tactical and practical skills of using physical force and methods of combat in the course of carrying out official activities of an employee of internal affairs bodies are considered. Based on the study, the authors suggest developing exercises in the field of physical strength and the use of fighting techniques.

Keywords. Employee of internal affairs bodies, physical strength, combat methods of combat, tactics of action.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2020 жылғы 01 қыркүйектегі жаңа жағдайдағы Қазақстан; іс –қимыл кезеңі атты Қазақстан халқына жолдауы және Қазақстан Республикасының ІІО жаңғырту жөніндегі 2019-2021 жылдарға арналған жол картасынан кейін ішкі істер органдарының (бұдан әрі-ІІО) қызметкерлеріне полиция қызметкерінің кәсіби дайындығына байланысты талаптар жүйелі түрде арта бастады, Қазақстан

ІІМ басшылығы Қазақстан ІІМ ЖОО жүйесінде жас мамандарды даярлауға көбірек көңіл бөледі. Жедел-қызметтік іс-әрекеттің негізгі құрамдас бөлігі қызметкердің кәсіби даярлығы болып табылады, ол полиция қызметкерінің пайдалы іс-қимыл коэффициентіне елеулі әсер етеді. ІІО қызметкерінің қызметтік іс-әрекетінің ерекшеліктері қызметкердің жоғары кәсіби даярлыққа ие болуы тиіс деген қорытынды жасауға мәжбүр етеді:

1. Жауынгерлік күрес тәсілдері әдістерін сапалы білу;
2. Жақсы физикалық күйде болу;
3. Жақсы ату дағдыларына ие болу;
4. Әрекет тактикасы саласында сапалы білімге ие болу.

Осы талаптардың әрбір тармағы ІІО қызметкерінің кәсіби дайындығының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, алайда мен алғашқы екі тармақтың ерекшеліктерін, атап айтқанда полиция қызметкерлерін жауынгерлік күрестің тәсілдеріне үйретуді және оларға дене шынықтыруды кәсіби даярлаудың ажырамас бөлігі ретінде үйретуді егжей-тегжейлі талқылағым келеді. Қызметкердің кәсіби дайындығының маңызды аспектілері ретінде осы тармақтарды бөлумен қатар, қазіргі уақытта заңнама физикалық күшті, оның ішінде жауынгерлік күрес әдістерін қолдану шеңберін белгілейтінін атап өткім келеді, менің ойымша, әр қызметкер заңның семантикасына терең еніп, физикалық күш пен жауынгерлік техниканы қолдануда ауыр дене жарақаттары, сондай-ақ өлім қаупімен тығыз байланысты екенін түсінуі керек. Сондықтан полиция қызметкері өзінің құқықтары мен міндеттерін ғана емес, сонымен бірге әділеттілік пен заңдылық принциптерін де есте сақтауы керек, азаматтардың құқықтары мен алдын – алуға болатын зияны туралы ұмытпауы керек. Азаматтарды қылмыстық көріністерден қорғау үшін сәтті, шешуші және кәсіби әрекеттерді орындау үшін полиция қызметкерлері дене шынықтыруды үнемі жетілдіріп отыруы керек. Полиция қызметкерінің физикалық күш қолдануының мысалы ретінде қарсылық көрсеткен құқық бұзушыны ұстау, қылмысқа күдікті адамды полицияға жеткізу, азаматтық қылмысты қол сұғушылықтан қорғау, қызметкердің табельдік қаруын ұрлауға бағытталған әрекеттердің жолын кесу, ІІО заңымен реттелетін басқа да әрекеттерді келтіруге болады. Күрестің жауынгерлік тәсілдері дене күшін қолданудың маңызды элементі болып табылады, олар құқық қорғау органдарының арнайы бөлімшелерінің көп жылдық жұмыс тәжірибесімен әзірленген спорттық жекпе-жектің әртүрлі жүйелеріне және қолданбалы әдістерге негізделуі мүмкін [2].

Физикалық күш қолдану мақсатын білу маңызды, қызметкер бейтарап болуы керек және өзін-өзі айыптауға тырыспауы керек, ол үшін физикалық күш қолдану мақсаттарын қызметтік және жеке мақсаттар үшін бөлу қажет деп санаймыз, мысалы, спортта басты мақсат-жеңіс (спорттық қызығушылық), жанжалда өз пікірін қорғау (дәлел болмаған кезде, көбінесе әсерлі және теңгерімсіз адамдар агрессияны дамытады), соғыс кезінде және т. б. – жауды жою, ІІО қызметкерінің физикалық күші мен жауынгерлік күрес әдістерін қолдануына келетін болсақ, мұнда мақсат-заңсыз әрекеттерді тоқтату, қылмыскерді ұстау, "полиция қызметкерінің заңды талаптарына қарсы тұруды жеңу" [3].

Физикалық әсердің келесі құралдарын бөлуге болады:

1. Физикалық әсер етудің арнайы тәсілдерін қолдану;
2. Әрекетсіздікті күшпен жеңу;
3. Белгілі бір әрекетке физикалық мәжбүрлеу;
4. Зиян келтіруі мүмкін арнайы құралдардың, қарудың көмегімен физикалық әсер ету.

Сондай-ақ, физикалық күшті, оның ішінде жауынгерлік күрес әдістерін қолдану әрекеттерін үш түрге бөлуге болады:

1. Шабуылдау сипатындағы әрекеттер-бұл бастамашы полиция қызметкері болып табылатын әрекеттер, негізінен бұл әрекеттер алдын-ала жоспарланған, ойластырылған және белгілі бір әдістерді қолдану дәйектілігі әзірленген, бұл әрекеттерге әртүрлі соққылар,

тұншығу және ауырсыну әдістері, сондай-ақ лақтырулар жатады, көбінесе бұл әрекеттер құқық бұзушыны ұстау кезінде қолданылады;

2. Қорғау сипатындағы іс-қимылдар-бұл азаматтардың және (немесе) полиция қызметкерінің өмірін және (немесе) денсаулығын қорғауға бағытталған іс-қимылдар, әртүрлі қолмен, аяқпен, баспен, пышақпен, затпен жоғарыдан, төменнен, бүйірден, тіке, құлаштап жасалатын соққылардан – иығын (иықтарын), алақандарын, табанын тосу, иығымен қағып жіберу, ауысып кету, бүгіп қалу, секіріп кету, басып алудан босатуларды қамтиды, әдетте бұл іс-қимылдар қызметкердің қарсы шабуылдау іс-қимылдарының алдында болады;

3. Қарсы шабуыл жасау сипатындағы іс – әрекеттер-бұл азаматтардың өміріне және (немесе) денсаулығына қол сұққан жауды және (немесе) полиция қызметкерін ұстауға немесе жоюға бағытталған іс-әрекеттер, бұл іс-қимылдар қорғаудан кейін орындалады және құқық бұзушының іс-әрекеттеріне және қоршаған ортаға тез әрі нақты ден қоюды, жағдайға тез бейімделуді және дене күші мен күрестің жауынгерлік тәсілдерін қолданудың мөлшерлестігін бағалауды талап ететіндіктен, анағұрлым жоғары даярлық деңгейін талап етеді.

Жекпе-жектің ең қарапайым түрі-шабуыл, себебі "құқық бұзушы қорғауға жүгінуге мәжбүр және ең жақсы жағдайда қарсы шабуыл жасауға тырысады, бұл күрделі техникалық әрекет" [1].

Зиян бойынша барынша азайтылған түр құқық бұзушыны ұстау тәсілдері болып табылады, егер дұрыс қолданылса, олар құқық бұзушыға артық жарақат алу қаупін жояды және құқық бұзушыны ауырсынуды қолдану арқылы бақылауға кепілдік береді. Ұстау әдістері физикалық күш пен жауынгерлік күрес әдістерін қолданудың соңғы кезеңі болып табылады, іс-әрекеттің сипатына қарамастан (шабуыл, қорғаныс, қарсы шабуыл), жауынгерлік күрес немесе соққы түріне қарамастан, қызметкер іс-қимыл циклын қолын арқасынақайырып аяқтауы керек, бұл құқық бұзушыны жеткізуге немесе құқық бұзушыны толық бейтараптандыруға мүмкіндік береді.

Біздің ойымызша, физикалық күш пен ауыр күрес әдістерін қолдану үшін полиция қызметкері өзін жақсы физикалық күйде ұстауы керек, сонымен қатар ұрыс тактикасын жақсы білуі керек, өйткені қызмет ету кезінде әртүрлі жағдайлар болуы мүмкін, ал полиция қызметкері өз күшін өлшеуі керек, мысалы, елу жасар ер адамды ұстаған кезде босаңсыту соққыларын және ауыр жарақат келетін лақтыруды қолданудың мағынасы жоқ, ол өзі әрең қозғалады, бұл жағдайда қарсылық көрсеткен кезде де артынан келіп қолын арқасына қайыру жеткілікті болады, және құқық бұзушының физикалық немесе жауынгерлік (жекпе-жектің ерекшеліктерін білу) күші айқын жоғары қызметкерді ұстау кезінде құқық бұзушыға қарсы іс-қимылды тоқтату және ұстау үшін ең ауыр әдістер мен босаңсыту соққыларын қолдану маңызды.

Жоғарыда айтылғандардың бәріне сүйене отырып, келесідей қорытынды жасауға болады, дене күші мен жауынгерлік күрес әдістерін қолдану ІІО қызметкерінің практикалық қызметінің маңызды және ажырамас аспектісі болып табылады, дене күші мен жауынгерлік күрес әдістерін қолдану кезінде полиция қызметкері олардың қолданылуын және құқық бұзушы жасаған әрекеттердің қоғамдық қауіптілік дәрежесін байланыстыруы керек. Біздің ойымызша, жүйелі оқу-жаттығу сабақтары тактикалық және физикалық дағдылар мен қасиеттерді дамытуға ықпал етеді, бұл қызметкердің өмірі мен денсаулығы оның кәсіби деңгейіне байланысты болғандықтан, бұл жағдайда жалқаулық қызметкердің өзі үшін де, жалпы қоғам үшін де өте зиян, сондықтан қызметкер жаттығудың семантикалық компонентін түсініп, парадигманы дамытуы керек, әр түрлі құқықтық ғылымдарда ғана емес, сонымен қатар физикалық күш пен күрес әдістерін қолдану саласында да.

Әдебиеттер:

1. Н.Б. Кутергин Тактическая подготовка сотрудников ОВД к действиям в экстремальных ситуациях: проблемы и пути совершенствования / Н.Б.Кутергин, А.А.Пойдунов // актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2015. – № 3-2. – с. 21
2. А.Л.Славко, Б.А. Клименко, П.Н.Войнов. Физическая подготовка спортсменов, занимающихся единоборствами совершенствование физической, огневой и тактикоспециальной подготовки сотрудников правоохранительных органов: сборник материалов 19-й всероссийской научно-практической конференции /. – орел: ОРЮИМВД России, 2011. – с. 12.
3. А.Н. Гаврюшкин Силовая подготовка сотрудников органов внутренних дел: учебно-метод. Пособие / авт.-сост. А.Н. Гаврюшкин, А.М.Кутимский. – Иркутск: ФГКОУ во ВСИ МВД России, 2016. – 36 с.

Іс жүргізу тәртібінің кейбір ерекшеліктері, жүргізу тактикасы және айғақтарды тексеру нәтижелерін сол жерде тіркеу

Мақалада Ресейдің қолданыстағы Қылмыстық және іс жүргізу заңнамасына сүйене отырып, айғақтарды орнында тексеру сияқты тергеу әрекетін жүргізу тактикасының ерекшеліктері талданады. Осы тергеу әрекетін жүргізудің іс жүргізу сипатының проблемалық аспектілері, оның ішінде айғақтарды тексеру нәтижелерін сол жерде белгілеу, сондай-ақ оны жүзеге асыру тетігін одан әрі заңнамалық реттеу қажеттілігі белгіленді.

Түйінді сөздер: тергеу әрекеттері, айғақтарды орнында тексеру, тергеу әрекеті, тергеуші, айғақтар, қылмыстық іс жүргізудегі дәлелдер.

Некоторые особенности процессуального порядка, тактики проведения и фиксации результатов проверки показаний на месте

В статье на основе действующего уголовного-процессуального законодательства России анализируются особенности тактики проведения такого следственного действия, как проверка показаний на месте. Обозначены проблемные аспекты процессуального характера производства данного следственного действия, в том числе фиксации результатов проверки показаний на месте, а также необходимость дальнейшего законодательного регулирования механизма его осуществления.

Ключевые слова: следственные действия, проверка показаний на месте, следственное действие, следователь, показания, доказательства в уголовном судопроизводстве.

Some features of the procedural order, tactics for establishing and establishing the results of verification of evidence on the spot

On the basis of the current criminal procedure legislation of Russia, the article analyzes the features of the tactics of conducting such an investigative action as checking testimony on the spot. The problematic aspects of the procedural nature of the production of this investigative action, including the recording of the results of checking the testimony on the spot, as well as the need for further legislative regulation of the mechanism for its implementation, are identified.

Keywords: investigative actions, verification of testimony on the spot, investigative action, investigator, testimony, evidence in criminal proceedings.

Следственная практика применения проверки показаний на месте показывает эффективность этого следственного действия, которое является важным средством получения доказательств в процессе предварительного расследования. Целью проверки показаний на месте является не только установление достоверности или недостоверности показаний, полученных в ходе допроса обвиняемого, подозреваемого, свидетеля, потерпевшего, но и, возможно, обнаружение доказательств, выявление новых обстоятельств, имеющих значение для уголовного дела.

Тактические приемы проверки показаний на месте зависят от участника следственного действия, его поведения, от имеющейся в уголовном деле доказательственной информации. Если в проверке показаний на месте участвует подозреваемый или обвиняемый, то ему разъясняются права и обязанности, предусмотренные уголовно-процессуальным законодательством, удостоверяется факт добровольности его участия в следственном действии, на что рекомендуется обратить внимание остальных участвующих лиц и отметить в протоколе, а если участвуют потерпевший либо свидетель, то помимо необходимо

предупредить еще и об уголовной ответственности за отказ от дачи и дачу ложных показаний в соответствии с соответствующей статьей уголовного законодательства.

Выявленный положительный опыт проверки показаний на месте должностными лицами органов предварительного расследования, позволил определить основные рекомендации ее проведения, которые находятся в неразрывной связи с установленным законом порядком.

В случае необходимости проверки показаний разных участников уголовного судопроизводства, с каждым участником проводится отдельное самостоятельное следственное действие. При проверке показаний на месте должна быть обеспечена условная самостоятельность допрашиваемого лица, при оставлении руководящей роли следователя, связь места проведения следственного действия с расследуемым событием, сочетание элементов рассказа и демонстрации отдельных действий или обстоятельств.

Порядок проверки показаний должен быть построен таким образом, чтобы допрашиваемое лицо шло первым, за ним понятые, а следом двигались остальные участвующие лица. В ходе подготовки, перед выездом на место проверяемых событий целесообразно предложить допрашиваемому лично нарисовать схему, отражающую расположение места проверки события, пути подхода к нему и дальнейшего движения, расположение обстановки на месте проверки событий. Подготовка таких схем будет свидетельствовать о том, что действия проверяемого лица являются добровольными, и что участник осведомлен о деталях проверяемых событий [1].

Проверка показаний нескольких участников уголовного судопроизводства должна быть осуществлена таким образом, чтобы каждый участник не имел сведений о результатах проведенного следственного действия, и тем более не присутствовал при производстве такового вместе с другим лицом. Должна быть исключена возможность общения проверяемых лиц непосредственно перед проверкой показаний на месте, поскольку в ином случае, дальнейшая следственная ситуация не будет отличаться от первоначальной.

В случае необходимости демонстрации действий допрашиваемого, имевших место при сопряженном с преступлением деянием, данные действия необходимо осуществлять на том же месте, на котором они происходили ранее. При невыполнении данного условия теряется целесообразность производства проверки показаний на месте [2], и она приобретает свойство следственного эксперимента, при проведении которого обстановка может быть искусственно воссоздана в любом месте.

Проявление руководящей роли следователя при проверке показаний на месте заключается не только в том, что он организует действия всех участников, направляет силы и средства на поиск вещественных доказательств, либо иной сопутствующей информации, ведет протокол. Но и в возможности в любой момент приостановить следственное действие, ознакомиться с окружающей обстановкой, иными объективными обстоятельствами, присущими данному месту.

В процессе проведения следственного действия необходимо указать допрашиваемому, чтобы он сопровождал свои действия на месте расположения демонстрируемых предметов, пояснениями о признаках этих объектов, обстоятельствах, наблюдавшихся им ранее, иных фактах относящихся к делу. Это активизирует процессы сопоставления и анализа полученной информации во время проведения проверки показаний на месте с уже имеющимися материалами уголовного дела. Необходимо уделять определенное внимание на обстоятельства, указанные допрашиваемым, на объекты и иные фактические обстоятельства, присущие обстановке. При указании на наличие сокрытых предметов, следователь должен тщательно осмотреть место, зафиксировать все обстоятельства при помощи средств фиксации, а только потом, прибегнуть к мерам обнаружения и извлечения данных предметов.

Содержательная часть проверки показаний на месте практически не регламентирована

законодателем. Пробелы процессуального порядка восполняются организационно-тактическими действиями проведения следственного действия. Законодатель, предусмотрев норму ст. 194 УПК РФ «Проверка показаний на месте», делегирует правоприменителю полномочия особой правовой природы, позволяющие формировать доказательственную базу по уголовному делу через механизм познания преступного события, путем «погружения» в его элементы. Какие механизмы будут реализованы в ходе проверки показаний на месте, зависит от имеющихся в уголовном деле сведений, от содержания ранее данных показаний, подлежащих проверке.

Эти факторы определяют подготовку к следственному действию и его структуру. Следовательно необходимо решить вопрос о качественно-количественном составе участвующих лиц, о контрольных точках производства проверки показаний на месте, необходимом оснащении следственно-оперативной группы, о характере и последовательности предполагаемых действий, а также иных элементах, имеющих значение для каждой конкретной следственной ситуации.

Характерной особенностью уголовно-процессуальной деятельности в российской правовой системе является требование по тотальному документированию следственной деятельности, осуществляемой в рамках одного уголовного дела. Помимо содержания протоколов следственного действия при оценке доказательств имеет значение порядок их составления и законность протоколируемых действий.

В целях обеспечения доказательственного значения протокола проверки показаний на месте, требуется исследование вопросов, связанных с протоколированием рассматриваемого следственного действия.

Считаем важным сформулировать ряд наиболее значимых требований по составлению протокола, которые необходимо выполнять лицу, производящему проверку показаний на месте. К таким требованиям необходимо отнести: оформление протокола только уполномоченным лицом, достоверное изложение объективной стороны следственного действия, с точным описанием предметов и действий, отсутствие оценочных суждений, основанных на результатах проведенного следственного действия, поэтапность изложения процесса производства проверки показаний на месте. Фиксация хода и результатов следственного действия в протоколе должна соответствовать хронологии осуществленного действия, с достоверным и процессуально правильным отражением реквизитов.

В соответствии с ч. 2 ст. 194 УПК РФ ранее допрошенное лицо в ходе проверки показаний на месте может указывать на определенные объекты (предметы, документы, следы), имеющие значение для уголовного дела. При фиксации хода следственного действия возникает вопрос, необходимо ли осматривать и описывать эти объекты в протоколе проверки показаний на месте. В следственной практике данный вопрос решается по-разному. В ряде случаев предметы осматриваются отдельно, о чем составляется протокол осмотра. В иных случаях предметы, на которые указал участник, осматриваются по ходу проверки показаний на месте, что вносится в протокол рассматриваемого следственного действия. По нашему мнению, тактика проверки показаний на месте состоит лишь в указании на определенные предметы. В данном следственном действии не ставится задача исследования свойств данных предметов или оценка их относимости к делу. Кроме того, осмотр предметов отвлекает и сбивает допрашиваемого от его рассказа и демонстрационных действий, и даже может рассматриваться как элемент вмешательства, которое по содержанию нормы ч. 2 ст. 194 УПК РФ, недопустимо и может повлечь признание результатов проверки недопустимыми. Хотя, как указывает Н.Н. Егоров, суды, исследуя протоколы проверки показаний на месте, в которых осматриваются обнаруженные предметы, часто признают их допустимыми доказательствами [3].

Вместе с тем, следует отметить, что включая осмотр предметов в протокол проверки показаний на месте, есть опасность того, что если протокол допроса лица, участвующего в проверке признают недопустимым доказательством, то и протокол проверки показаний на месте будет признан недопустимым, поскольку они взаимосвязаны.

Поэтому целесообразно применять такой тактический прием, как выделение указанных лицом предметов, документов и следов для последующего следственного осмотра, в ходе которого они и будут изъяты. То есть рекомендуется проводить осмотр предметов отдельно в ходе самостоятельного следственного действия.

В качестве дополнительных средств фиксации при проведении проверки показаний на месте применяют звукозапись, видеозапись, фотосъемку, составление план-схемы.

Учитывая динамичный характер рассматриваемого следственного действия, такие способы фиксации как звукозапись и видеозапись предпочтительны, поскольку они могут передавать соответственно вербальную речь, показания, действия участников следственного действия без субъективного отражения, как это может быть при записи в протоколе.

Процесс звукозаписи, в рамках производства следственного действия позволяет сохранять не только сведения, полученные в результате проверки показаний на месте, но и зафиксировать психологическое состояние лица, дающего показания, что может иметь значение в дальнейшем для изучения личности, оценки показаний как доказательства по уголовному делу или для разрешения возникших конфликтных ситуаций.

Более современным дополнительным средством фиксации является видеозапись, которая в последние годы стала все шире применяться. Определенным достоинством данного средства фиксации является возможность изучения данного следственного действия в синхронизированном виде изображения и звукового материала. Но важно правильно снять видеоматериал, поскольку он фиксирует и все недостатки, допущенные в организации и проведении съемки.

С.И. Данилова верно определяет в числе приоритетных достоинств применения видеозаписи, фиксацию всех обстоятельств окружающей обстановки, действий участников следственного действия, их поведения, не нашедшие отражения в протоколе проверки показаний на месте, а также факт соблюдения требований законности со стороны должностных лиц [4].

Применение видеозаписи обусловлено высокой точностью передачи данных, что требует соблюдения определенных рекомендаций. При осуществлении съемки необходимо располагаться так, чтобы лицо, участника уголовного судопроизводства, показания которого проверяются (уточняются) двигалось впереди основной группы, определяя направление движения; так же должны быть видны иные участники следственного действия. Видеозапись может прерываться при передвижении с одного места к другому, при этом необходимо делать отметку по времени и причинам такого прерывания.

Особое внимание необходимо уделить тому, что снимающее лицо не должно заходить на опережение движения всех участников проверки показаний на месте, ввиду того, что данное обстоятельство может вызвать сомнение в самостоятельности дачи показаний лицом.

При приближении к требуемому месту, допрашиваемое лицо должно предупредить следователя, чтобы тот мог дать своевременное распоряжение о возобновлении видеозаписи, с соответствующими отметками. При показе конкретных участков местности, объектов, необходимо снять их на общем фоне, а затем крупным планом. Съемка должна производиться таким образом, чтобы демонстрируемые действия, а также показания лица имели свое отражение на записи. При этом оператор должен расположиться таким образом, чтобы были видны все подробности совершаемых действий.

По завершении следственного действия, отснятый специалистом материал передается следователю, проводящему проверку показаний на месте. Далее, видеоматериал просматривается в полном объеме участниками следственного действия. Поскольку

основным средством фиксации следственного действия является протокол, то в нем делается соответствующая отметка о производстве такой съемки, о наличии и содержании замечаний, сделанных участниками проверки показаний на месте.

Еще одним средством фиксации хода и результатов следственного действия является фотосъемка. Фотосъемка проверки показаний на месте производится, как правило, специалистом. На сегодняшний день это самый распространенный вид фиксации рассматриваемого следственного действия.

Перед началом следственного действия, должностное лицо, производящее его, по общему правилу знакомит специалиста с намеченными задачами, определяет моменты, которые необходимо запечатлеть, и позиции, с которых необходимо производить фотосъемку. Как правило, специалист фиксирует контрольные точки проверки показаний на месте, пути подхода и отхода к конкретным точкам, места сокрытия преступных следов, иные объекты, имеющие отношение к делу. Фотосъемка производится по общим правилам криминалистической фотографии. Ориентирующая съемка (с прилегающей местностью), обзорная (исключительно объект), узловая и детальная фотосъемка. Также, по общему правилу, фотографирование производится по ходу продвижения проверки показаний на месте [5].

Существует проблема, связанная с отображением на фотосъемке лиц, участвующих в проверке показаний на месте. Речь идет об указании допрашиваемым на следы либо объекты на местности. Как правило, на фотосъемке преобладает картина, где допрашиваемое лицо указывает на объект местности, следы либо предметы. А под снимком, в фототаблице размещается подпись содержащая указание лица о данном объекте.

А.Н. Васильев, С.С. Степичев, И.Л. Петрухин считают, что фотографирование производится с целью фиксации обстановки, предметов и следов на месте. Фиксация же действий допрашиваемого, по их мнению, является недопустимой [6].

Вышеуказанные авторы считают такие действия опосредованным способом пополнения доказательственной базы путем «признания вины» допрашиваемым в присутствии «новых свидетелей» – понятых. Они полагают, что производство фотосъемки в рамках проверки показаний на месте должно ограничиваться фиксацией окружающей обстановки, предметов и следов, на которые показывает либо по поводу которых дает пояснения допрашиваемое лицо. Следовательно, фиксация такого целеуказания является излишней.

Мы считаем данное высказывание ошибочным, ввиду того, что при проверке показаний на месте лицо дает показания относительно произошедшего события, предметов, имеющих на месте, своих действий, связанных с объективной окружающей обстановкой, следовательно, демонстрация и целеуказание в рамках фотографирования, по нашему мнению, имеет весомое значение.

С.А. Шейфер утверждает, что демонстративные, динамические снимки улучшают восприятие материалов уголовного дела. А статическая фиксация предметов окружающей действительности не позволит в должной мере оценить результат следственного действия [7].

Полагаем, что психологическая составляющая проверки показаний на месте заключается в побуждении к активным действиям допрашиваемого лица. Это в свою очередь способствует восстановлению ассоциативных связей с преступным событием и процессу воспоминания отдельных элементов данного события. Так же, в ходе динамического запечатления показаний лица становится возможным указание на изменившуюся обстановку.

Таким образом, необходимо обратить внимание на неприемлемость постановочных действий в рамках проверки показаний на месте. Недопустима «провокация» со стороны следователя, с целью установления степени осведомленности допрашиваемого о конкретном событии.

По завершении следственного действия, специалистом, в случае его участия, составляется фототаблица, прилагающаяся к протоколу проверки показаний на месте, о чем в нем делается соответствующая отметка. Фотоснимки сопровождаются пояснительными надписями, отражающими сущность каждого снимка и его привязанность к местности.

Итак, процессуальный порядок проведения проверки показаний на месте определен в ст. 194 УПК РФ, который должен быть реализован в совокупности с тактическими приемами, основанными на соблюдении общих правил проведения следственных действий, принципов уголовного судопроизводства и сложившейся практики

Литературы:

1. Картавский П.А. Некоторые приемы тактики проверки показаний на месте// Научный компонент. 2019 № 2. С.23-32.
2. Шеховцева Л.С. Проверка показаний в ходе предварительного расследования грабежей и разбоев, совершаемых в сельской местности //Психопедагогика в правоохранительных органах. 2013. №2 (53). С. 38-41.
3. Егоров Н.Н. Тактические приемы проверки показаний на месте //Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения. 2009. № 1. С. 74-75.
4. Данилова С.И. Теоретические и правовые аспекты участия эксперта и специалиста в уголовном судопроизводстве: монография / ВНИИ МВД России. М.: ВНИИ МВД России, 2013. С.34.
5. Меркулова М.ВВ. Тактические приемы проведения проверки показаний на месте //Российский следователь. 2012. № 24. С.13-15.
6. Петрухин И.Л. Уголовный процесс: Учебник для вузов/ Под общ. Ред. Радченко В.И. 24е изд., перераб. и доп. М.: «Юридический Дом «Юнстициформ». 2014. С. 564.
7. Шейфер С.А. Доказательства и доказывания по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования: Монография. М.: Норма. 2009. С.123.

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты ІІО әкімшілік қызметі кафедрасының профессоры полиция подполковнигі

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты ІІО әкімшілік қызметі кафедрасының аға оқытушысы полиция майоры

Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты ІІО әкімшілік қызметі кафедрасының оқытушысы полиция капитаны

Учаскелік полиция инспекторларының отбасылық тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайлары бойынша профилактикалық бақылау жүргізу тәртібінің құқықтық маңыздылығы

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккен жәбірленушілердің денсаулығы мен өмірінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында шығарылатын қорғау нұсқамасының жүргізілуінің құқықтық мәселелері қаралды.

Түйін сөздер: дау-жанжал, тұрмыстық зорлық-зомбылық, қорғау нұсқамасы, құқық бұзушылық, тәрбие жұмысы, мекен-жайы, мақсаты, тәртіп, маңыздылығы, бас бостандығынан айыру, инспектор, қылмыс, мінез-құлық, билік, құзырет, ескерту, нұсқау, ереже, әкімшілік қадағалау, профилактика, алдын алу, шектеу, жауапкершілік, қоғам, қауіпсіздік, шаралар.

Особенности работы участковых инспекторов полиции по профилактике правонарушений

Было рассмотрено правовые проблемы установление защитного предписания для обеспечение безопасности здоровья и жизни пострадавшего от бытового насилия и вопросы их предупреждения.

Ключевые слова: конфликты, бытовое насилие, защитное предписание, собеседование, правонарушение, место жительства, цел, дисциплина, лишение свободы, инспектор, преступление, правительство, предупреждение, правило, инструкция, поведение, административный надзор, профилактика, ограничение, ответственность, общество, безопасность, меры.

Учаскелік полиция инспекторларының отбасылық тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайлары бойынша профилактикалық бақылау жүргізу тәртібінің құқықтық маңыздылығы

Within globality studying carrying out administrative supervision by local policemen of police by the author of article the reasons promoting to commission by persons under surveillance by persons an offense and questions of their prevention are considered.

In order to raise awareness of the specifics of the administrative police, the District Inspector pays great attention to the constant study of the administrative area. They also touched upon the legal basis for maintaining preventive records of local police inspectors of the local police service of internal affairs bodies of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: district police inspector, offender, protective order, preventive control, preventive work.

Учаскелік полиция инспекторларының негізгі міндеттері сеніп тапсырылған әкімшілік учаскеде қауіпсіздік пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету, оның ерекшеліктерімен танысу, халықпен сенімді қарым-қатынас орнату, азаматтарға көмек көрсету және заңсыз әрекеттерді

болдырмау болып табылады.

Учаскелік полиция инспекторы сеніп тапсырылған әкімшілік учаскенің заңға бағынатын тұрғындарының сенімді досы және қорғаушысы болып табылады. Жергілікті тұрғындар оған сенім артады, өзінің кәсіби біліктілігін, адалдығын және құқықтық тәртіп пен қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі еңбегін мойындайды.

Учаскелік полиция инспекторы өз бетінше және ішкі істер органдарының басқа да бөліністерімен өзара іс-қимыл жасаса отырып профилактикалық есепке қояды:

Әкімшілік қадағалау орнатылғандарды;

Бас бостандығынан айыру орындарынан шартты түрде мерзімінен бұрын босату туралы шешім немесе қаулы қабылданғандарға қатысты;

Ауыр және аса ауыр қылмыс жасағаны үшін жазасын өтегеннен кейін бас бостандығынан айыру орындарынан босату туралы шешім қабылданған немесе қасақана қылмыс жасағаны үшін бас бостандығынан айыруға екі немесе одан да көп рет сотты болған, «Бас бостандығынан айыру орындарынан босатылған адамдарды әкімшілік қадағалау туралы» 1996 жылғы 15 шілдедегі Қазақстан Республикасы Заңының қолданылу аясына шартты түрде жататын тұлғаларды;

Сотпен әкімшілік құқық бұзушылықтар бойынша мінез-құлқына ерекше талаптар белгіленгендерді;

Қорғау нұсқамасы шығарылған адамдарға қатысты профилактикалық бақылауды және жеке профилактикалық жұмысты жүзеге асырады [1].

Әкімшілік құқық бұзушылық құрамы бар тұрмыстық зорлық-зомбылықтың жолын кесу мақсатында және жәбірленушінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қорғау нұсқамасын шығарады және негіздер болған жағдайда ішкі істер органдарының лауазымды адамы тұрмыстық зорлық-зомбылық жасаған адамды арнаулы орында мәжбүрлеп ұстай отырып, іс-әрекет және жүріп-тұру бостандығынан уақытша айыруды көздейтін әкімшілік ұстауды жүргізеді.

Әкімшілік ұстаудың тәртібі, мерзімдері, әкімшілік ұстауға ұшыраған адамдардың құқықтары мен міндеттері Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде айқындалған. (787, 788, 789 баптар).

Мемлекеттің отбасын кешенді қолдау бойынша шаралар қабылдауына қарамастан, шұғыл шешім қабылдауды талап ететін келесі жағдайлар орын алуда.

Ажырасу және некесіз бала туудың өскені байқалады. Шамамен әрбір үшінші неке ажырасуда. Кәмелеттік жасқа толмаған балалары бар ерлі-зайыптылардың ажырасу үлесі көбейді. 2019 жылы 160,5 мың некенің 44,9 мыңы ажырасса (28%), 2020 жылы 148,7 мың некенің 53,3 мыңы ажырасқан (35 %).

Толық емес отбасылар саны артуда. 2019 жылды 2020 жылмен салыстырғанда толық емес отбасылар үлесі 6,8 % ға артқан. Олардың ішінде 400 мыңнан астам әйел 700 мыңнан астам баланы, ал 60 мыңнан астам ер адам 300 мыңнан астам баланы тәрбиелеп отыр (15,1 % бала анасымен ғана, 6,4 % бала әкесімен ғана тұрып жатыр). Демек әрбір бесінші бала толық емес отбасында өмір сүруде.

Профилактикалық шаралар тиісінше жетілмеген, осыған орай отбасымен жұмыстар негізінен өмірлік қиын жағдайға тап болу фактісі орын алғаннан кейін ғана жүргізіледі. Бұл ретте көмек алу үшін түрлі инстанцияларға жүгіну қажет, әлеуметтік көмекті түрлі ведомствалар ұсынады, олар әдетте отбасы мүшесіне оны отбасынан алшақтату негізінде көрсетіледі. Бұл отбасылық жағдайды жоғалтуға, отбасы мүшесін әлеуметтік қосу деңгейін төмендетуге әкеп соқтырады, ал көрсетілген көмек отбасын сақтауға және нығайтуға бағытталған болуы тиіс [2].

Осы жоғарыдағы келеңсіздіктерді болдырмау үшін жәбірленушінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында және Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде көзделген тәртіппен әкімшілік ұстап алуды немесе Қазақстан

Республикасы Қылмыстық-процестік кодексінің 128-бабында көзделген тәртіппен ұстап алуды жүргізу үшін негіздер болмаған кезде аумақтық полиция органының, ішкі істер органы жергілікті полиция қызметінің бастықтары, олардың орынбасарлары, учаскелік полиция инспекторлары, кәмелетке толмағандардың істері және әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау жөніндегі инспекторлар жәбірленушінің пікірін ескере отырып, қорғау нұсқамасын шығарады, ол тұрмыстық зорлық-зомбылық жасаған немесе оны жасау қаупін төндіретін адамға орындау үшін қолхатпен беріледі. Қол қоюдан бас тартылған жағдайда, қорғау нұсқамасында бұл туралы жазба жасалады.

Жәбірленушіге оның құқықтары, сондай-ақ өзіне қатысты қорғау нұсқамасы шығарылған адам оны бұзған жағдайда құқықтық салдарлары түсіндіріле отырып, қорғау нұсқамасы шығарылған күні оның көшірмесі қолхатпен берілуге тиіс.

Қорғау нұсқамасының көшірмесі өзіне қатысты қорғау нұсқамасы шығарылған адамға табыс етілген уақыттан бастап жиырма төрт сағат ішінде прокурорға жіберіледі.

Қорғау нұсқамасы ол шығарылған кезде он алты жасқа толған, есі дұрыс адамға қатысты шығарылады.

Қорғау нұсқамасында тұрмыстық зорлық-зомбылық жасауға, жәбірленушінің отбасының кәмелетке толмаған және (немесе) әрекетке қабілетсіз мүшелерін қоса алғанда, оның еркіне қарамастан оны іздестіруге, оның ізіне түсуге, оған баруға, онымен ауызша, телефон арқылы сөйлесуге және өзге де тәсілдермен байланыс жасауға тыйым салынады.

Қорғау нұсқамасында: оның шығарылған уақыты мен орны, кмнің шығарғаны және кімге қатысты шығарылғаны, тұрмыстық зорлық-зомбылықтың жасалған орны, уақыты және мән-жайлары немесе жасалу қаупі, жәбірленушімен қатынастарда белгіленген шектеулер, құқыққа қарсы іс-әрекеттер жалғастырылған және қорғау нұсқамасы бұзылған жағдайлардағы құқықтық салдары көрсетіледі.

Қорғау нұсқамасының қолданылу мерзімі ол өзіне қатысты шығарылған адамға берілген кезден бастап отыз тәулікті құрайды. Тексеру мерзімділігі күнтізбелік жеті күнде кемінде бір ретгі құрайды [3].

Қорғау нұсқамасын бұзу Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде белгіленген жауаптылыққа әкеп соғады.

461 бап. Қорғау нұсқамасын бұзу [4].

Өзіне қатысты қорғау нұсқамасы шығарылған адамды ішкі істер органдары профилактикалық есепке қояды және оған қатысты профилактикалық бақылауды жүзеге асырады.

Жалпы, тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл келесі принциптерге:

Заңдылыққа;

Адамның және азаматтың құқықтары, бостандықтары мен заңды мүдделерінің кепілдігін сақтауға;

Адам мен азаматтың тәніне және психикасына азап әкелуге жол бермеуге;

Отбасын қолдауға және оны сақтауға;

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккендерге көмек көрсету кезінде құпиялылықты сақтауға;

Өмірде қиын жағдайға душар болған адамдармен жеке жұмыс жүргізуге негізделеді.

Тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимылды жүзеге асыратын субъектілер:

Қазақстан Республикасының Үкіметі;

Жергілікті атқарушы органдар;

Отбасы және гендерлік саясат істері жөніндегі комиссия;

Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялар;

Ішкі істер органдары;

Қамқоршылық және қорғаншылық органдары;

Білім беру ұйымдары;
Көмек көрсету ұйымдары;
Дағдарыс орталықтары [5].

Қорытынды: Жоғарыда талқыланған тақырып бойынша мақаланы қорытындылай келе, тұрмыстық зорлық-зомбылықтан зардап шеккен жәбірленушілердің денсаулығы мен өмірінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында учаскелік полиция инспекторлары тарапынан тұрмыстық зорлық-зомбылық жасайтын немесе оны жасауға қауіп төндіретін жеке тұлғаның тарапынан болуы ықтимал заңсыз іс-әрекеттердің алдын алу және жолын кесу үшін қорғау нұсқамасының жүргізілуі, оған қатысты қорғау нұсқамасы шығарылған адамның тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбанына қатысты қылмыстық әрекеттер жасамауының және қайғылы оқиғаның орын алмауының тиімді әрі қолайлы тәсілі деп есептеймін.

Өзекті мәселе: Біліктілігін арттыру және қайта даярлау курстарында сабақтар өткізу кезінде практикалық қызметкерлердің (Мамандандырылған күзет қызметі бөліністері - МКҚБ, Патрульдік полиция - ПП, Әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау бөліністері - ӨЗЗҚБ, Учаскелік полиция инспекторлары - УПИ т.б.) өздерінің ведомствалық бұйрықтарын күнделікті қызметте қолдану қажеттілігі болғандықтан жақсы деңгейде білетіндіктерін анықтадым. Бірақта ПО ның қызметін реттейтін Құқық қорғау қызметі туралы, ПО туралы, Құқық бұзушылық профилактикасы туралы, Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы Заңдарды және Мемлекеттік қызметкерлердің әдеп кодексін білмейтіндіктерін анықтадым. Мысалға ҚР 2009 жылғы 4 желтоқсандағы қолданыстағы Заңының 20-бабында Қорғау нұсқамасының мақсаты және жүргізілу тәртібі көрсетілген, практикалық қызметкерлер ҚР ӘҚТК 461 бабы бойынша әкімшілік жауапқа тарту керектігін біледі, ал заңнама бойынша жүргізілу тәртібі қалай болу керектігін білмейді. (Мысалы, Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы Заңының 19-бабында профилактикалық әңгімелесу бір сағаттан аспауы тиіс деп көрсетілген, осы мерзімнің қай заңнамада көрсетілгенін көптеген практикалық қызметкерлер білмейді). Ал ҚР құқықтық актілер туралы 2016 жылғы 6 сәуірдегі Заңына сәйкес ведомствалық бұйрықтар мен заңдардың арасында қарама қайшылық туындаған уақытта Заңның күші басым болады делінген.

Ұсыныс: ПО барлық бөліністерінде кәсіби қызметтік даярлық сабақтарында аталған полиция қызметінің құқықтық негіздері болып саналатын ПО ның қызметін реттейтін Құқық қорғау қызметі туралы, ПО туралы, Құқық бұзушылық профилактикасы туралы, Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы Заңдарды және Мемлекеттік қызметкерлердің әдеп кодексі туралы сабақтар өткізу қарастырылған. Осы сабақтарда аталған заңнамалық актілердің практика жүзінде қолданылуының маңыздылығын практикалық қызметкерлерге кәсіби үлгіде түсіндіре білу қажет деп есептеймін.

Әдебиеттер:

1. Учаскелік полиция пунктінің жұмысын ұйымдастыруға жауапты учаскелік полиция инспекторларының, учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерінің қызметін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 1095 бұйрығы.
2. Гендерлік саясаттың қоғамдық мәселелері; «Адам және қоғам» Республикалық ғылыми-саяси журналы, № 9, 14-16 беттер, 2020 жылғы қыркүйек;
3. Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 4 желтоқсандағы N 214-IV Заңы;
4. Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі 05.07.2014 ж.
5. Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 6 желтоқсандағы № 384 Жарлығы.

Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Момышұлы атындағы оқу орталығы полиция капитаны

Учебный центр МВД Республики Казахстан имени Б. Момышұлы капитан полиции

Police captain of the training center named after B. Momyshev of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan

Қазақстан Республикасы әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қамтамасыз ету шаралары

Аталған мақалада Қазақстан Республикасы әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасына сай әкімшілік қамаққа алу түріндегі жазаны қолданудың сот тәжірибесіне саралау жасалынады. Зерттеу нәтижесінде, автор арқылы қолданыстағы нормаларды жетілдіруге қатысты ұсыныстар келтіріледі.

Түйін сөздер: әкімшілік құқық бұзушылықтар, әкімшілік қамаққа алу, құқық бұзушылықтың диспозициясы, санкция, әкімшілік жаза, әкімшілік норма.

Меры обеспечения дел об административных правонарушениях Республики Казахстан

В данной статье анализируется судебная практика наложения административных взысканий в соответствии с законодательством Республики Казахстан об административных правонарушениях. В результате исследования автор представляет предложения по улучшению существующих проблем.

Ключевые слова: административные правонарушения, административный арест, диспозиция правонарушения, санкция, административные взыскания, административная норма.

Measures to ensure cases of administrative offenses in the Republic of Kazakhstan

The article analyzes the practice of duplication of administrative legislation with the legislation of the Republic of Kazakhstan for one state. Based on the results of the study, the author establishes a forecast of emerging problems.

Keywords: administrative offenses, administrative arrest, disposition of the offense, sanction, administrative penalties, administrative norm.

Қазақстан Республикасының «2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасына» сай, Қазақстанның орнықты әлеуметтік-экономикалық дамуын қамтамасыз ететін барлық нормативтік құқықтық актілерді қазіргі заман талабына сәйкестендіру, адам мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын кепілдендіру және әкімшілік құқық пен әкімшілік іс жүргізу заңнамасын жетілдіру басты міндет болып табылады [1, б.2].

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасы әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекстің (ары қарай ҚР ӘҚБтК) кейбір баптарын сот тәжірибесінде қолдануды жетілдіруге қатысты бірқатар сұрақтар бар. Соның бірі Қазақстан Республикасы ӘҚБтК 50-бабы «Әкімшілік қамаққа алу» [2, б.15].

Әкімшілік қамаққа алу – әкімшілік жазаның қатарына жатқызылады (ҚР ӘҚБтК-нің 41 бабы). Әкімшілік қамаққа алу – тұлғаларға мәжбүрлі түрде қолданылатын Қазақстан Республикасы заңына сәйкес бас бостандығын шектейтін әкімшілік жазаның түрі болып табылады. Аталған жаза ерекше жағдайларда ғана әкімшілік құқық бұзушылық жасалынған тұлғаларға қолданылады [3, б.14].

Е.О. Алаухановтың пікірінше: «Тұлғаларға қатысты әкімшілік қамаққа алу түріндегі жазаны қолдану арқылы қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын-алу және жолын кесуге қол жеткізуге болады» [4, б.27].

Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетіне сәйкес 2018 жылы 3 562 222 әкімшілік құқық бұзушылық анықталды. Әкімшілік қамаққа алу түріндегі жаза 65 мың 842 адамға қолданылады. 2020 жылдың 9 айында қолданылған әкімшілік қамақ түріндегі жазаның саны 40 000 нан асты [5,

б.4]. Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-нің 73,73-1,73-2,127, 131, 174, 434, 440, 443, 449, 564, 608, 611, 613, 615, 652, 653, 665, 667, 669, 673 баптарында «әкімшілік қамаққа алу» түріндегі жаза қаралған. Әкімшілік қамаққа алу тек жеке тұлғаларға қатысты ғана қолданылады.

Ал, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы режимін, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы және Еуразиялық экономикалық одақтың кедендік шекарасы арқылы өткізу пункттеріндегі режимді, Қазақстан Республикасының мемлекеттік құпиялар, халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы туралы заңнамасын, өрт қауіпсіздігінің талаптарын, жол жүрісі қағидаларын, қызмет орындарынан тыс жерде кеден қағидаларын, Қазақстан Республикасының бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы заңнамасын, Қазақстан Республикасының бюджет және салық заңнамасын, Қазақстан Республикасының мемлекеттік сатып алу туралы заңнамасын, аң аулау, балық аулау қағидаларын, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен қорғаудың басқа да қағидалары мен нормаларын бұзғаны үшін осы баптың бірінші бөлігінде аталған адамдар жалпы негіздер бойынша әкімшілік жауаптылықта болады (ҚР ӘҚБтК-нің 32 бабы). Аталған адамдарға әкімшілік қамаққа алу түрінде әкімшілік жазалар қолдануға болмайды. Әкімшілік жазаны қолдану құқығы берілген органдар (лауазымды адамдар) оларға әкімшілік жазалар қолданудың орнына кінәлілерді тәртіптік жауаптылыққа тарту туралы мәселені шешу үшін тиісті органдарға құқық бұзушылықтар туралы материалдарды беруге тиіс.

Сонымен қатар, «жүкті әйелдерге және он төрт жасқа дейінгі балалары бар әйелдерге, он сегіз жасқа толмаған адамдарға, 1 және 2-топтағы мүгедектерге, сондай-ақ елу сегіз жастан асқан әйелдерге, алпыс үш жастан асқан еркектерге және он төрт жасқа толмаған балаларын жалғыз өзі тәрбиелеп отырған еркектерге әкімшілік қамаққа алуды қолдануға болмайды» (ҚР ӘҚБтК-нің 50 бабы).

Алайда, қолданыстағы заңнамада санкциясында «әкімшілік қамаққа алу» түріндегі жазадан бөлек баламалы түрде жаза көзделмегендіктен кейбір баптарды сот практикасында қолдануда қиындықтар туындап отыр.

Мысалы, Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-нің 608 бабы, 611 баптарын жатқызуға болады. Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-нің 608-бабына сай «Жүргізушінің көлік құралын алкогольдік, есірткілік және (немесе) уытқұмарлық масаң күйде басқаруы, сол сияқты көлік құралын алкогольдік, есірткілік және (немесе) уытқұмарлық масаң күйдегі адамның басқаруына беру үшін он бес тәулікке әкімшілік қамаққа алуға және жеті жыл мерзімге көлік құралын басқару құқығынан айыруға алып келеді». Аталған іс-әрекеттерді Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-нің 50-бабының екінші бөлігінде сәйкес әкімшілік қамаққа алу қолданылмайтын адамдар жасаған жағдайларда оларға екі жүз айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады (ҚР ӘҚБтК-нің 608-бабының 8 тармағы).

Біздің пікірімізше, Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-нің 50 бабына толықтыру ендіру керек. Онда жоғарыда көрсетілген тұлғаларға қатысты, «әкімшілік қамаққа алу түріндегі жаза» баламалы жаза ретінде айыппұл түрін тағайындау барысында тұлғалардың жеке басы ескерілуі керек.

Әкімшілік қамаққа алу - отыз тәулікке дейінгі, ал төтенше жағдайлар режимі талаптарын бұзғаны үшін қырық бес тәулікке дейінгі мерзімге белгіленеді.

Қазақстан Республикасы ӘҚБтК 683-бабына «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген органдар (лауазымды адамдар)құзыретінің ара жігін ажырату» сай, әкімшілік жаза түрлерінің бірі ретінде әкімшілік қамаққа алуды судья қарайды. Әкімшілік қамаққа алуды судья айрықша жағдайларда осы бөлімнің Ерекше бөлігінде көзделген шектерде тағайындайды.

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2016 жылғы 22 желтоқсан «Соттардың Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің Жалпы бөлігінің нормаларын қолдануының кейбір мәселелері туралы» № 12 нормативтік қаулысының 12 тармағына сәйкес [6], «ӘҚБтК-нің 50-бабына сәйкес әкімшілік қамаққа алуды судья айрықша

жағдайларда ӘҚБтК-нің Ерекше бөлігінде көзделген шектерде тағайындайды. Жасағаны үшін әкімшілік қамаққа алу түрінде әкімшілік жаза көзделетін әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қараған кезде судьялардың әкімшілік қамаққа алуды қолдануды болдырмайтын ӘҚБтК-нің 32 және 50-баптарының екінші бөліктерінде көзделген мән-жайлардың болғанын немесе болмағанын мұқият анықтағаны жөн».

Бірақ, сот тәжірибесі көрсетіп отырғандай қолданыстағы әкімшілік заңнаманың нормаларында «әкімшілік қамаққа алудың» нақты мерзімі белгіленбегендіктен судьялар қамау мерзімін әр түрлі дәрежеде тағайындайды. Сот тәжірибесі көрсетіп отырғандай 1 күнге тағайындалған жазаларды кездестіруге болады [7, б.5].

Мысалы, 2017 жылы 15 тамызда «Тарбағатай аудандық сотында ӘҚБтК-нің 461-бабы бойынша аудандық ішкі істер бөлімінен келіп түскен әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қаралды.

Тарбағатай ауданының тұрғыны Д. ішімдік ішкен мас күйінде әкесінің ар-намысына тиетін сөздер айтып, балағаттағаны үшін ішкі істер бөлімінің қызметкерлері, сол күні 30 тәулік мерзімге қорғау нұсқамасын қабылдаған. Құқық бұзушы қорғау нұсқамасымен сол күні қол қою арқылы таныстырылған. Алайда, қорғау нұсқамасының әрекет ету мерзімі аяқталмай жатып, Д. ішімдік ішкен мас күйінде қорғау нұсқамасын бұзған. Сот мәжілісінде Д. кінәсін мойындады.

Сот, Д. түсінігін, прокурордың оның әрекетінде ӘҚБтК-нің 461-бабында көрсетілген құқық бұзушылықтың құрамы бар деп, оған әкімшілік шара ретінде қамаққа алуды сұраған қортынды сөзін тыңдап, іс қағаздарымен танысып, Д-ны ӘҚБтК-нің 461-бабымен әкімшілік жазаға тартып, оны 1 (бір) тәулікке әкімшілік қамаққа алуға қаулы шығарды» [8, б.5].

Әкімшілік ұстап алуға ұшыраған адамға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс оны ұстап алған кезден бастап жиырма төрт сағаттан кешіктірмей қаралады (ҚР ӘҚБтК-нің 817-бабы). Жасалғаны үшін жауаптылық әкімшілік қамаққа алуды қолдануға әкеп соғуы мүмкін әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамасының көшірмесі жасалғанынан кейін судьяға дереу жіберіледі (ҚР ӘҚБтК-нің 808 бабы). Ал, істі қарау және шешім шығарудың мерзіміне қатысты қолданыстағы нормада уақыт шектелмеген (ҚР ӘҚБтК-нің 817 бабы).

Әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша қаулы іс қаралып біткен соң дереу жарияланады. Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау нәтижелері бойынша шығарылған қаулы «өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізіліп жатқан тұлғаға» жарияланған күнінен бастап үш тәулік ішінде табыс етіледі және (немесе) жолданады (ҚР ӘҚБтК-нің 823 бабы). Қаулы табыс етілген сәттен бастап он тәулік ішінде аталған тұлға жоғарғы тұрған сотқа шағымдана алады (ҚР ӘҚБтК-нің 832 бабы).

Бірақ, отандық сот практикасы көрсетіп отырғандай қамаққа алуға қатысты нормаларды тәжірибе қолдануда бірқатар қиындықтар туғызады.

Біріншіден, Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-тің 883-886 баптарына сәйкес бірінші инстанцияда шығарылған соттың шешімі он күн өткен соң заңды күшіне енген соң орындалуы қажет. Алайда, «қамаққа алу» түріндегі жазалар соттың шешімі жария етілген сәттен бастап жүзеге асырылуда. Аталған норма Қазақстан Республикасы Конституциясына сәйкес тұлғаның шағымдану құқығын шектеп отыр.

Екіншіден, әкімшілік ұстап алу мерзімдері сақталына бермейді.

Мысалы, тұлғаны әкімшілік ұстап алу - әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізуді қамтамасыз ету шараларына жатқызылады (ҚР ӘҚБтК-нің 785 бабы). Ол құқық бұзушылықтың жолын кесу немесе іс жүргізуді қамтамасыз ету мақсатында жеке тұлғаның, заңды тұлға өкілінің, лауазымды адамның жеке бас бостандығын қысқаша мерзімге шектеу түрінде жүзеге асырылады және үш сағаттан ұзақ болмауы керек. Нақты ұстап алу уақытынан бастап үздіксіз есептелетін үш сағаттың өтуі осы мерзімнің аяқталу кезі болып табылады (ҚР ӘҚБтК-нің 787 - 789 баптары).

Мысалы, лауазымды тұлғалар «қамаққа алу» түрінде санкция көзделген құқық

бұзушылықтар бойынша істің материалдарын және әкімшілік ұстап алынған тұлғаларды 3 сағаттан кешіктірмей сотқа жеткізуі тиіс. Алайда, республика көлеміндегі аудандық соттар көп жағдайда түнгі уақытта жұмыс жасамауына байланысты, көрсетілген мерзімді толықтай сақтауға мүмкіншілік бола бермейді. Сонымен бірге, кейде әкімшілік құқық бұзушылықтың материалдары ПО арқылы почта арқылы немесе «Сот кабинеті» онлайн-сервисі арқылы жіберіледі, ал жауапқа тартылатын тұлға өз мерзімінде жеткізілмегендіктен, «қамаққа алу» түрінде санкциясы қаралған істер бойынша судьялардың тез арада шешім қабылдауға мүмкіншілігі болмайды. Сонымен бірге, құқық бұзушылықты жасаған тұлғалардың өзге облысқа, ауданға, мемлекетке қашып кету оқиғаларының болуына байланысты сот арқылы тиісті шешімдер дер кезінде қабылданбайды [9].

Күзетілетін объектілерге заңсыз кіргені, Қазақстан Республикасының халықтың көші-қоны саласындағы заңнамасын бұзғаны, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы режимін, шекара режимін және кедендік режимді немесе Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы және Еуразиялық экономикалық одақтың кедендік шекарасы арқылы өткізу пункттеріндегі режимді бұзғаны үшін, сондай-ақ Қазақстан Республикасының континенттік қайраңындағы, аумақтық суларындағы (теңізіндегі) және ішкі суларындағы әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу қозғалған адам – қажет болған жағдайларда жеке басын анықтау және құқық бұзушылықтың мән-жайларын анықтау үшін бұл жөнінде ұстап алынған кезден бастап жиырма төрт сағат ішінде прокурорға жазбаша хабарланып, қырық сегіз сағатқа дейін ұсталуы мүмкін. Төтенше жағдай жарияланған жерде коменданттық сағат енгізілуіне байланысты белгіленген тәртіпті бұзуға жол берген адамдарды ішкі істер органдарының (полицияның) қызметкерлері немесе әскери патрульдер коменданттық сағат аяқталғанға дейін, ал өзімен бірге құжаттары жоқтарды – олардың жеке басын анықтағанға дейін, бірақ қырық сегіз сағаттан аспайтын уақытқа ұстай алады.

Әкімшілік жазалау шарасының бірі ретінде әкімшілік қамаққа алуға әкеп соғатын әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша өзіне қатысты іс жүргізу қозғалған адам, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс қаралғанға дейін, бірақ жиырма төрт сағаттан аспайтын әкімшілік ұстап алуға тартылуы мүмкін (ҚР ӘҚБтК-нің 789 бабы).

Үшіншіден, әкімшілік ұстап алуға ұшыраған адамдар арнайы бөлінген, санитариялық талаптарға сай келетін және оларды өз еркімен тастап кету мүмкіндігі болмайтын үй-жайларда ұсталынуы тиіс. Адамдарды аталған үй-жайларда ұстаудың тәртібі Қазақстан Республикасы ІІМ 2018 жылғы 24 шілдедегі «Арнайы үй-жайдың қызметін ұйымдастыру Тәртібі мен арнайы үй-жайдың ішкі жұмыс тәртібінің типтік Ережесін бекіту туралы» № 531 бұйрығымен [10, б.23] реттеледі.

Бірақ, тұлғаларды үй-жайларда ұстау талаптары толықтай орындалмайды, кейде тұлғаны әкімшілік ұстап алынған жерден ПО-на жеткізгенге дейінгі аралықта 3 сағат әкімшілік ұстаудың мерзімі өтіп кетеді [11, б.5].

Судьяның әкімшілік қамаққа алу туралы қаулысын, ішкі істер органдары және әскери полиция органдары орындайды. Әкімшілік қамаққа алынған тұлғалар ішкі істер органдары айқындайтын орындарда күзетпен ұсталады, ал әскери қызметшілер әкімшілік қамаққа алуды гауптвахталарда өтеуі тиіс. (ҚР ӘҚБтК-нің 913-бабы). «Адамдарды қоғамнан уақытша оқшаулауды қамтамасыз ететін арнаулы мекемелерде, арнаулы үй-жайларда ұстау тәртібі мен шарттары туралы» Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 30 наурыздағы N 353-І Заңының 46-6-бабына сай [12, б.13], әкімшілік қамауға алынған және арнаулы қабылдау орындарына жазасын өтейді. Әкімшілік қамауға алынған адамдардың арнаулы қабылдау орнына, уақытша ұстау изоляторына орналастырылғаны немесе олардың тиісті медициналық ұйымдарға жіберілгені туралы арнаулы қабылдау орнының әкімшілігі бір тәулік ішінде олардың жақын туыстарына – тұрғылықты жері бойынша, ал шетелдікті орналастырған жағдайда Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрлігі арқылы шет мемлекеттің елшілігіне, консулдығына немесе өзге өкілдігіне де хабарлайды. Әкімшілік қамауға алынған

адамдардың сотқа, прокуратура органдарына немесе басқа да мемлекеттік органдарға жазған өтініштері қаралмайды және олар берілген уақытынан бастап жиырма төрт сағат ішінде мекен-жайы бойынша жіберіледі. Арнаулы қабылдау орны болмаған немесе онда орындар болмаған не арнаулы қабылдау орнының шалғайлығынан немесе тиісті қатынас жолдарының болмауынан оған жеткізу мүмкін болмаған жағдайларда әкімшілік қамауға алынған адамдарды уақытша ұстау изоляторында ұстауға жол беріледі.

Аталған жағдайларда да, әкімшілік жауапкершілікке тартылған тұлғаның конституциялық құқықтары толықтай сақталмайды.

Жоғарыдағыларды қорытындылай келе, қолданыстағы кейбір нормалар жетілдіруді қажет етеді деп есептейміз. Яғни, өзіне қатысты әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша іс жүргізіліп жатқан тұлғаға қатысты «әкімшілік қамаққа алу» түріндегі жаза тағайындалған сәттен бастап оның жоғарғы тұрған сотқа шағымдану құқықтары толықтай сақталуы қажет деп есептейміз.

Әдебиеттер:

1. «Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы N 858 Жарлығы.
2. Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі. – Алматы: ЮРИСТ, 2020. – 428 б..
3. Таранов А.А. Комментарий к Кодексу Республики Казахстан об административных правонарушениях. В двух книгах. Книга 1. – Алматы: ТОО «Издательство «Норма-К», - 2002, 464 с.
4. Алауханов, Е. О. Криминология (Қылмыстану) [Текст] : оқулық / Есберген Алауханов. - Алматы: Қазығұрт, 2006. - 263 б..
5. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің есебі // Айналыс режимі: [https://www.gov.kz/memleket/entities/pravstat?lang=\(жүгіну күні: 28.10.2020\)](https://www.gov.kz/memleket/entities/pravstat?lang=(жүгіну күні: 28.10.2020)) – интернет көздері.
6. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2016 жылғы 22 желтоқсан «Соттардың Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің Жалпы бөлігінің нормаларын қолдануының кейбір мәселелері туралы» № 12 нормативтік қаулысы.
7. Қорғау нұсқамасын бұзғаны үшін әкімшілік қамаққа алынды // Айналыс режимі: <https://vko.sud.kz/kaz/news/korgau-nuskamasy-n-buzgany-ushin-kimshilik-kamakka-alyndy-2> (жүгіну күні: 28.10.2020) – интернет көздері.
8. Мамонтов Н.И. Особенности назначения административного наказания в виде административного ареста. // Айналыс режимі: <https://www.zakon.kz/4896755-osobennosti-naznacheniya.html> (жүгіну күні: 28.10.2020) – интернет көздері.
9. Секербеков Б.Т. Административное право: проблемы и предложения. <https://www.zakon.kz/4743817-administrativnoe-pravo-problemy-i.html>; (жүгіну күні: 28.10.2020) –
10. Приказ и.о. Министра внутренних дел Республики Казахстан от 24 июля 2018 года № 531 «Об утверждении Правил организации деятельности специальных помещений и Типовых правил внутреннего распорядка специального помещения».
11. А.З. Ибраев, С. В. Корнейчук Особенности задержания правонарушителя по новому административному кодифицированному законодательству Республики Казахстан // Проблемы права и экономики. - Костанай, 2015.
12. «Адамдарды қоғамнан уақытша оқшаулауды қамтамасыз ететін арнаулы мекемелерде, арнаулы үй-жайларда ұстау тәртібі мен шарттары туралы» Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 30 наурыздағы N 353-І Заңы.

Тұрмыстық зорлық зомбылықтың алдын алу бойынша мамандарды даярлау орталығының оқытушы-әдіскері, полиция майоры

преподаватель-методист Центра подготовки специалистов по профилактике бытового насилия, майор полиции

Center for training specialists in the prevention of domestic violence teacher-methodologist, police major

Балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу болдырмау жұмыстарын ұйымдастыру

Зорлық-зомбылық құқықта «Бір адамның екінші бір адамға, оның жеке басына тиіспеушілік құқығын бұзатын психикалық ықпал жасауы» делінген. Тән азабын шектірген зорлық – адамның ағзасына тікелей әсер ету, ұрып-соғу, денесіне зақым келтіру, т.б. атап айтуға болады. Тән азабын шектірген зорлықтың салдарынан жәбірленушінің денсаулығына зиян келтірілуі мүмкін. Жан азабын шектірген зорлық – жәбірленушінің қарсылық көрсетуіне, өз құқықтары мен мүдделерін қорғауына деген ерік жігерін жасыту үшін қорқыту, адамның психикасына әсер ету. Жан азабын шектірген зорлық жүйке ауруына ұшыратуы мүмкін.

Организация работы по предупреждению и пресечению насилия в отношении детей

Насилие в праве гласит, что «психическое воздействие одного человека на другого, нарушающее его личную неприкосновенность». Следует отметить, что насилие, ограничивающее физические страдания, – это прямое воздействие на организм человека, побои, телесные повреждения и т.д. В результате насилия, ограничившего плотские страдания, может быть причинен вред здоровью потерпевшего. Насилие, ограничивающее душевные страдания-запугивание, воздействие на психику человека с целью подавления воли потерпевшего к сопротивлению, защите своих прав и интересов. Насилие, ограничивающее страдания, может привести к нервному расстройству.

Organization of work on prevention and Prevention of violence against children

The law states that violence is "the mental influence of one person on another, which violates the right of inviolability of his personality." Violence, which limited the suffering of the body, is a direct impact on the body of a person, beatings, injuries to the body, etc. As a result of violence that has limited physical suffering, harm to the victim's health may be caused. Violence, which limited the suffering of the soul, is a threat to the victim's will to resist, to protect their rights and interests, to affect the human psyche. Violence, which limits the suffering of the soul, can lead to a nervous breakdown.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 27-бабында неке мен отбасын, ана мен баланы мемлекеттік қорғауға кепілдік беріледі, бұл құқықтың көптеген салалары арқылы, соның ішінде қылмыстық құқық арқылы қамтамасыз етіледі.

ҚР Қылмыстық кодексінің Ерекше бөлімінің дербес бөлімі түріндегі нормалардың кез келген жиынтығын оқшаулаудың теориялық негізі қылмыс объектісі туралы, яғни зиян келтірілетін немесе қылмыстық қол сұғушылық нәтижесінде мұндай зиян келтіру қаупіне қойылатын қоғамдық қатынастар туралы ілім болып табылады. Бұл ілім белгілі бір түрде қатысушылардың бірі кәмелетке толмағандар болып табылатын қоғамдық қатынастар тобын көруге мүмкіндік береді, басқаша айтқанда, еліміздің болашағы үшін және мемлекет тарапынан ерекше қамқорлық жасауды талап ететін өскелең ұрпақтың өкілдері. Бұл қатынастарды қылмыстық-құқықтық құралдармен қорғаудың басты мәні кәмелетке толмаған азаматтың мүдделерін қорғауға, оның жеке басын қалыпты дене бітімі, зияткерлік және адамгершілік тұрғыдан қалыптастыруға жағдай жасауға әкеледі.

Мәселен, қылмыстық құқық бұзушылық отбасына және кәмелетке толмағандарға қарсы тарауында көзделген ҚР ҚК Ерекше бөлімінде. Бұл ретте, онда өз объектісі бойынша әртүрлі, бірақ өзара тығыз байланысты қарым-қатынастары бар қылмыстық құқық

бұзушылықтардың екі тобы шоғырланғанына назар аудару қажет, осыған байланысты екі топты ажырату қажет: 1) отбасына қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар және 2) кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар.

Бұл ретте кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтарға мыналар жатады: 1) кәмелетке толмаған адамды қылмыстық құқық бұзушылықтар жасауға тарту (ҚК 132-бабы); 2) кәмелетке толмаған адамды қоғамға жат іс-әрекеттер жасауға тарту (ҚК 133-бабы); 3) кәмелетке толмағандарды сату (ҚК 135-бабы); 4) кәмелетке толмаған адамды тәрбиелеу жөніндегі міндеттерді орындамау (ҚК 140-бабы); 5) балалардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі міндеттерді тиісінше орындамау (ҚК 141-бабы).

Отбасына қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар тобын: 1) баланы ауыстыру (ҚК 136-бабы); 2) бала асырап алу құпиясын жария ету (ҚК 138-бабы); 3) балаларды күтіп-бағуға қаражат төлеу жөніндегі міндеттерді орындамау, еңбекке жарамсыз ата-аналарын, еңбекке жарамсыз жұбайын (зайыбын) күтіп-бағуға қаражат төлеуден жалтару (ҚК 139-бабы); 4) қорғаншы немесе қамқоршы құқықтарын теріс пайдалану (ҚК 142-бабы) құрайды. Сонымен қатар, кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтарға жеке адамға қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар да жатады.

Қоғам үшін ең бастысы – тәуелсіздік, адам үшін бас бостандығы және уайым қайғысыз өмір болып табылады. Өйткені, оның кепілі – заңдылық.

Тәуелсіздік төрімізден орын алған бастап, қоғамда ең басты құндылық – адам өмірі мен бостандығы екені белгілі.

Адамның және адамзаттың құқықтары мен бас бостандықтарын қамтамасыз ету және қорғау – конституциялық заңдылықтың басты талабы.

Қазақстанда салауатты өмір салтына қол жеткізуде, денсаулықты сақтау мен нығайтудағы басты міндеттің бірі – бала құқығын қорғау, зорлық-зомбылыққа қарсы күрес жүргізу. Атап айтсақ; зорлық-зомбылықты физикалық қасірет көрсету әрекеті деп анықтауы болса, онда тұрмыстық зомбылықта осы әрекеттің бастауы мен айқындау нүктесі анық белгіленеді. Отбасындағы зорлық-зомбылық мәселесі әлемнің әр елінде ертеден орын алған. Әйелдер мен балаларға қатысты зомбылықтың алдын алу және бағытталған профилактикалық сипаттағы шараларды жүргізуде ақпараттық үгіттеушілік жұмыстарды өткізу қажет болып табылады [1]

Зорлық-зомбылық құқықта «Бір адамның екінші бір адамға, оның жеке басына тиіспеушілік құқығын бұзатын психикалық ықпал жасауы» делінген. Тән азабын шектірген зорлық – адамның ағзасына тікелей әсер ету, ұрып-соғу, денесіне зақым келтіру, т.б. атап айтуға болады. Тән азабын шектірген зорлықтың салдарынан жәбірленушінің денсаулығына зиян келтірілуі мүмкін. Жан азабын шектірген зорлық – жәбірленушінің қарсылық көрсетуіне, өз құқықтары мен мүдделерін қорғауына деген ерік жігерін жасыту үшін қорқыту, адамның психикасына әсер ету. Жан азабын шектірген зорлық жүйке ауруына ұшыратуы мүмкін. Адамның өмірі мен денсаулығына қауіпті әдіс қолданылып жасалған қылмыстар «Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің» тиісті баптарына сәйкес жауаптылық пен жазаны ауырататын мән-жайлар болып табылады. Жоғарыдағыларға сүйене отырып, Отбасындағы тұрмыстық зорлық зомбылықтың алдын алу мақсатында елімізде зорлық-зомбылыққа қатысты дағдарыс орталықтары ашылып, өз жұмыстарын қарқынды түрде ұйымдастыруда, өйткені, әйелдер мен балаларға арналған зорлық-зомбылық проблемасы елімізде елеулі мөлшерде асқынды. Статистикалық мәліметке қарағанда елде жыл ішінде 500-дей әйел мен бала тұрмыстағы зорлық-зомбылық құрбаны болады екен. Әйелдер мен балалардың отбасыларынан қашуының басты бір себебі – жанұядағы зорлық-зомбылық. Сондықтан да, «Отбасылық қарым-қатынаста дағдарыс туындағанда, одан ешкімнің ештеңесі кетпейді» деген түсініктен арылу керек. Кікілжіңі көп болатын

отбасында өскен балалар есейген соң не әкесінің, не шешесінің отбасында өзін-өзі ұстау үлгісін алатындығы белгілі. [2].

Қазіргі уақытта бүкіл әлемдегі қасірет ата-аналар мен балалары арасындағы қарым-қатынасы, олардың ауызша агрессиясы, кәмелетке толмағандарға жыныстық, эмоционалды немесе физикалық зорлық-зомбылық болды. Біздің елімізде тәрбие үнемі реформалау жағдайында жүзеге асырылатындығымен жағдай күрделене түседі: білім беру мекемелерінің, бұқаралық ақпарат құралдарының, жастар мен балалардың қоғамдық бірлестіктерінің жұмысы және жас ұрпақтың бүкіл әлеуметтік-мәдени өмірі өзгеруде. Бір жағынан, қоғамды жалпы ізгілендірудің әсерінен ата-аналардың бұрын ақылға қонымды қатаңдық ретінде қабылдаған әрекеттері қатыгездік деп атала бастады. Екінші жағынан, қоғамның әлеуметтік стратификациясы, халықтың көп бөлігінің өмір сүру деңгейінің төмендеуі барлық қабаттардың өміріне әсер етті. Құқықтық, моральдық, экономикалық сенімсіздік адамдар арасындағы, әсіресе ерлі-зайыптылар, ата-аналар мен балалар арасындағы қатынастардың қайшылықтарын күшейтті, бұл көптеген отбасылардың өмірін тұрақсыздандыруға әкелді, бұл әсіресе жас ұрпаққа әсер етті. Балалар мен жасөспірімдерді қатыгездіктен қорғау, оларға қарсы қылмыстың алдын алу өте маңызды, әлеуметтік маңызды және өзекті міндет болып табылады, оны шешу пәнаралық сипатқа ие.

Зорлық-зомбылықтың жолын кесу жөніндегі қызметке құқық қорғау жүйесінің, қорғаншылық және қамқоршылық органдарының қызметкерлері, әлеуметтік және педагогикалық салалардың өкілдері, медициналық және психологиялық қызметтердің қызметкерлері тартылуға тиіс. Алайда көбінесе балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу мен жолын кесудің тиімді жүйесін құру, қатыгез қарым-қатынас құрбандарына көмек көрсету жөніндегі күш-жігер кедергілерге бөлінеді, оның ішінде: ведомстволық шектеулер мен ведомствоаралық бытыраңқылық, ынтымақтастық үшін мемлекеттік емес ұйымдарды таңдаудағы субъективизм, алдын алу жұмыстарын ұйымдастыруда бірыңғай әдістемелік және жүйелі тәсілдердің болмауы; өскелең ұрпақпен және отбасымен жұмыста профилактикалық бағыттылықты елемей; зардап шеккендерді қорғау және оңалту бойынша заңнамалық нормалар мен құқық қолдану практикасының болмауы, бұл халықтың құқықтық сауатсыздығымен және құқық қорғау органдарына сенімсіздігімен, білікті заң көмегіне жүгінуге мүмкіндік бермейтін материалдық табыстарының төмендігімен шиеленісе түседі; педагогикалық, әлеуметтік, медициналық қызметкерлердің жәбірленушімен қарым-қатынас жасау дағдыларының қалыптаспауы, бұл зорлық-зомбылық фактілерін жасыруға немесе өшіруге, әсіресе ересек адамның кінәліні жазалауға және зардап шеккен адамды оңалтуға жеке мүдделілігі болмаған кезде; тиімді жұмыс істейтін және мақсатқа сай ұйымдастырылған оңалту жүйесінің болмауы, көптеген оңалту мекемелері іс жүзінде қалыпты өмірден кеткен балалардың жиналатын орны болып табылады және т.б. Мәселе зорлық-зомбылық құрбандарының едәуір бөлігі дисфункционалды топтардан шыққан немесе тағдырына жеке қызығушылық танытпайтын «көше» балаларының болуымен күрделене түседі. Кейде балалар өздерінің қайғы-қасіретімен, тіпті өз өмірлерімен ата-аналардың өзін-өзі растау қажеттілігін, ересектердің жеке өмірін ұйымдастыруға деген ұмтылысын төлейді, мас әкелер мен үнемі тітіркенген аналардың барымтасына айналады.

Кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық мәселесін тек оқытушылардың, ата-аналардың және балаларға қандай да бір түрде қатысы бар барлық ересектердің бірлескен жұмысы арқылы шешуге болады. Сонымен қатар, зорлық-зомбылықтың салдарын жою жөніндегі жұмыстың мақсаты: балаларын тәрбиелеуге жауап бере алмайтын ата-аналарды кінәлау емес, отбасына аталған іс-әрекетке қабілеттілігін қалпына келтіруге немесе қалыптастыруға көмектесу. Көбінесе біздің елімізде балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың таралуына екі жағдай ықпал етеді. Біріншіден, «репрессивті педагогика» деп

анықтауға ересектердің «үйдегі болып жатқан жағдайды далаға шығармау» деген ұмтылысы, Сондай-ақ азаматтардың жеке өміріне қол сұғылмау құқығы кедергі келтіреді.

Бала тәрбиелеу – бұл ешкімнің араласуға құқығы жоқ отбасылық іс, зардап шеккендерге көмектесуге тырысатын құқық қорғау органдары мен әлеуметтік қызметтер өкілдерінің қызметін қиындатады деген кең таралған пікір. Осылайша, сенімсіздік, материалдық тәуелділік, кәмелетке толмағандардың психикасының жас ерекшеліктері (жетілмегендік, ересек адамның беделіне бағыну, сенімділік, өмірлік тәжірибенің болмауы, қазіргі жағдайды толық және сыни тұрғыдан бағалай алмау және ықтимал салдарларды болжау мүмкін емес) қоғамдағы зорлық-зомбылықтың өсуі жағдайында бала көбінесе қатыгездіктің құрбаны болады.

Құқықтар БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы конвенциясымен айқындалады (Конвенция бойынша 18 жасқа толмаған әрбір адам бала деп танылады). Осы халықаралық құжатқа сәйкес баланың: өмір сүруге; толыққанды даму үшін қажетті өмір сүру деңгейіне; өз көзқарастары мен пікірлерін еркін білдіруге; ой, ар-ождан және дін бостандығына; мәдени өмірге жан-жақты қатысуға; экономикалық қанаудан қорғауға; білім беруге; тиісті ақпаратқа қол жеткізуге; сот төрелігі органдарына жүгінуге; жыныстық қанаудан, қиянат жасаудан және ұқыпсыз қараудан қорғауға құқығы бар. Балалардың құқықтарын, оның ішінде зорлық-зомбылық түріндегі құқықтарын бұзғаны үшін ата-аналар, оларды алмастыратын адамдар немесе басқа да ересектер әкімшілік, қылмыстық, отбасылық және азаматтық құқық негізінде тек адамгершілік қана емес, сондай-ақ құқықтық тәртіпке де жауапты болады. Дегенмен, құрдастарынан физикалық және психикалық жағынан ерекшеленетін ең осал балалар. «Тәуекел тобына» дене кемістігі бар балалар, басқа ұлт өкілдері, ерекше мінез-құлық және т.б. жатады. Зорлық-зомбылықтан зардап шеккен балаларда әлеуметтік қауіпті мінез-құлық түрлері пайда болуы мүмкін: зорлық-зомбылық, өзіне-өзі қол жұмсау және тәуелділік (беттік-тәуелді, Интернетке тәуелділік, ойынға тәуелділік). Осы орайда бала тәрбиесінде ата-ананың алатын орны бөлек екенін ұмытпаған жөн. «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсін» дегендей бала ата-анасынан қандай тәрбие алса болашағы да, өмірі де солай болады. Сондықтан баланың тәрбиесіне бей-жай қарауға болмайды. Отбасындағы келеңсіз жағдайлар, айналасындағы теріс құбылыстар баланың өміріне кері әсерін тигізеді. Сондықтан бала тәрбиесінде ата-ананың ақыл-кеңесімен қоса, мектептегі ұстаздардың, қоғамның да тәрбиесі ауадай қажет.

Қазіргі қоғамда қатыгездіктің, зорлық-зомбылықтың күшейіп, жағдайдың ушығып бара жатқанын көз көріп, құлақ есітіп отыр. Отбасылық ұрыс-керіс, әйел мен бала саудасы, адамдардың бір-бірін өлтіруі бәрі де әлемдегі шешімі табылмай келе жатқан мәселе. Әлемді зорлық-зомбылықсыз құру үшін түрлі шаралар өткізіліп жатыр. Бірақ бұл іс-шаралардан қатыгездік азаймай келеді. Әлемді зорлық-зомбылықсыз көз алдымызға елестетіп қарағанда, қандай болар еді?! Бейбіт ел, ынтымағы жарасқан халық, үлгілі отбасын құру бәрі де адамның өз қолында.

Әдебиеттер:

1. Адамның құқығы бойынша Білім Қауымдастығы. «Балалар құқығы конвенциясының жеңілдетілген нұсқасы». <https://www.hrea.org/feature-events/simplified-crc.htm>
2. Эванс Д. Мықты іргетас: Ерте жастағы баланы оқыту мен тәрбиелеу-2007-Париж.
3. Бернارد ван Лиэр Баланың құқығы бойынша БҰҰ Комитеті, ЮНИСЕФ, - 2006.—Нұсқаулыққа жалпы түсініктеме
4. Гаага, Бернارد ван Лиэр Ерте жастағы баланың құқығы орындауы.
5. «Тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасы туралы» Қазақстан Республикасының Заңы. 1-2 тармағы
6. Электрондық ресурс]: Зорлық-зомбылықты болдырмау. <https://surak.baribar.kz/223263/>

*Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі Б. Момышұлы атындағы оқу орталығы
полиция подполковнигі*

*Учебный центр имени Б. Момышулы Министерства внутренних дел Республики Казахстан
подполковник полиции*

*B. Momyshuly training center of the ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan
lieutenant colonel of the police*

**Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы заңнамасына
сәйкес мүгедек тұлғаларға қатысты дене күштерін қолдану**

Мақалада әкімшілік жауапкершіліктен босатудың негізі ретінде жасалған құқық бұзушылықтың маңызы болмашы екендігін анықтаудың жолдары қарастырылады. Маңызы болмашы әкімшілік құқық бұзушылықтардың тізімін немесе олардың белгілерін, сондай-ақ оны заңнамалық тұрғыдан бекіту қажеттілігі туралы қорытынды жасалды.

Маңызы болмашы құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауапкершіліктен босату институтын қолданудың негіздері мен оның тәртібін реттейтін нормаларды жүзеге асырудың жолдары қаралды.

Сонымен қатар, мақалада маңызы болмашы негіздермен байланысты әкімшілік жауапкершіліктен босатуға қатысты әкімшілік заңнаманың нормалары, оның нысандары мен түрлері, жауапкершіліктен босатудың негіздері мен шарттары, аталған институтты жүзеге асырудағы сот практикасы, сондай-ақ бұрын қолданыста болған заңнамалардың нормалары және әкімшілік жауаптылықтан босатудың аспектілерін реттейтін шет мемлекеттердің заңнамалары талданды.

Зерттеу барысында әкімшілік-құқықтық теорияны одан әрі дамыту және аталған институтты заңнамалық, құқық қолдану практикасы тұрғысынан қамтамасыз ету және жетілдіру бағыттары ұсынылды.

Түйінді сөздер: әкімшілік құқық бұзушылық; әкімшілік жауаптылықтан босату негіздері; маңызы болмашы әкімшілік құқық бұзушылық; әкімшілік жаза; әкімшілік жауаптылық; ауызша ескерту; сот тәжірибесі; заңнамалар.

**Применение физической силы в отношении лиц с ограниченными возможностями в соответствии
с законодательством Республики Казахстан об административных правонарушениях**

В статье рассматривается пути определения малозначительности совершенного административного правонарушения как основания освобождения от административной ответственности. Был сделан вывод о наличии списка мелких административных правонарушений или их признаков, а также о необходимости его законодательного утверждения.

Рассмотрены основы применения института освобождения от административной ответственности за мелкие правонарушения и способы реализации норм, регулирующих его порядок.

Кроме того, был сделан анализ правовых норм, регулирующие основания и порядок освобождения лица от административной ответственности, а также судебная практика реализации этого института, нормы ранее действовавшего отечественного законодательства и законодательства некоторых зарубежных стран, регламентирующие различные аспекты освобождения от административной ответственности в связи с малозначительности совершенного административного правонарушения.

Рекомендовано предложение о дальнейшем развитие теории административного права, а также обеспечение и совершенствование этого института с точки зрения законодательной и правоприменительной практики.

Ключевые слова: административное правонарушение; основания освобождения от административной ответственности; мелкие административные правонарушения; административное взыскание; административная ответственность; устное предупреждение; судебная практика; законодательство.

**Use of physical force against persons with disabilities in accordance with the legislation of the
Republic of Kazakhstan on administrative offenses**

The article discusses ways of determining the insignificance of a committed administrative offense as a basis for exemption from administrative responsibility. It was concluded that there is a list of minor administrative offenses or their signs, as well as the need for its legislative approval.

The basics of applying the institution of exemption from administrative responsibility for minor offenses and ways of implementing the rules governing its procedure are considered.

In addition, an analysis was made of legal norms governing the grounds and procedure for releasing a person from administrative responsibility, as well as the judicial practice of implementing this institution, the norms of previously existing domestic legislation and the legislation of some foreign countries regulating various aspects of exemption from administrative liability due to the insignificance of the -shenny administrative offense.

A proposal is recommended for the further development of the theory of administrative law, as well as the provision and improvement of this institution in terms of legislative and law enforcement practice.

Keywords: administrative offense; grounds for exemption from administrative responsibility; minor administrative offenses; administrative penalty; administrative responsibility; verbal warning; arbitrage practice; legislation.

Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне сай (8-тарау) келесідей, әкімшілік жауаптылықтан және жазадан босатудың негіздері бекітілген: «ескіру мерзімінің өтуіне байланысты әкімшілік жауаптылықтан босату; әкімшілік жауаптылықтан және әкімшілік жазадан рақымшылық жасау актісі негізінде босату; әкімшілік жауаптылықтан тараптардың татуласуына байланысты босату; құқық бұзушылықтың маңызы болмашы болған кезде әкімшілік жауаптылықтан босату» [1, 21 б.].

Яғни, тұлғаға қатысты әкімшілік құқық бұзушылық жасалған күннен бастап барлық әкімшілік құқық бұзушылықтар бойынша екі ай, ал қоршаған ортаны қорғау және оңалту және банкроттық туралы заңнамаларын бұзуға қатысты жасалынған құқық бұзушылықтар бойынша бір жыл ішінде тиісті жаза тағайындалмаса, онда аталған мерзім өткен соң ескіру мерзімінің өтуіне байланысты олар әкімшілік жауаптылыққа тартылуға жатпайды. Сонымен қатар, құқық бұзған тұлғалар рақымшылық актісінің қабылдануына байланысты да әкімшілік жазадан босатылуға жатады. Қазақстан Республикасында тәуелсіздік алған мерзімнен бастап онға жуық рақымшылық актілері қабылданды. Кейбір әкімшілік құқық бұзушылықтар тек жәбірленушінің арызы негізінде қозғалады, егер ол өзге тараптармен татуласса онда жауаптылықтан босатылуға жатады.

Әкімшілік жауаптылықтан босатудың негіздерінің бірі «Құқық бұзушылықтың маңызы болмашы болған кезде әкімшілік жауаптылықтан босату» (ҚР ӘҚБтК-нің 64-1-бабы) болып табылады. Яғни, жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы болған кезде әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген судья, орган ауызша ескертумен шектеле отырып, әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамды әкімшілік жауаптылықтан босата алады.

Ал, ескерту жасау - жазалардың бір түрі болып табылады (ҚР ӘҚБтК-нің 43-бабы). Ескерту жасау әкімшілік жаза қолдануға уәкілеттік берілген соттың, органның (лауазымды адамның) жасалған құқық бұзушылыққа ресми түрде теріс баға беруінен және жеке немесе заңды тұлғаны құқыққа қарсы мінез-құлыққа жол беруге болмайтындығы туралы сақтандырудан тұрады. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2016 жылғы 22 желтоқсандағы № 12 нормативтік қаулысының 6-бөлігіне сай «Ескерту жасау негізгі әкімшілік жаза ретінде ғана қолданылуы мүмкін (ӘҚБтК-нің 42-бабының бірінші бөлігі) және қандай да бір қосымша жазаларсыз дербес қолданылуға жатады» [2].

Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-нің 57-бабына сай әкімшілік құқық бұзушылық үшін жауаптылықты ауырататын мән-жайлар және 366-бапқа ескертпеде көзделген мән-жайлар болмаған кезде әкімшілік жаза қолданатын сот, орган ӘҚБтК-нің тиісті баптарында көзделген ескерту жасауды қолдануға міндетті.

Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-тің 366-бабының ескертпесіне сай, «ӘҚБтК-тің 366, 368, 370, 371, 375, 381, 382, 386, 387 және 388-баптарында көзделген әкімшілік құқық бұзушылықтарды жасаған тұлғалар айлық есептік көрсеткіштен бес және одан да көп есе асатын залал келтірген жағдайда, олар әкімшілік айыппұл түріндегі әкімшілік жазаға тартылады». Мысалы «Орман қоры жерлерінде заңсыз тегістеу, құрылыстар тұрғызу, сүректі қайта өңдеу, қоймалар орналастыру» және т.б.

«Ескерту жасау» жазбаша нысанда шығарылады. Яғни, әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қарау нәтижелері бойынша орган әкімшілік жаза қолдану туралы қаулы шығарады (ҚР ӘҚБтК-тің 821-бабы). Егер ескерту түрінде әкімшілік жаза қолдануға әкеп соғатын әкімшілік құқық бұзушылық жасалған жағдайларда, егер тұлға құқық бұзушылық жасау фактісін мойындаса, әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама толтырылмайды [1, 349 б.]. Ескертуді ауызша жасауға да болады.

Аталған институт Қазақстан Республикасының 2001 жылғы ӘҚБтК-де болған [3, 24 стр.]. Алайда, бұл ережені қолдану кезінде тәжірибеде жемқорлық қауіптері орын алғандықтан, аталған институт әрекет етуін тоқтатқан болатын. Ал, 2014 жылғы қабылданған Қазақстан Республикасының ӘҚБтК-де бұл институт болған жоқ, алайда аталған негіз «Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2017 жылғы 28 желтоқсандағы № 127-VI Заңымен қайта толықтырылған [4].

Қазіргі таңда сыбайлас-жемқорлық факторларын шектеу мақсатында Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-тің 64-1 бабында бұл институттың қандай жағдайларда қолданылуына болатыны туралы нақты жағдайлар анықталған. Осылайша, тұлғаны әкімшілік жауапкершіліктен босату туралы мәселені шешу кезінде, әкімшілік құқық бұзушылық жасаудың нақты жағдайлары, оның ішінде құқық бұзушының жеке басы, сондай-ақ қолсұғушылық объектісі ескеріледі және егер зиян келтірілген болса - оның мөлшері ескеріледі [5].

Бірақ, қолданыстағы нормада аталған институтты жүзеге асыруда сот тәжірибесінде бірқатар мәселелер кездеседі. Әрине, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2004 жылғы 26 қарашадағы «Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы заңнаманы соттардың қолдануының кейбір мәселелері туралы» N 18 нормативтік қаулысының 6-тармағына сай [6], «Әкімшілік құқық бұзушылықтың формальды белгілері бар, алайда зиянның мөлшерінің аздығына байланысты қоғамға қауіп тудырмайтын әрекетті аз мөлшерлі құқық бұзушылық деп түсіну керек. Материалдық залал келтірген құқық бұзушылықты жасаған адамды ӘҚБтК-нің 68-бабының негізінде әкімшілік жазадан босату туралы мәселені шеше отырып, осы залал мөлшерінің ӘҚБтК-нің ерекше бөлігінің баптарында көзделген санкция мөлшерінен кем болуға тиіс екенін ескеру қажет. Мүліктік емес сипатта зиян келтірген құқық бұзушылықты жасаған адамды жоғарыда көрсетілген негіздер бойынша әкімшілік жазадан босату туралы мәселені шешу кезінде қол сұғылған объектіні, құқық бұзушылықты жасаудың нақтылы мән-жайы назарға алынуға тиіс. Құқық бұзушының жеке басының беделі, оның материалдық немесе отбасылық жағдайы, сондай-ақ оның құқық бұзушылықтан туындаған жағдайларды жоюға бағытталған әрекеттері құқық бұзушылық қауіптілігі дәрежесінің төмендеуін айғақтайтын мән-жайлар болып табылмайды» деп көрсетілген болатын. Алайда, аталған норма Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2014 жылғы 24 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының кейбір нормативтік қаулыларына өзгерістер мен толықтырулар енгізу және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Төрелік соты Пленумының кейбір қаулыларының және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының кейбір нормативтік қаулыларының күші жойылды деп тану туралы» № 3 нормативтік қаулысына сәйкес күшін жойған [7]. Бұл өзге нормативтік қаулыны қабылдауды қажет етеді.

Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-тің 64-1 бабының ескертпесіне сәйкес, «Адамды осы бапта көрсетілген негіз бойынша әкімшілік құқық бұзушылықтан босату туралы мәселе шешілген кезде – әкімшілік құқық бұзушылық жасаудың нақты мән-жайлары, оның ішінде құқық бұзушының жеке басы, сондай-ақ қол сұғушылық объектісі, ал келтірілген зиян болған кезде оның мөлшері ескерілуі тиіс» деп көрсетілген.

Яғни, жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы болу үшін,

біріншіден әкімшілік құқық бұзушылық жасаудың нақты мән-жайларына жауаптылықты жеңілдететін мән-жайлар болуы тиіс. Оған: 1) кінәлі адамның өкінуі; 2) әкімшілік құқық бұзушылық жасаған тұлғаның құқық бұзушылықтың зиянды салдарын болғызбауы, залалды өз еркімен өтеуі немесе келтірілген зиянды жоюы; 3) әкімшілік құқық бұзушылықты қатты жан толқынысының әсерімен не жеке басының немесе отбасының ауыр мән-жайлары салдарынан жасау; 4) әкімшілік құқық бұзушылықты кәмелетке толмаған адамның жасауы; 5) әкімшілік құқық бұзушылықты жүкті әйелдің немесе он төрт жасқа дейінгі баласы бар әйелдің жасауы; 6) әкімшілік құқық бұзушылықты күшпен немесе психикалық мәжбүрлеу нәтижесінде жасау; 7) әкімшілік құқық бұзушылықты қажетті қорғаныстың заңдылық шарттарын бұзу, құқыққа қарсы қолсұғушылық жасаған адамды ұстап алу, бұйрықты немесе өкімді орындау кезінде жасау; 8) әкімшілік құқық бұзушылықты алғаш рет абайсызда жасау сияқты негіздер жатқызылады (ҚР ӘҚБтК-тің 56-бабы). Сонымен қатар, әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша: 1) әкімшілік құқық бұзушылық оқиғасы және оның құрамының белгілері; 2) әкімшілік жауаптылық көзделген, құқыққа қарсы іс-әрекет (әрекет не әрекетсіздік) жасаған тұлға; 3) жеке тұлғаның әкімшілік құқық бұзушылық жасауға кінәлілігі; 4) әкімшілік құқық бұзушылықпен келтірілген залалдың сипаты мен мөлшері; 5) әкімшілік құқық бұзушылық жасауға ықпал еткен себептер мен жағдайлар, сондай-ақ істің дұрыс шешілуі үшін маңызы бар өзге де мән-жайлар ескерілуі тиіс (ҚР ӘҚБтК-тің 766-бабы).

Бірақ, қазіргі таңда ҚР ӘҚБтК-тің 64-1 бабын сот тәжірибесіне қолдану барысында қиындықтар кездесіп отыр. Себебі, қолданыстағы нормативтік-құқықтық актілерде, Жоғарғы соттың нормативтік қаулысында «Жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы болған кезде әкімшілік жауаптылықтан босатудың» негіздері нақты ашылмаған.

Мысалы, 2019 жылғы 4 мамырда Тараз қалалық патрульдік полиция қызметкерлерімен жүргізілген іс-шаралар барысында азамат М.-ға қатысты «23.05 сағ. азаматша А. 2 шөлмек сыра сатқандығы үшін Қазақстан Республикасы ӘҚБтК 200-бабының 3-тармағына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі қозғайды. Алайда, Тараз қалалық мамандандырылған сот 2019 жылғы 26 маусымда №3116-19-00-3/2045 әкімшілік материалды қарап азамат М.-ға қатысты қозғалған істі саралай келе, ҚР ӘҚБтК 64-1 бабын, яғни, «жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы болған» деген негізді басшылыққа ала келе, жеңілдететін мән-жайлардың бар екендігін, ауырлататын мән-жайлардың жоқ екендігін негізге алып оны жауапкершіліктен босатады және ауызша ескерту түрінде шарамен шектеледі» [8]. Аталған сот 2019 жылғы 13 маусымда №3116-19-00-3/2239 осыған ұқсас Қазақстан Республикасы ӘҚБтК 200-бабының 1-тармағына сәйкес әкімшілік құқық бұзушылық туралы қозғалған істі қарап азамат М.-ды әкімшілік жауаптылыққа тартқан [8].

Қозғалған құқық бұзушылық оқиғалары бірдей, бірақ қабылданған шешімдер әртүрлі болып отыр.

Шымкент қаласы мен Түркістан, Ақтөбе облыстарының сот тәжірибелерінде де жоғарыда аталғандай мәселелер кездесіп отыр.

Сонымен қатар, отандық және шет мемлекеттердің құқықтық әдебиеттеріне саралау жасасақ «жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы болған кезде» әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамды әкімшілік жауаптылықтан босатудың негіздеріне қатысты түрлі пікірлер бар.

Отандық ғалым А.А. Таранов: «Тұлға маңызы болмашы әкімшілік құқық бұзушылықтарды жасағанда әкімшілік жауапкершіліктен босатылады, яғни жаза мөлшері әкімшілік құқық бұзушылық салдарынан келтірілген зияннан артық болуы тиіс» [9, 93 б.] - деп көрсеткен.

Р. Подопригоры пікірінше, «Әкімшілік құқық бұзушылық бойынша шын өкіну және маңызы болмашы туралы ережелер дұрыс емес, себебі аталған негіздер құқық бұзушылықтар

бойынша келтірілген зардаппен байланысты болмауы тиіс. Себебі, әкімшілік құқықта (қылмыстық құқықтан ерекшелігі) жасалған әрекет немесе әрекетсіздіктің өзі жеткілікті болып табылады. Осыған сай қарасақ көптеген әкімшілік құқық бұзушылықтардың маңызы болмашы болып табылады және көптеген тұлғаларды аталған негізге сүйене отырып әкімшілік жауаптылықтан босатуға болады». Сондықтан, Р. Подопригоры маңызы болмашы әкімшілік құқық бұзушылықтарға жаза мөлшері үш айлық есептік көрсеткіштен аспайтын құқық бұзушылықтарды жатқызып отыр [10].

Біздің пікірімізше, аталған ұсыныспен келісуге болады, себебі нақты ұсыныс білдіріп отыр.

Р.К. Сарпеков болса, аталған пікірмен келісе отырып, Қазақстан Республикасы ӘҚБтК-не дәлелдеуді қажет етпейтін преюдиция институтын енгізуді ұсынады [11].

А.А. Абдиров: «Маңызы болмашы әкімшілік құқық бұзушылықтар ретінде формальдық құрамы бар құқық бұзушылықтарды тану керек, жасалған іс-әрекеттер материалдық-құқықтық бұзушылықтармен байланысты болмауы қажет және алғашқы рет әкімшілік құқық бұзушылықтар тұлғаларға ғана қолдану керек» деп есептейді [12].

Алыс-жақын шет мемлекеттердің нормаларында да жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы болған кезде әкімшілік жауапкершіліктен босату негіздері көрсетілген.

Мысалы, Ресей Федерациясы ӘҚБтК-тің 2.9-бабына сай «Жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы болған кезде әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген судья, орган (лауазымды адам) ауызша ескертумен шектеле отырып, әкімшілік құқық бұзушылық жасаған адамды әкімшілік жауаптылықтан босатуы мүмкін» [13].

Аталған бапқа сәйкес, жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы екендігін оны қарауға уәкілеттік берілген судья, орган (лауазымды адам) анықтайды. Әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы екендігін әр түрлі деңгейдегі судьялар өздері саралап шешім қабылдайды, оны шешуде біркелкілік жоқ. Осыған байланысты құқық бұзушылық туралы нормалар соттың жеке және ішкі сенімі бойынша бағаланады [14].

Беларусь Республикасы ӘҚБтК-тің 8.2-бабына сәйкес те, әкімшілік құқық бұзушылық жасаған тұлғалар құқық бұзушылықтар елеусіз болуына байланысты жауапкершіліктен босатылуға жатады. Аталған баптың нормасына байланысты жасалған құқық бұзушылықтар қорғалатын құқықтар мен бостандықтарға елеусіз түрде зардап келтірсе аз мөлшер ретінде бағаланады. Яғни, аз мөлшер деген ұғымның нақты белгілері көрсетілмеген [15].

Ал, Өзбекстан Республикасының «Әкімшілік жауаптылық туралы» кодексiнiң 21, 308-1 баптарына сәйкес, «Жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы екендігі анықталған жағдайларда жауаптылықтан босатылады немесе сот арқылы ең төменгі жаза қолданылады» [16].

Түркіменстанның «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» кодексiнiң 39-бабы, оның қосымшасында [17] және Қырғыз Республикасының «Әкімшілік жауаптылық туралы» кодексінде де [18], Латвияның «Әкімшілік-процессуалдық заңында» [19] аталған мәселелер өз шешімін толық таппаған.

Украинаның Әкімшілік құқық бұзушылық кодексiнiң 22-бабында маңызы болмашы әкімшілік құқық бұзушылықтарға нақты анықтама бермейді [20], алайда Мемлекеттік фискалдық қызметтің берген Нұсқауына сай зиянның ең төменгі мөлшері 10 гривнен төмен болу керек деп көрсетілген [21].

Жоғарыда көрсетілген нормативтік-құқықтық актілер мен құқықтық әдебиеттерді саралай отырып келесідей қорытындыға келеміз:

Жасалған әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы екендігін анықтау үшін құқық бұзушылықтың белгілерін (құқыққа қайшы әрекеттерін, кінәсін, жаза мөлшерін, қоғамдық қауіптілігін) және сипатын анықтай білу шарт.

Әкімшілік құқық бұзушылықтың маңызы болмашы екендігін көрсететін құқықтық актіні қабылдау керек. Себебі, нормативтік құқықтық актілерде нақты негіздер болмаған соң құқық қолдану тәжірибесінде қиындықтар туындайды. Заң тұрғысынан маңызы болмашы әкімшілік құқық бұзушылықтардың тізімін жасау қажет деп есептейміз.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексі (05.06.2014). – Алматы: Юрист, 2018. – 428 б. – кітап.
2. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2016 жылғы 22 желтоқсандағы «Соттардың Қазақстан Республикасы Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің Жалпы бөлігінің нормаларын қолдануының кейбір мәселелері туралы» (2019ж.31.05. берілген өзгерістер мен толықтырулармен) № 12 нормативтік қаулысы // Айналыс режимі: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P160000012S> (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
3. Қазақстан Республикасы әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі (2001). – Алматы: Юрист, 2001. – 399 б. - кітап.
4. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы: Қазақстан Республикасының Заңы 2017 жылғы 28 желтоқсандағы № 127-VI Заңы // Айналыс режимі: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=39257869 (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
5. Пан, Н. Айыппұл көлемін төмендету, санкцияларды жеңілдету және ескертулер белгілеу - әкбтк оңтайландыру туралы сұхбат // Н. Пан // Айналыс режимі: <http://kazgazeta.kz/?p=72414> (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
6. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2004 жылғы 26 қарашадағы «Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы заңнаманы соттардың қолдануының кейбір мәселелері туралы» N 18 Нормативтік қаулысы // Айналыс режимі: http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P04000018S/_history (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
7. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2014 жылғы 24 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының кейбір нормативтік қаулыларына өзгерістер мен толықтырулар енгізу және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Төрелік соты Пленумының кейбір қаулыларының және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының кейбір нормативтік қаулыларының күші жойылды деп тану туралы» № 3 нормативтік қаулысы // Айналыс режимі: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P140000003S> (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
8. Постановление специализированного административного суда г. Тараз №3116-19-00-3/2045 от 26.06.2019 г. // Материалы административной практики Департамента полиции Жамбылской области.
9. Таранов, А.А. Комментарий к Кодексу Республики Казахстан об административных правонарушениях. // А.А. Таранов // В двух книгах. Книга 1. – Алматы: ТОО «Изд. Норма-К», 2002, 464 б. - кітап.
10. Каждаров, А. Административные правонарушения. // А. Каждаров // Анализ. Коррупция // Айналыс режимі: <https://articlekz.com/article/9712> (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
11. Сарпеков, Р.К. Проблемы и перспективы дальнейшего развития административного законодательства Республики Казахстан // Р.К. Сарпеков // Айналыс режимі: <http://www.parlam.kz/ru/blogs/sarpekov/Details/4/2305> (жүгіну күні: 04.08.2020) .
12. Абдиров, А.А. «Новшества в Кодексе РК об административных правонарушениях» // А.А. Абдиров // Айналыс режимі: <http://infozakon.kz/courts/7570-novshestva-v-kodekse-rk-ob-administrativnyh-pravonarusheniayah.html> (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.

13. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 г. N 195-ФЗ. Принят Государственной Думой 20 декабря 2001 года. Одобрен Советом Федерации 26 декабря 2001 года // Айналыс режимі: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661 (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
14. Керимова, С.Н. «Малозначительность административного правонарушения как основание освобождения от административной ответственности. Проблемы правового регулирования» // С.Н. Керимова // Айналыс режимі: <https://cyberleninka.ru/article/n/maloznachitelnost-administrativnogo-pravonarusheniya-kak-osnovanie-osvobozhdeniya-ot-administrativnoy-otvetstvennosti-problemy> (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
15. Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях (здабывання) // Айналыс режимі: <http://sch169.minsk.edu.by/be/main.aspx?guid=27511> (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
16. O‘zbekiston Respublikasining ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi (Hujjat 01.04.1995 00 sanasi holatiga Amaldagi versiyaga o‘tish.) // Айналыс режимі: <https://lex.uz/ru/docs/-97664> (жүгіну күні: 06.08.2020) – интернет көздері.
17. Türkmenistanyň Administratiw hukuk bozulmalary hakynda kodeksi (Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2013 ý., № 3, 52-nji madda.) // Айналыс режимі: <http://minjust.gov.tm/mcenter-single/1> (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
18. Кыргыз Республикасынын бузуулар жөнүндө кодекси (2019-жылдын 1-январынан тартып күчүнө кирген) // Айналыс режимі: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kq/111565> (жүгіну күні: 06.08.2020) – интернет көздері.
19. Latvijas Administratīvā pārkāpumu kodekss // Айналыс режимі: <https://likumi.lv/ta/id/89648-latvijas-administrativo-parkapumu-kodekss> (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
20. Кодекс про адміністративне правонаршеніі республіки України // Айналыс режимі: https://bz.ligazakon.ua/magazine_article/BZ008397 (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.
21. Л. Гайдукевич Малозначність порушення: коли за це не штрафують // Айналыс режимі: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ008397 (жүгіну күні: 04.08.2020) – интернет көздері.

Н.У. ТУРМАНОВА / N.U. TURMANOVA

Магистрант Актюбинского регионального университета имени К.Жубанова

Қ.Жұбанов атындағы аймақтық университетінің магистранты

Master's student of Aktobe Regional University named after K.Zhubanov

Е.К. БАЛЫМОВ / E.K. BALYMOV

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты бастығының орынбасары, полиция майоры, PhD докторы, ғылыми жетекші

Заместитель начальника Актюбинского юридического института им. М.Букембаева МВД Республики Казахстан, докторPhD, майор полиции, научный руководитель

Deputy head of the M.Bukenbayev Aktobe law institute of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan, PhD, police major

ҚР-да экстремизмнің алдын алу

Мақалада экстремизм ұғымының заңнамалық анықтамасы беріледі. Сонымен қатар, діни экстремизмнің мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігіне қатер төндіруі және экстремизмге қарсы әрекет мәселелері қарастырылады. Сондай-ақ, экстремизмнің алдын алу шараларына талдау жасалады.

Түйінді сөздер: экстремизм, діни экстремизм, Қазақстан Республикасы, қарсы әрекет, экстремизмнің алдын алу.

Профилактика экстремизма в РК

В статье дается законодательное определение понятия экстремизма. Кроме того, рассматриваются вопросы о религиозном экстремизме как угрозы национальной безопасности государства и противодействии экстремизму. А также анализируются профилактические меры против экстремизма.

Ключевые слова: экстремизм, религиозный экстремизм, Республика Казахстан, противодействие, профилактика экстремизма.

Prevention of extremism in the Republic of Kazakhstan

The article provides a legislative definition of the concept of extremism. In addition, issues of religious extremism as a threat to the national security of the state and countering extremism are considered. It also analyzes preventive measures against extremism.

Keywords: extremism, religious extremism, the Republic of Kazakhstan, counteraction, prevention of extremism.

Одной из самых опасных угроз всему миру, в том числе Республике Казахстан, вызывающей особую тревогу в 21 веке, стал стремительный рост экстремизма. Экстремизм-организация и (или) совершение: физическим и (или) юридическим лицом, объединением физических и (или) юридических лиц действий от имени организаций, признанных в установленном порядке экстремистскими[1]. Республика Казахстан сотрудничает с международными организациями, осуществляющими борьбу с экстремизмом.

Чаще всего приходится сталкиваться с религиозным экстремизмом. Религиозный экстремизм означает разжигание религиозной вражды или розни, в том числе связанной с насилием или призывами к насилию, а также применение любой религиозной практики, вызывающей угрозу безопасности, жизни, здоровью, нравственности или правам и свободам граждан[1].

Здесь следует отметить, что 15 марта 2018 года была утверждена Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2018-2022 годы. Целью данной программы является обеспечение безопасности человека, общества и государства от насильственных проявлений религиозного экстремизма

и угроз терроризма[2]. Утвержденная программа основана на анализе международного опыта и национальной правоприменительной практики.

18 февраля 2005 года в Казахстане был принят Закон «О противодействии экстремизму». Согласно статье 5 Закона Республики Казахстан «О противодействии экстремизму» основными направлениями противодействия экстремизму являются: принятие профилактических мер, направленных на предупреждение экстремизма, в том числе на выявление и последующее устранение причин и условий, способствующих его осуществлению; выявление и пресечение экстремизма; международное сотрудничество в области противодействия экстремизму[1]. Общая законодательная база Республики Казахстан, относящаяся к противодействию экстремизму, является весьма обширной. Важное значение имеют последние изменения в основных нормативно-правовых актах, в которых ужесточена уголовная ответственность, в том числе за преступления экстремистской направленности.

Согласно Уголовному кодексу Республики Казахстан за создание экстремистской группы, а равно руководство ею наказывают лишением свободы на срок от десяти до семнадцати лет с конфискацией имущества, а за участие в деятельности экстремистской группы или в совершаемых ею преступлениях наказывают лишением свободы на срок от 8 до 12 лет с конфискацией имущества. Кроме того, за деяния, предусмотренные частями первой или второй статьи 182 УК РК, совершенные лицом с использованием своего служебного положения либо лидером общественного объединения наказывают лишением свободы на срок от двенадцати до семнадцати лет с конфискацией имущества, лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до пяти лет, лишением гражданства Республики Казахстан или без такового [3].

Если говорить о профилактике экстремизма, то это система правовых, организационных, воспитательных, пропагандистских и иных мер, направленных на предупреждение экстремизма[1]. В настоящее время Республика Казахстан принимает меры по профилактике и предупреждению экстремистских проявлений. К государственным органам, осуществляющим профилактические меры, относятся: государственный орган, осуществляющий государственное регулирование в сфере религиозной деятельности, уполномоченный орган по делам средств массовой информации, центральный исполнительный орган в области образования, органы национальной безопасности Республики Казахстан, органы внутренних дел Республики Казахстан, местные исполнительные органы областей (городов республиканского значения, столицы), районов (городов областного значения), субъекты внешней разведки. Каждый орган реализует свои полномочия в области профилактики экстремизма. Также осуществляют свою *деятельность следующие государственные органы по выявлению и пресечению экстремизма: органы национальной безопасности, внутренних дел и служба экономических расследований.*

В свою очередь местные исполнительные органы, акиматы осуществляют профилактические мероприятия среди населения, формируют так называемый иммунитет у людей к радикальной религиозной идеологии и нулевой терпимости к деструктивным проявлениям. Для помощи попавшим под влияние деструктивных и радикальных религиозных течений гражданам, а также для их родных действуют специальные Центры консультации и реабилитации, где работают высококвалифицированные теологи и психологи, которые помогают попавшим под влияние гражданам, объясняя вырванные из контекста священных писаний призывы радикального характера [4].

Следует учитывать тот факт, что в Казахстане отмечают рост удаленного и заблокированного контента.

В казахстанском интернет-пространстве с начала 2021 года было выявлено и удалено более 181 тыс. материалов с пропагандой религиозного экстремизма и терроризма. По

сравнению с прошлым годом количество удаленного и заблокированного контента увеличилось более чем в восемь раз. Также с начала года было заблокировано 324 противоправных материала [5].

Согласно статье 12 Закона «О противодействии экстремизму» на территории Республики Казахстан запрещаются использование сетей и средств связи для осуществления экстремизма, а также ввоз, издание, изготовление и (или) распространение экстремистских материалов. Информационные материалы, ввозимые, издаваемые, изготавливаемые и (или) распространяемые на территории Республики Казахстан и содержащие признаки экстремизма, по заявлению прокурора признаются судом экстремистскими по местонахождению прокурора, заявившего такие требования, или по месту обнаружения таких материалов с запрещением их ввоза, издания, изготовления и (или) распространения [1].

Для недопущения роста удаленного и заблокированного контента необходимы блокировка и удаление экстремистских материалов. Работа должна быть ориентирована на профилактику экстремизма, формирование у населения иммунитета к радикализму, повышение уровня религиозной грамотности.

Для повышения религиозной грамотности граждан и противодействия идеологии деструктивных религиозных течений в средствах массовой информации, интернет-ресурсах и социальных сетях размещено более 132 тыс. разноформатных публикаций. По сравнению с прошлым годом публикаций на антиэкстремистскую тематику в информационном пространстве увеличилось почти в два раза [5].

В целях профилактики экстремизма государственные органы Республики Казахстан сотрудничают с иностранными государствами и международными организациями.

Государственные органы Республики Казахстан, осуществляющие противодействие экстремизму, сотрудничают с компетентными органами иностранных государств, международными правоохранительными организациями, проводят оперативно-розыскные, контрразведывательные мероприятия на территории Республики Казахстан или других государств в соответствии с законодательством Республики Казахстан и (или) международными договорами [1].

Таким образом, противодействие и профилактика религиозного экстремизма в Казахстане - одно из приоритетных направлений государственной политики. Правительство и компетентные органы постоянно обращают внимание на необходимость пресечения и выявления любых форм экстремизма. Для изменения текущей ситуации недостаточно только рассуждений о профилактике экстремизма, приверженцах деструктивного религиозного течения и противодействия им. Нужно приложить значительные усилия со стороны государства и общества для уничтожения их проявления. В последние годы уменьшилось количество преступлений экстремистской направленности. Этому способствовало ужесточение законодательства и активная деятельность правоохранительных органов.

Экстремизм означает приверженность к крайним взглядам и мерам (преимущественно в политике). К таким мерам можно отнести провокацию беспорядков, гражданское неповиновение, террористические акции. Росту экстремизма способствуют социально-экономические кризисы, резкое падение жизненного уровня населения, тоталитарный политический режим.

Проявления экстремизма разнообразны - от гражданской вражды до функционирования многочисленных незаконных военных формирований, ставящих перед собой цели изменения политического строя государства и нарушения территориальной целостности.

Для успешной реализации политико-правовых основ противодействия и профилактики экстремизма необходима консолидированная позиция общества, культуры, силовых структур.

Чтобы реализовать эти основы, в каждом регионе должна вестись постоянная разъяснительно-предупредительная работа по недопущению проявлений экстремизма. Одним из элементов такой работы является информационная работа, которая раскрывает сущность и формы проявлений экстремизма, чтобы иметь возможность своевременно их выявлять и пресекать.

Также важен вопрос создания системы участия общества в предупреждении экстремистских проявлений и налаживания гибкого взаимодействия общественных организаций с органами государственной власти.

Очевидно, что одним из основных направлений в профилактике экстремизма является работа со средствами массовой информации. Средства массовой информации должны быть сопричастными к решению актуальных проблем, связанных с противодействием экстремизму, мобилизацией мнения общества, воспитанием правильного политико-правового сознания. В этом направлении проводится масштабная работа, граждане, прибывшие из Сирии, дают интервью, в которых рассказывают причины, из-за которых они оказались в горячих точках.

Центром толерантного воспитания должны стать школа, колледж, вуз и семья. Среди учащихся и студентов необходимо пропагандировать патриотизм, гражданственность, а также воспитывать такие качества как терпимость и уважение, разъяснять опасность экстремизма в любых проявлениях.

Общество не должно допускать манипуляций с сознанием молодежи в политических целях, позволять превратно интерпретировать религиозные учения и использовать эти искаженные лозунги в преступлениях экстремистской направленности. Необходима радикальная реформа образовательно-воспитательного процесса во всех странах, в том числе в Казахстане. Молодежь должна воспитываться в духе толерантности, взаимного уважения, мира, согласия, развивая способности к диалогу личностей и народов.

Наиболее важным и ответственным компонентом всей антиэкстремистской деятельности является раскрытие и устранение причин и условий, порождающих экстремизм, разработка государственной политики противодействия экстремизму как социально-политическому явлению, координация и согласованность гражданских и силовых структур, централизация власти всеми необходимыми действиями по профилактике и борьбе с экстремизмом, а также всестороннее принятие специальных и идеологических мер. В рамках профилактики экстремизма приоритетными направлениями должны стать законодательная, социально-экономическая, информационная и культурная деятельность.

Литература:

1. Закон Республики Казахстан от 18 февраля 2005 года № 31-III о противодействии экстремизму (с изменениями и дополнениями по состоянию на 25.05.2020 г.). https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30004865
2. Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2018 - 2022 годы, утвержденная постановлением Правительства Республики Казахстан от 15 марта 2018 года № 124 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1800000124>
3. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-IV (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.01.2022 г.).
4. <https://informburo.kz/special/kak-v-kazahstane-nakazyvayut-za-terrorizm-i-ekstremizm.html>
5. <https://kursiv.kz/news/obschestvo/2021-12/v-kazahstane-otmechayut-rost-udalennogo-i-zablokirovannogo-kontenta>

Г.А. УТЕГЕНОВА / G.A. UTEGENOVA

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университетінің 1 курс магистрі

Магистрант 1 курса Актобинского регионального университета им.К.Жубанова

1st year master's student of Aktobe Regional University named after K.Zhubanov

Е.К. БАЛЫМОВ / E.K. BALYMOV

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты бастығының орынбасары, полиция майоры, PhD докторы, ғылыми жетекші

Заместитель начальника Актобинского юридического института им. М.Букембаева МВД Республики Казахстан, докторPhD, майор полиции, научный руководитель

Deputy head of the M.Bukenbayev Aktobe law institute of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan, PhD, police major

Сыбайлас жемқорлықтың алдын алудың өзектілігі

Бұл мақалада саяси сыбайлас жемқорлық сияқты құбылыстың табиғаты, оның ерекшеліктері, сондай-ақ елдің ұлттық қауіпсіздігіне төнетін қатер мәселесі қарастырылады. Саяси элитаның сыбайлас жемқорлықтың қоғамдық қауіптілігіне нақты баға беріліп, саяси сыбайлас жемқорлықтың болуының белгілері мен факторлары келтірілген. Мақала авторлары сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат барысында жүзеге асырылуы мүмкін сыбайлас жемқорлықтың осы түріне қарсы шараларды ұсынады.

Түйінді сөздер: сыбайлас жемқорлық, жексұрындық, қоғам, мемлекет, клептократия, үкімет, қоғамдық қауіп, қауіп, ұлттық қауіпсіздік.

Актуальные вопросы предупреждения коррупции

В данной статье рассматривается проблема природы такого явления, как коррупция, ее особенности, а также ее угроза для национальной безопасности страны. Происходит реальная оценка общественной опасности коррумпированности, приводятся признаки и факторы наличия коррупции. Авторам статьи предлагаются меры по противодействию такому виду коррупции, которые возможно реализовать в ходе проведения антикоррупционной политики.

Ключевые слова: коррупция, продажность, общество, государство, клептократия, правительство, общественная опасность, угроза, национальная безопасность.

Relevance of corruption prevention

Annotation. This article examines the problem of the nature of such phenomena as political corruption, its features, as well as its threat to the national security of the country. There is a real assessment of public danger of corruption of political elites, there are signs and factors of political corruption. The authors of the article propose measures to combat this type of corruption, which can be implemented in the course of anti-corruption policy.

Key words: corruption, corruption, society, state, kleptocracy, government, public danger, threat to national security.

Жемқорлық, пайда болуына қарай тарихи болып есептеледі. Ол қазіргі қоғамда ғана емес, алғашқы құрылған мемлекеттерде де болған. Тарихи тұрғыда коррупцияның құрылуы ележгі қоғамның өркениетімен тең келеді.

Атап айтсақ, коррупцияның жетілуі Мысыр, Рим және Иудей сияқты бірқатар ежелгі қауымдардың тарихында айқындалған. Жемқорлықтың күре тамыры, әдеттегідей жоғары тұрған тұлғалардың қамқорлығын табу мақсатында сыйлық жасау дәстүрінен бастау алады. Аса бағалы сыйлық сыйлаушылардың арасынан сыйлықты ұсынушыны ерекше көрсетіп, оның өтінішінің немесе талабының орындалуына ықпал еткен. Осыған байланысты алғашқы қауымдарда көш басшыларға сыйлық жасау норма болып есептелген. Мемлекеттік аппараттың ұлғаюына және орталық үкіметтер билігінің нығаюына байланысты, тек қана реттелген жалақыға риза болатын кәсіби шенеуліктер пайда болды.

Тәжірибе жүзінде шенеуліктер өз кірістерін көбейту мақсатында өздеріне сеніп тапсырылған қызмет бабын асыра пайдалануға ұмтылған.

Жемқорлықты талқылайтын «Артха-шастра» алғашқы трактатын Бхарата (Үндістан) министрлерінің бірі Каутилья лақап атымен жамылып, б.з.д. IV ғасырда жария еткен. Осы трактатта ол «Патшаның мүлкі, аз көлемде болсада, оларға жауаптылармен қолды болмауы керек» деген пессимистикалық шешімге келген [1].

Е.О. Алаухановтың пікірі бойынша, сыйлықты тарту ету және басқа да тарту жасау дәстүрі дәстүрлі сипатқа ие болған және оның тамыры қазақ қоғамындағы феодализм заманында басшылық алған әлеуметтік саяси және экономикалық қарым қатынастардан бастау алады [2].

Әрине біздер Е.О.Алаухановтың пікірімен толықтай келісе отырып, коррупцияның дамуының негізгі бірден бір себебі болып, дәстүр екендігі айқын.

Коррупция дегеніміз не? Бұл терминді түсіну үшін ең бастысы оған алғашында түсіндірме беру керек. Коррупция терминінің өзі алғашқы рет «Взяточничество» атты А.Я.Ястриннің жұмысында 1913 жылы Санкт Петербургте өткен қылмыстық құқық үйірмесі жұмысы шеңберінде жария етілді. Бұл терминнің қарапайым анықтамасы келесі нұсқада берілген –мемлекеттік шенеуліктердің, қоғамдық және саяси тұлғалардың сатылуы [3].

Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамасында, атап айтсақ, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заңында коррупция ұғымына келесі түсінік береді: мемлекеттік міндеттерді атқаратын адамдардың, сондай-ақ соларға теңестірілген адамдардың лауазымдық өкілеттігін және соған байланысты мүмкіндіктерін пайдалана отырып не мүліктік пайда алу үшін олардың өз өкілеттіктерін өзгеше пайдалануы, жеке өзі немесе делдалдар арқылы заңда көзделмеген мүліктік игіліктер мен артықшылықтар алуы, сол сияқты бұл адамдарға жеке және заңды тұлғалардың аталған игіліктер мен артықшылықтарды құқыққа қарсы беруі арқылы оларды сатып алуы сыбайлас жемқорлық деп ұғынылады [4].

Е.О.Алаухановтың еңбегіне жүгінсек, ол сыбайлас жемқорлықты келесі бірнеше түрге бөліп отыр:

1. субъекттердің мәртебесі бойынша. Яғни, билік органдарындағы және жеке сектордағы сыбайлас жемқорлық, сондай ақ, саясаттағы сыбайлас жемқорлық пен саяси жемқорлық.

2. деңгейіне байланысты. Олар: төменгі, жоғарғы және вертикалды сыбайлас жемқорлық.

3. қоғамдық қауіптілік деңгейіне байланысты. Олар: сыбайлас жемқорлық-теріс қылық және сыбайлас жемқорлық-қылмыс.

Сыбайлас жемқорлықты әлеуметтік құбылыс ретінде қарастастыра отырып, неге ол осы күнге дейін өмір сүріп келген? Оны туғызатын себептер неде? Деген орынды сұрақтар туылады. Отандық философиялық әдебиеттерде оның себептері ретінде (латыннан – causa) құбылыстар арасындағы объективтік байланыс деп түсіну керек. Олардың бірден-бірі себептер-белгілі бір жағдайда салдарлар- туғызады [5].

Осы философиялық ұғымға байланысты, отандық криминалогияда, жалпылай қылмыстықты, соның ішінде сыбайлас жемқорлықты алғанда, олардың себептері ретінде, өз заңдылығы нәтижесіне байланысты қылмыстықты және қылмысты ұдайы өндіретін әлеуметтік құбылыстарды атау пікірі бекітілген.

Сыбайлас жемқорлық пен онымен туғызатын проблемалар екі жақты [6]. Бір жағынан, бұл проблемалар, сыбайлас жемқорлықты ұлғайта түседі. Ал, оларды шешу сыбайлас жемқорлықты азайтуға әкеп соғады. Екінші жағынан ұлғайған сыбайлас жемқорлық өтпелі кезеңде барлық проблемаларды шоғырландырып және асқындырып, оларды шешуге кедергі келтіреді. Осыған байланысты, біріншіден сыбайлас жемқорлықты азайту мен

шектеу тек оның проблемаларын және оны туғызатын жағдайларды бір уақытылы шешу арқылы ғана мүмкін.

Екіншіден, осы проблемаларды шешуге сыбайлас жемқорлықпен күрес барынша шешімдікпен және барлық бағыттарда жүргізілсе өз үлесін тигізеді.

Бірқатар ғалымдардың пікірлері бойынша сыбайлас жемқорлықты туғызатын проблемаларды жалпы және спецификалық деп екі түрге бөлуге болады.

Жалпы түрге, Қазақстанға ғана емес барлық орталықтандырылған экономикадан нарықтық экономикаға өтпелі кезеңді басына өткізген мемлекеттерге тән проблемалар. Олардың кейбіреулерін атап өтуге болады:

1. Демократиялық саяси дәстүрдің қалыптаспауы.
2. Азаматтық қоғамның әлсіздігі, қоғамның биліктен ажырауы.
3. Билік институттарының тиімсіздігі.
4. Заннаманын жетілмеуі.

Казіргі кезеңдегі спецификалық проблемалар, көрінуі мен туылуын севеттік кезеңнен бастау алады. Олар:

1. Сот жүйесінің тиімсіздігі.
2. Азаматтардың құқықтық ұғынуының жетілмеуі.
3. Шенеуліктердің заңға емес, нұсқаулықтар мен бастықтарға бағыну дәстүрі.

Сыбайлас жемқорлық қылмыстарын жою үшін ең басты шаралар бірі болып, жемқор мемлекеттік қызметшілермен күресудің шаралын өңдеу болып табылады.

Мемлекеттік аппараттағы сыбайлас жемқорлық пен құқық қорғау органдарының әлсіздігі, қылмыстық элементтердің әрекет етуіне өз ықпалын тигізеді. Ал ол өз кезегінде, қылмыстың өсуіне және қалыпты қоғамдық мақсаттарға жетудің заңды жолдарының азаюына әкеп соғады [7].

Сыбайлас жемқорлықтың объектісі болып, мемлекеттің әр түрлі органдарында болуы мүмкін. Олардың бірі, қйымдасқан қылмысқа қарсы іс қимыл жоспарлары туралы нақты апараттар ұсыну мүмкінгі бар соттар мен құқық қорғау органдары органы, қылмыскерлер үшін ыңғайлы, кемінде жұмсақ үкімдер шығаруға сот органдары, қылмыстық қарсы қатаң заңнаны шығармауға немесе бар заңнаманың күшін жою үшін заң шығарушы органдар болып табылады.

Жүйелік сыбайлас жемқорлық – ең қауіпті және жойқынды түрі болып табылады. Ол құқықтың, заңдар ролінің беделін төмендететіп, мемлекеттік институттарды тез арада әлсерете отырып, мемлекеттің өз азаматтарының құқытары мен бостандықтарын қорғауда қалыпты функцияларын іске асыру қабілеттілігін әлсіретеді [8].

Осылайша, конституциялық құрылымға қауіптің бірден бірі сыбайлас жемқорлық болып табылады. Мемлекеттік ұйымдардың лауазымды тұлғаларының жемқорлығымен кездескен қоғам, билікке тереңдетілген сенімсіздік танытып, қорқыныш бой алып, әрекеттесуге каламаушылық көрсетеді.

Сыбайлас жемқорлықтың алдын алу үшін бірқатар экономикалық, құқықтық және саяси сипаттағы іс шараларды кешенді түрде шешу қажет:

- мемлекеттік қызметшілердің материалды әл ауқатын көтеру;
- сыбайлас жемқорлыққа қарсы азаматтардың өнегелік ұстанымды қалыптастыру;
- құқық қорғау органдарының кәсіби шеберліктері;
- мемлекеттік қызметшілердің моральдік тұрақтылығы;
- қылмыстық кірістерді және алынған мүлкітерін тәркілеудің тиімді тәтібін енгізу;

мемлекетіміздің шекасы бойында, тауарлар мен шикізат контробандасын, соның ішінде есірткі құралдарын тәркілеу мақсатында қадағалауды күшейту;

-әлеуметтік саяси қызмет көрсету саласында контактылы емес жүйені енгізу (құжаттарды ұсыну) в сфере социально-бытовых услуг. Себебі, қарапайым азамат ең алғашында мемлекеттік қызметшіге жемқорлық қауіпін туғызатын қағаз бюрократиясымен кездеседі.

Осылайша атап өткендей, сыбайлас жемқорлықтың себептері мен жағдайлары сан алуан. Тек қана оларды уақытылы анықтау, бізді сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға бағыттап, осы қылмыстарға қарсы тұру бойынша іс шараларды өңдеуге бағытталған нақты ұсыныстар мен нұсқаулар әзірлеуге жағдай жасайды.

Әдебиеттер

1. <http://www.allpravo.ru/library//> Материалы по казахскому обычному праву // Сб. Научно-популярное издание. – Алматы: Жалын, 1998.
2. Борьба с коррупцией: учебное пособие.– Алматы: 2008 г. – С.49.
3. В.В. Астанин «Определение антикоррупционных понятий в ретроспективе отечественных юридико-практических подходов и соотношение с нормами антикоррупционных конвенций // Юридический мир. 2009. №4.
4. Закон Республики Казахстан «О противодействии коррупции» ч.6 ст.1, от 2 июля 1998 г.
5. Филосовский словарь. 2-ое изд., перераб.-М.: Наука, 1991. С.240
6. Криминология: Учебник / Под ред. Е.О. Алауханова. – Алматы: Жеті жарғы, 2005. С.56
7. Р.А. Барсукова Уголовно-правовые аспекты борьбы со служебным подлогом в сфере государственной службы. – Астана: Акад. госслужбы при Президенте РК, 2004. С.141
8. Преступность и коррупция: роль тайного государственного сговора. / Уголовное право. 2002. - №4, С.131.

АВТОРЛАР ҮШІН АҚПАРАТ

Мақала бұрын жарияланбаған және басқа басылымдарға жариялауға жіберілмеген «Құқық» мамандықтарының тиісті тобы саласындағы бірегей ғылыми зерттеулердің нәтижелерін қамтуы тиіс. Автор мақаланы және өзге материалдарды ұсынған кезде редакциялық алқаға олардың жарияланғанын немесе басқа басылымдарға ұсынылғанын хабарлауға міндетті. Мақала мазмұнында шетелдік зерттеушілердің осыған ұқсас мәселелер бойынша ғылыми еңбектерінің шолулары, сондай-ақ «Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының хабаршысы» журналының алдыңғы басылымдарындағы кем дегенде бір мақалаға сілтемелер болуы тиіс.

Мақаланы журналға орналастыру шарттары:

- мекеменің мөрімен расталған, ғылымның осы саласы бойынша жтекші маманның бір оң пікірі (жеке немесе бірінші авторы ғылым кандидаты немесе докторы болып табылатын мақалаларды қоспағанда);
- мекеме кафедрасының (бөлімшесі отырысында талқыланған және жариялауға ұсынылған хаттамадан үзінді;
- автор(лар) туралы мәліметтер, мақала атауы, аннотация және кілт сөздер үш тілде (қазақ, орыс және ағылшын);
- серіктес авторлық 3 автордан аспайды;
- мақаланың қолжазбасы – автордың (авторлар) қолы қойылған 6-7 бет көлемінде болуы тиіс;
- көлемі 10 беттен асатын мақалалар журналдың бас редакторымен келісіледі;
- мақалада мемлекеттік құпияларды қамтитын мәліметтер, сондай-ақ «Қызмет бабында пайдалану үшін» деген белгісі бар мәліметтер жоқ екендігі туралы анықтама;
- журналға жазылу туралы түбіртектердің көшірмесі;
- автор(лар)дың суреті (деректі портрет).

Мақаланың құрылымдық элементтерін орналастыру тәртібі:

- жоғарғы сол жақ бұрышта қойылған әмбебап ондық жіктеу индексі (ӘОЖ);
- мақала тақырыбы (бас әріптермен, жартылай қалың қаріппен), автордың (авторлардың) **Т.А.Ә.** (3 автордан артық емес), **оның ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, автордың жұмыс орны, қаласы, елі туралы ақпарат.** Егер ұйымның атауында қала анық көрсетілмесе, онда үтір арқылы ұйымның атауынан кейін қала, шетелдік ұйымдар үшін – қала мен ел көрсетіледі;
- **аннотация** (5-8 сөйлем) және мақала тіліндегі түйінді сөздер (5-7 сөз) мақала мәтінінің алдында орналасады;
- **мақала мәтіні doc (Microsoft Word) пішімде. Парақ пішімі Ф4 (297x210 мм.). барлық жиек сызықтары – 2 см.** Қаріп: Times New Roman. Таңба өлшемі – 14 pt. Мәтін ені бойынша тасымалданбай пішімделуі тиіс, азат жолдың басындағы шегініс – 1 см. Жоларалық интервал – бір. Мақаланың тақырыбы жолдың орта тұсына орналастырылады. Мақала мәтінінде автоматты нөмірлеу қолданылмауы тиіс. Мәтінді автор өңдеп, оқып, соңғы бетіне қол қоюы керек;
- мақаланы дайындауда пайдаланылған ақпарат көздерінің тізімі (**пайдаланылған әдебиеттердің тізімі**) мақаланың соңына орналастырылады. Дереккөздердің тізімі мақалада оларға сілтеме жасау арқылы беріледі. Мақала мәтініндегі сілтеме нөмірі төртбұрышты жақшада беріледі, мысалы: [1, с.15]. Әдебиеттер тізімі ГОСТ 7.1-2003 «Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипаттама. Жалпы талаптар және құрастыру ережелері» бойынша сәйкесінше рәсімделеді. Интернет-ресурстарға сілтеме жасаған кезде авторы, мәтіннің атауы, көзі, материалдың толық электрондық мекенжайы, оның ашылған күні көрсетіледі. Жеке хабарламаларға, есептерге, қорғалмаған диссертацияларға және басқа жарияланбаған материалдарға сілтеме жасауға рұқсат етілмейді;
- басқа 2 тілде берілген түйіндеме ((автор(лар) туралы мәліметтердің, мақала атауының, аннотация мәтінінің және түйінді сөздердің аудармасы). Егер мақала қазақ тілінде болса, онда түйіндеме орыс және ағылшын тілдерінде; егер мақала орыс тілінде болса, онда түйіндеме қазақ және ағылшын тілдерінде; егер мақала ағылшын тілінде болса, онда түйіндеме қазақ және орыс тілдерінде беріледі).

Мақаланың соңында «мақала алғаш рет жарияланады» деген жазба болуы тиіс және күні мен автордың (авторлардың) қолы қойылады. Осы жерге автор (авторлар) туралы мәліметтер – толық түрде тегі, аты, әкесінің аты, электрондық мекенжайы, байланыс телефондары орналастырылады.

Суреттер (графикалық материал) нақты, барлық өлшемдердің анық берілуін қамтамасыз ететін форматта орындалуы, нөмірленуі, қол қойылуы және электрондық тасымалдағышта ұсынылуы тиіс.

Мақалалар редакциялық алқада ішкі шолудан өтеді, мақала авторына рецензия жіберілмейді. Редакциялық алқа өз пікірі бойынша журналдың талаптарына сәйкес келмейтін мақалаларды қабылдамауға құқылы. Ғылыми және нақты сипаттағы қателіктер, дәлсіздіктер үшін автор (авторлар) жауап береді. Журналдың редакциялық алқасының өтініші бойынша мақала қайта өңделген жағдайда, редакция соңғы нұсқаны алған күн келіп түскен болып есептеледі.

Егер мақала қабылданбаса, редакция алқасы бас тарту себептері бойынша пікірталас жүргізбеу құқығын сақтайды. Редакцияға келіп түскен материалдар қайтарылмайды.

Қолжазбалар редакцияға [mail@ aui-aktobe.kz](mailto:mail@aui-aktobe.kz) электронды поштасына немесе келесі пошта мекенжайы бойынша жолданады:

**030011, Қазақстан Республикасы, Ақтөбе қ., Курсанттар тас жолы, 1,
Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты,
ҒЗжРБЖҰБ. («ҚР ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының
хабаршысына мақала» белгісімен). Анықтама үшін: +77132988037, +77086285166**

ИНФОРМАЦИИ ДЛЯ АВТОРОВ

Содержать результаты оригинальных научных исследований в области соответствующей группы специальностей «Право», ранее не опубликованных и не предназначенных к публикации в других изданиях. Автор обязан сообщить редколлегии при представлении статьи и других материалов, были ли они опубликованы или представлены в иные издания. В содержании статьи должны быть обзоры научных трудов зарубежных исследователей по аналогичной проблеме, также ссылки не менее чем на одну статью в предыдущих выпусках журнала «**Вестник Актыбинского юридического института МВД Республики Казахстан имени М.Букенбаева**».

Условия для размещения статьи в журнале:

- одна положительная рецензия, заверенная печатью учреждения, ведущего специалиста по данной отрасли науки (за исключением статей, единоличным или первым автором которых является кандидат или доктор наук);
- выписка из протокола заседания кафедры (подразделения) учреждения с обсуждением и рекомендацией к публикации;
- данные об авторе (ах), название статьи, аннотация и ключевые слова на **трех языках** (казахский, русский и английский);
- соавторство предполагает не более 3 авторов;
- рукопись статьи объемом от 6-7 стр., подписанная автором (авторами). Статьи объемом больше 10 страниц согласовываются с главным редактором;
- справка о том, что в статье отсутствуют сведения, содержащие государственные секреты, а также сведения с грифом «Для служебного пользования»;
- копия квитанции о подписке на журнал;
- фото автора (ов) (документальный портрет).

Порядок расположения структурных элементов статьи:

- индекс универсальной десятичной классификации (**УДК**) проставленный в левом верхнем углу;
- заголовок статьи (прописными буквами, полужирным шрифтом), **Ф.И.О. автора (ов)** (не более 3-х авторов), **его ученая степень, ученое звание, информация о месте работы автора, город, страна**. Если в названии организации явно не указан город, то через запятую после названия организации указывается город, для зарубежных организаций - город и страна. Если статья подготовлена несколькими авторами, их данные указываются в порядке значимости вклада каждого автора в статью;
- **аннотация** (5-8 предложений) и ключевые слова (5-7 слов) на языке статьи располагаются перед текстом статьи;
- **текст статьи** в формате doc (Microsoft Word). Формат листа А4 (297х210 мм.). Все поля – 2 см. Шрифт: TimesNewRoman. Размер символа 14 pt. Текст должен быть отформатирован по ширине без переносов, отступ в начале абзаца – 1 см. Межстрочный интервал – одинарный. Заголовок статьи форматируется по центру. В тексте статьи не должна использоваться автоматическая нумерация. Текст должен быть отредактирован, вычитан автором и подписан на последней странице;
- список использованных при подготовке статьи информационных источников располагается в конце статьи, (**список литературы**). Перечисление источников дается в порядке ссылок на них в статье. Номер ссылки в тексте статьи оформляется в квадратных скобках, например: [1, с.15]. Список литературы оформляется в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления». При ссылках на Интернет-ресурсы указывается автор, название текста, источник, полный электронный адрес материала, дата его открытия. Не разрешаются ссылки на частные сообщения, отчеты, незащищенные диссертации и другие неопубликованные материалы;
- **резюме** на 2 других языках (**с переводом сведений об авторе (ах), названия статьи, текста аннотации и ключевых слов**). Если статья на казахском языке, то резюме на русском и

- английском языках; если статья на русском языке, то резюме на казахском и английском языках; если статья на английском языке, то резюме на казахском и русском языках).

В конце статьи должна быть запись: **«статья публикуется впервые», ставится дата и подпись автора (авторов)**. Здесь же помещаются сведения об авторе (авторах): фамилия, имя, отчество полностью, электронный адрес, контактные телефоны.

Рисунки (графический материал) должны быть выполнены четко, в формате, обеспечивающем ясность передачи всех деталей, пронумерованы, подписаны и представлены на электронном носителе.

Статьи проходят внутреннее рецензирование в редколлегии без направления рецензии автором статей. Редколлегия в праве отклонять статьи, которые, по ее мнению, не соответствуют требованиям журнала. За ошибки, неточности научного и фактического характера ответственность несет автор (авторы). В случае переработки статьи по просьбе редакционной коллегии журнала датой поступления считается дата получения редакцией окончательного варианта. Если статья отклонена, редколлегия сохраняет за собой право не вести дискуссию по мотивам отклонения. Поступившие в редакцию материалы возврату не подлежат.

Рукописи направляются в редакцию на e- mail: mail @ aui-aktobe.kz или почтовой связью по адресу:

030011, Республика Казахстан, г. Актобе, Кадетское шоссе, 1, Актюбинский юридический институт МВД Республики Казахстан имени М. Букенбаева, ООНИиРИР (с пометкой «статья в Вестник Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева»). Контактные телефоны: + 77132988037, + 77086285166.

INFORMATION FOR AUTHORS

Contain the results of original research in the field of the corresponding group of specialties "Law", not previously published and not intended for publication in other publications. The author is obliged to inform the editorial Board when submitting an articles and other materials, whether they were published or submitted to other publications. The content of the article should include reviews of scientific works of foreign researchers on a similar problem, as well as links to at least one article in previous issues of the journal "Bulletin of the Aktobe Law Institute of the Ministry of internal affairs of the Republic of Kazakhstan named after M. Bukenbaev".

Conditions for publishing an article in the journal:

- one positive review, certified by the seal of the institution, a leading specialist in this field of science (except for articles, the sole or first author of which is a candidate or doctor of science);
- extract from the minutes of the meeting of the department (division) of the institution with discussion and recommendation for publication;
- information about the author (s), article title, abstract, and keywords **in three languages (Kazakh, Russian and English)**;
- co-authorship involves no more than 3 authors;
- manuscript of the article from 6-7 pages, in signed by the author (s). Articles of more than 10 pages are approved by the editor-in-chief;
- a certificate stating that the article does not contain information containing state secrets, as well as information marked "For official use";
- copy of the subscription receipt for the magazine;
- photo of the author (s) (documentary portrait).

Order of arrangement of structural elements of the article:

- universal decimal classification index (UDC) in the upper-left corner;
- title of the article (in capital letters, bold),
- **Full name of the author (s)** (no more than 3 authors), **his academic degree, academic title, information about the author's place of work, city, country**. If the name of the organization does not explicitly indicate the city, then enter the city after the name of the organization, and for foreign organizations - the city and country (Academy of law enforcement agencies under the Prosecutor General's office of the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan). If the article was prepared by several authors, their data is indicated in order of significance of each author's contribution to the article;
- **the abstract (5-8 sentences) and keywords (5-7 words)** in the language of the article are placed before the text of the article;
- **text of the article in doc format (Microsoft Word). A4 sheet format (297x210 mm.)**. All fields are - 2 cm. Font: TimesNewRoman. The symbol size is 14 pt. The text should be formatted in width without hyphenation, and the indent at the beginning of the paragraph should be 1 cm. Line spacing – single. The article title is formatted in the center. Automatic numbering should not be used in the text of the article. The text must be edited, proofread by the author, and signed on the last page;
- the list of information sources used in the preparation of the article is located at the end of the article, **(list of references)**. The list of sources is given in the order of references to them in the article **(list of references)** The list of sources is given in the order of references to them in the article. The reference number in the article text should be placed in square brackets, for example: [1, p.15]. The list of references is drawn up in accordance with GOST 7.1-2003 "Bibliographic record. Bibliographic description. General requirements and rules of compilation. When linking to Internet resources, the author, title of the text, source, full e-mail address of the material, and the date of its opening are indicated. Links to private messages, reports, unsecured dissertations, and other unpublished materials are not allowed;
- **summary in 2 other languages (with translation of information about the author (s), article title, abstract text and keywords)**. If the article is in Kazakh language, summary in Russian and

English languages; if the article is in Russian language, summary is in Kazakh and English; if the article is in English, then the summary is in Kazakh and Russian languages).

At the end of the article should be written: **"the article is published for the first time", put the date and signature of the author (s)**. Here you can also find information about the author (s): full name, email address, and contact phone numbers.

Drawings (graphic material) be made clearly, in a format that ensures clarity of transmission of all details, numbered, signed and presented on electronic media.

Articles are reviewed internally by the editorial Board without sending a review to the authors. The editorial Board has the right to reject articles that, in its opinion, do not meet the requirements of the journal. The author (s) is responsible for errors and inaccuracies of scientific and factual nature. If the article is revised at the request of the editorial Board of the journal, the date of receipt is considered to be the date when the final version was received by the editorial board. If the article is rejected, the editorial board reserves the right not to discuss the reasons for rejection. Materials received by the editorial office are not subject to return.

Articles are sent to the editorial office by e-mail: mail @ aui-aktobe.kz or by post to:

1, Kursantskoeshosse, Aktobe city, Republic of Kazakhstan, 030011, Aktobe Law Institute of MIA of RK M. Bukenbayev, OSRaEPWD (marked "an article in the Bulletin of Aktobe Law Institute of Ministry of internal affairs the of Republic Kazakhstan named after M.Bukenbayev"). Contact: + 77132988037, + 77086285166.